

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Magistrsko delo

**PRAVICA DOSTOPA DO INFORMACIJ
JAVNEGA ZNAČAJA IN VARSTVO OSEBNIH
PODATKOV- PRIMERJAVA SLOVENIJA IN
ZDA**

Vijoleta Kaluža

Ljubljana, marec 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Magistrsko delo

**PRAVICA DOSTOPA DO INFORMACIJ JAVNEGA ZNAČAJA IN
VARSTVO OSEBNIH PODATKOV- PRIMERJAVA SLOVENIJA IN
ZDA**

Kandidatka: Vijoleta Kaluža

Vpisna številka: 04035898

Študijski program: magistrski študijski program Uprava 2. stopnja

Mentor: prof. dr. Bojan Bugarič

Ljubljana, marec 2011

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Podpisana »Vijoleta Kaluža«, »Magistrski študijski program Uprava - 2. stopnja«, z vpisno številko »04035898«, sem avtorica magistrskega dela z naslovom: »Pravica dostopa do informacij javnega značaja in varstvo osebnih podatkov- primerjava Slovenija in ZDA«.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Magistrsko delo je lektorirala: »Klara Mihaldinec, univ. dipl. prav.«.

Ljubljana, 17.03.2011

Podpis avtorice:

POVZETEK

V delu so podrobneje predstavljene informacije javnega značaja in varstvo osebnih podatkov tako v Republiki Sloveniji kot tudi v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA). Predstavljena je pomembnost pravice dostopa do informacij javnega značaja, ki je temeljna človekova pravica in v svetovnem merilu doživlja neverjeten razcvet. Prost dostop do informacij javnega značaja pa je dandanes splošno sprejeto načelo v skorajda vseh demokratičnih družbah. Informacije javnega značaja in varstvo osebnih podatkov obravnavata pomembni ustavno varovani človekovi pravici, ki sta tudi zelo povezani in se med sabo prepletata. V obeh državah so pri dostopu do informacij javnega značaja zelo pomembne izjeme, katere je potrebno upoštevati, saj so v obeh državah natančneje določene s področnima zakonoma. V Sloveniji je to urejeno v Zakonu o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ), ki ureja postopek pridobivanja informacij javnega značaja in ponovne uporabe informacij javnega značaja. V ZDA pa je to urejeno v Zakonu o svobodi informacij (Freedom of Information Act - FOIA). Ugotovili smo dejansko stanje v zgoraj omenjenih državah in širši javnosti prikazali pomen informacij javnega značaja in varstva osebnih podatkov. Tako je podrobneje je obravnavan ZDIJZ in sicer njegova temeljna izhodišča, zavezanca za posredovanje informacij, njegovi upravičenci, vrste informacij - dokumentov do katerih se zagotavlja dostop, načini dostopa do informacij, stroški, ki so povezani z pridobitvijo informacij, postopek pridobitve informacij in njihove izjeme. Na kratko govorimo tudi o testu javnega interesa, ki je bil uveden z novelo zakona ZDIJZ leta 2005. V povezavi z ZDIJZ je pomemben tudi Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP), ki se nedvomno povezuje z njim. V ZDA pa je ureditev urejena z FOIA, ki ga obravnavamo na podoben način kot ZDIJZ. Prav tako se tudi FOIA povezuje z drugimi zakoni in sicer z Zakonom o svobodi informacij, Zakonom o zasebnosti iz leta 1974 in Zakonom o vladi v sončni svetlobi. V delu je prikazana primerjava ureditve v Sloveniji in ZDA ter njihove razlike in podobnosti. Na podlagi vprašalnika, ki je bil razdeljen med naključno izbrano populacijo ljudi, smo analizirali izbrane podatke o zadovoljstvu varovanja osebnih podatkov v Republiki Sloveniji. Analiza je prinesla koristne informacije s tega področja. Na koncu so predstavljeni doseženi rezultati magistrskega dela, preverjene in potrjene postavljene hipoteze.

Ključne besede: osebni podatki, varstvo osebnih podatkov, informacije javnega značaja, informacijski pooblaščenec.

ABSTRACT

The study deals with public information and protection of personal data in the Republic of Slovenia and the United States of America (hereinafter referred to as the U.S.). It gives a comparison of the regimes in Slovenia and in the U.S., thus presenting the similarities and differences. It also points out how important it is to have the right of access to public information; this is a fundamental human right that is incredibly gaining in importance all over the world. At present, free access to public information is a widely accepted principle in almost all democratic societies. Public information and protection of personal data are related to important constitutionally protected human rights which are closely linked to each other and intertwined. In both countries, exceptions in the access to public information should be given special consideration because they are defined by the sector-specific law. In Slovenia, this is regulated by the Act on the Access to Information of Public Character, which regulates the procedure for obtaining public information and re-use of public information. In the U.S., it is regulated by the Law on Freedom of Information Act (FOIA). We established the actual state of the affairs in both countries and showed the importance of public information and personal data protection to general public. This is discussed in more detail in the Act on the Access to Information of Public Character, namely its basic principles, its beneficiaries, the types of information - documents to which access is provided, means of access to information, costs associated with obtaining information, process of obtaining information and exceptions. The study also gives a brief report on the public interest test, which was introduced with the new Act on the Access to Information of Public Character in 2005. Along with the Act on the Access to Information of Public Character, the law on protection of personal data, which is closely associated with it, is also important. In the U.S., the protection of personal data is regulated by the FOIA, which is treated in a similar way as the Act on the Access to Information of Public Character. Also, the FOIA is associated with other laws, namely with the Law on Freedom of Information Act, the Privacy Act of 1974 and Act of Government in the Sunshine Act. The study is a comparison of the regulation in Slovenia and the U.S. and their differences and similarities. Using the questionnaire, which was distributed among randomly selected population, we analyzed the collected data on the satisfaction of personal data protection in the Republic of Slovenia. The analysis yielded useful information in this field. Finally, the results presented in this thesis, confirmed our hypothesis.

Key words: personal data, personal data protection, public information, the Information Commissioner.

KAZALO VSEBINE

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	ii
POVZETEK	iii
ABSTRACT	iv
KAZALO VSEBINE	v
KAZALO PONAZORITEV (KAZALO SLIK IN GRAFIKONOV)	vii
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	viii
1 UVOD.....	1
2 PRAVICA DOSTOPA DO INFORMACIJ JAVNEGA ZNAČAJA IN VARSTVO OSEBNIH PODATKOV	4
2.1 INFORMACIJE JAVNEGA ZNAČAJA.....	4
2.2 VARSTVO OSEBNIH PODATKOV	5
3 UREDITEV V REPUBLIKI SLOVENIJI	7
3.1 PRAVICA DOSTOPA DO INFORMACIJ JAVNEGA ZNAČAJA KOT ENA IZMED USTAVNIH PRAVIC - 2. ODSTAVEK 39. ČLENA USTAVE RS.....	7
3.2 ZAKON O DOSTOPU DO INFORMACIJ JAVNEGA ZNAČAJA (ZDIJZ).....	9
3.2.1 Temeljna izhodišča in namen zakona	10
3.2.2 Zavezanci za posredovanje informacij javnega značaja.....	11
3.2.3 Upravičenci dostopa do informacij	13
3.2.4 Vrste informacij - dokumentov, do katerih se zagotavlja dostop	14
3.2.5 Načini dostopa do informacij.....	15
3.2.6 Stroški posredovanja informacij javnega značaja in ponovne uporabe.....	21
3.2.7 Postopek s pravnimi sredstvi in druge možnosti zavrženega prosilca	21
3.2.8 Izjeme od načela prostega dostopa do informacij javnega značaja	22
3.2.9 Test javnega interesa	24
3.3 VARSTVO OSEBNIH PODATKOV	26
3.3.1 Zakon v varstvu osebnih podatkov (ZVOP)	28
3.3.2 Informacijski pooblaščenec (IP)	34
3.3.3 Varuh človekovih pravic.....	43
3.3.4 Razmerje med ZVOP in ZDIJZ	43
4 UREDITEV V ZDA	46
4.1 PRAVNA UREDITEV DOSTOPA JAVNOSTI DO INFORMACIJ PRI IZVRŠNI OBLASTI V ZDA	47
4.2 ZAKON O PROSTEM DOSTOPU DO INFORMACIJ (FOIA).....	47
4.2.1 Zavezanci za posredovanje informacij	48
4.2.2 Upravičenci pravice dostopa do informacij.....	49
4.2.3 Vrste informacij - dokumentov, do katerih se zagotavlja dostop	49
4.2.4 Načini dostopa do informacij.....	50
4.2.5 Stroški pridobivanja informacij	51
4.2.6 Pravno varstvo pravice do pridobitve informacije	52
4.2.7 Izjeme od splošnega načela prostega dostopa do informacij	53

4.3	SPREMLJANJE IZVAJANJA FOIA.....	57
4.4	RAZMERJE FOIA DO DRUGIH ZAKONOV – VARSTVO OSEBNIH PODATKOV	59
5	PRIMERJAVA UREDITVE MED SLOVENIJO IN ZDA.....	62
5.1	RAZLIKE MED ZAKONOMA.....	62
5.2	PODOBNOSTI MED ZAKONOMA	64
6	ANALIZA VPRAŠALNIKA Z NASLOVOM "ZADOVOLJSTVO VAROVANJA OSEBNIH PODATKOV V SLOVENIJI"	66
7	REZULTATI MAGISTRSKEGA DELA	74
7.1	DOSEŽENI REZULTATI IN CILJI RAZISKAVE.....	74
7.2	PREVERITEV HIPOTEZ	74
7.3	PRISPEVEK REZULTATOV RAZISKAVE K ZNANOSTI OZ. STROKI.....	75
7.4	UPORABNOST REZULTATOV RAZISKAVE	76
8	ZAKLJUČEK.....	77
	SPISEK UPORABLJENE LITERATURE IN VIROV.....	79
	PRILOGA.....	85

KAZALO PONAZORITEV (KAZALO SLIK IN GRAFIKONOV)

Slike

Slika 1: Primer varstva osebnih podatkov	32
Slika 2: Priznanje Krki za pridobitev certifikata po standardu za sistem varovanja informacij	37

Grafi

Graf 1: Število izdanih odločb na področju dostopa do informacij javnega značaja med letoma 2003 in 2008	38
Graf 2: Odločitev Informacijskega pooblaščenca glede prejetih pritožb	39
Graf 3: Skupno število vloženih zahtev	58
Graf 4: Število rešenih zahtev	59
Graf 5: Vaša starost!	66
Graf 6: Kakšna je vaša izobrazba!	66
Graf 7: Veste kaj pomeni varstvo osebnih podatkov?	67
Graf 8: Poznate zakonodajo s področja varovanja osebnih podatkov?	67
Graf 9: Ali vam je (bi vam bilo) vseeno, če ponudnik vsebine med vašim obiskom strani odčita vaš e-mail naslov, ne da bi vas zanj vprašal in bi ga sami vnesli?	68
Graf 10: Ali ste bili že kdaj presenečeni, ko ste prejeli kašna sporočila in ne veste od kje jim vaš naslov? (npr.: nadlegovanje z oglasi)	68
Graf 11: Odgovori preko e-pošte, SMS-ov, navadne pošte	69
Graf 12: Se vam zdi pomembno, da veste kateri vaši osebni podatki se zbirajo in v kakšen namen?	69
Graf 13: Podatki so dobro varovani!	70
Graf 14: Podatki so preveč dostopni javnosti!	70
Graf 15: Moji podatki so že bili uporabljeni za informativne namene, ne da bi se s tem predhodno strinjal/-a!	71
Graf 16: Glede objave podatkov na internetu bi morali biti zaskrbljeni!	71

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

APA	Administrative Procedure Act
CIA	Central Intelligence Agency
DHS	Department of Homeland Security
DOD	Department of Defense
DOE	Department of Energy
DS	Državni svet Republike Slovenije
DZ	Državni zbor Republike Slovenije
EEOC	Equal Employment Opportunity Commission
EKČP	Evropska konvencija človekovih pravic
EPA	Environmental Protection Agency
ESČP	Evropska skupnost človekovih pravic
FOIA	Freedom of Information Act
IJZ	Informacije javnega značaja
IP	Informacijski pooblaščenec
NARA	National Archives and Records Administration
OdlUS	Odločba ustavnega sodišča
OIP	Office of Information and Privacy
OZ	Obligacijski zakonik
OZN	Organizacija združenih narodov
PA	Privacy Act
SSA	Social Security Administration
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VA	Department of Veterans Affairs
WTC	World Trade Center
ZDA	Zarružene države Amerike
ZDIJZ	Zakon o dostopu do informacij javnega značaja
ZEPEP	Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu
ZIN	Zakon o inšpekcijskem nadzoru
ZInfP	Zakon o informacijskem pooblaščenču
ZMED	Zakon o medijih
ZUP	Zakon o upravnem postopku
ZU-UPB1	Zakon o ustanovah
ZVOP	Zakon o varstvu osebnih podatkov

1 UVOD

Problem in predmet raziskovanja s postavljenimi hipotezami

Pravica dostopa do informacij javnega značaja je temeljna človekova pravica, ki v svetovnem merilu doživlja neverjeten razcvet. V svojih pozitivnopravnih normah jo trenutno priznava več kot 50 držav po svetu, od katerih jo je več kot polovica sprejela v zadnjih desetih letih. Govorimo lahko o tako imenovanem desetletju svobode informacij. Vendar ideja, da državni organi informacije posredujejo zgolj v imenu in za račun državljanov ni nova. Leta 1766 se je porodila na Švedskem, kjer je realizacijo doživela v obliki ustavne določbe in posebnega zakona. Od tedaj pa je morala na svoj prepoved čakati natanko 200 let, ko so jo v pravni red prevzele ZDA in so njen sloves prenesle v celoten svet. Kljub deklarativni vključitvi v nekatere najpomembnejše mednarodne pravne akte v tem obdobju se je z novim sijajem v Evropo vrnila šele konec devetdesetih let prejšnjega stoletja in se istočasno razširila na dobesedno vse celine sveta (glej Prepeluh, 2005, str. 21).

Prost dostop do informacij javnega značaja je dandanes splošno sprejeto načelo v skorajda vseh demokratičnih družbah. K ureditvi tega pravnega področja je Slovenija najprej zavezovala predvsem določba 2. odstavka 39. člena Ustave RS. Podrobnejša ureditev pa je bila prepuščena zakonu, ki smo ga morali sprejeti pred vstopom v Evropsko unijo. Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (v nadaljevanju ZDIJZ), je bil sprejet leta 2002.

Informacije javnega značaja in varstvo osebnih podatkov obravnavata pomembni ustavno varovani človekovi pravici, ki sta med sabo na nek način tudi povezani.

Varstvo osebnih podatkov je najprej zavezoval 38. člen Ustave RS, ki pravi, da je vsakomur zagotovljeno varstvo osebnih podatkov, ki se odraža v zahtevi po zakonitosti zbiranja, obdelave in uporabe osebnih podatkov in v zahtevi po njihovem zbiranju in uporabi za vnaprej določene namene, posamezniku pa daje tudi pravico do seznanjenosti o tem, kateri podatki se o njem zbirajo, in do sodnega varstva. Gre za pravico, katere cilj ni varstvo podatkov samih po sebi, temveč je namen pravice pravzaprav varstvo posameznika, na katerega se podatki nanašajo (glej Čebulj in Žurej, 2005, str. 13).

Leta 1990 Slovenija dobi prvi zakon, ki je urejal varstvo osebnih podatkov in sicer Zakon o varstvu osebnih podatkov (v nadaljevanju ZVOP).

Predmet magistrskega dela je prikaz pomembnosti pravice dostopa do informacij javnega značaja in varstvo osebnih podatkov (1. Hipoteza- Informacije javnega značaja in varstvo osebnih podatkov so zelo pomembne/i informacije/ podatki, ki se med sabo nedvomno

prepletajo) ter primerjava med Slovenijo in ZDA (2. Hipoteza-Zakonodaja v Sloveniji in ZDA je zelo podobna).

V nalogi smo tudi analizirali rezultate, ki smo jih pridobili na podlagi vprašalnika z naslovom: Zadovoljstvo varovanja osebnih podatkov v Sloveniji (3. Hipoteza-Osebnih podatki so premalo varovani). Tako smo pridobili podatke iz vsakdanjega življenja ljudi, ki so najverjetneje že imeli kakšno izkušnjo s tega področja.

Namen in cilji raziskovanja

Namen raziskave je bil ugotoviti dejansko stanje v zgoraj omenjenih državah in širši javnosti prikazati pomen informacij javnega značaja in varstva osebnih podatkov ter tudi prikazati uporabo že obstoječih in vključevanje novih pravnih predpisov. Glavni cilj naloge je bil potrditi ali zavrniti zgoraj omenjene hipoteze in odgovoriti predvsem na naslednja vprašanja:

1. Kateri državni organi so vključeni v postopke oz. so zavezanci za posredovanje informacij javnega značaja?
2. Kdo so upravičenci dostopa do informacij?
3. Katere so vrste informacij - dokumentov, do katerih se zagotavlja dostop?
4. Kakšni so načini dostopa do informacij oz. kako je urejen pravni postopek, v katerem lahko posameznik pravico do dostopa uresniči?
5. Katere so izjeme od načela prostega dostopa do informacij javnega značaja?
6. Kakšno je razmerje med ZVOP in ZDIJZ, ter razmerje FOIA do drugih zakonov?
7. Kako so ljudje zadovoljni z varovanjem osebnih podatkov v Sloveniji?
8. Kakšne so razlike v zakonu med Slovenijo in ZDA

Ocena dosedanjih raziskovanj

O informacijah javnega značaja in varstvu osebnih podatkov je sicer veliko napisanega, vendar nismo zasledili primerjave med Slovenijo in ZDA. Zato menimo, da je magistrsko delo zanimivo marsikomu, katerega to področje zanima in mu je interes vedeti o tem nekaj več ter izvedeti razlike v zakonski podlagi med zgoraj omenjenima državama.

Naj navedemo pomebnejšo literaturo dosedanjih raziskav v Sloveniji: Dostop do informacij javnega značaja – Primerjava ZDA, Nizozemska in Slovenija (avtor: Milada Mirković - 2003), Dostop do informacij javnega značaja: primeri evropskih inštitucij, Zvezne države

New York in Slovenije (avtor: Urška Prepeluh - 2003). Pomembnejša literaturo v ZDA pa je Freedom of information act (L. Christopher Henry – 2003) in Guide to the Freedom of Information Act. (United States Department of Justice)

Metode raziskovanja

Pri izdelavi magistrskega dela smo uporabili analitično in komparativno (primerjalno) metodo s študijem domače in tuje literature. Pomemben vir podatkov so nam bili zakoni, domača literatura, spletne internetne strani na svetovnem spletu, državne spletne strani Slovenije in ZDA.

Strnjeni opis po predvidenih poglavjih

Magistrsko delo je sestavljeno iz 6 jedrnih poglavij, ki zajemajo predstavitev informacij javnega značaja in varstvo osebnih podatkov, ureditev v Sloveniji in v ZDA, analizo vprašalnika o Zadovoljstvu varovanja osebnih podatkov doma. Primerjavo med zgoraj omenjenima državama oz. prikaz bistvenih razlik in podobnosti v zakonih, ki so značilni za posamezni državi. Znotraj posameznih poglavij so zajete bistvene značilnosti Zakona o dostopu do informacij javnega značaja in Zakona o varstvu osebnih podatkov ter njuno razmerje. Predstavljen je tudi zakon v ZDA, ki se imenuje Freedom of Information Act, njegove izjeme ter razmerje do drugih zakonov. Nazadnje pa je analiziran še vprašalnik.

2 PRAVICA DOSTOPA DO INFORMACIJ JAVNEGA ZNAČAJA IN VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

Varstvo osebnih podatkov in dostop do informacij javnega značaja intenzivneje posega v naš pravni red in nas vznemirja šele v zadnjem času, saj je v Republiki Sloveniji začel veljati prvi celoviti zakon, ki je obravnaval dostop do informacij javnega značaja, šele v začetku leta 2003, kljub temu, da je pravica dostopa do informacij javnega značaja urejena že kot ustavna kategorija v Ustavi Republike Slovenije, ki v svojem 39. člen to pravico uvršča v kategorijo človekovih pravic in svoboščin. Po svoji naravi omogoča vpogled v delovanje državnih organov in posledično omogoča nadzor nad delom organov ter odraža bistvo demokracije (Čebulj in Žurej, 2005, str. 13).

Zaradi lažjega razumevanja pravice dostopa do informacij javnega značaja in varstva osebnih podatkov bomo v nadaljevanju najprej opredelili nekaj pojmov.

2.1 INFORMACIJE JAVNEGA ZNAČAJA

Svoboda informacij oz. informacijska svoboda

V mednarodnih krogih se je pravica dostopa do informacij javnega značaja uveljavila pod imenom "freedom of information", kar bi v slovenščini pomenilo svoboda informacij oz. informacijska svoboda.

Pri obravnavanju svobode informacij oz. informacijske svobode je potrebno imeti pred očmi širši pojem kot pojem pravice dostopa. **Pravica dostopa do informacij javnega značaja** posamezniku omogoča, da na zahtevo v posebnem postopku pridobi želene informacije, ko so v posesti javne oblasti. Ta pravica je prvi in temeljni del informacijske svobode. Drugi del pa predstavlja dolžnost javnopравnih subjektov, da obvezno objavljajo določene vrste informacij, s katerimi razpolagajo, ne da bi za to prejeli kakšno zahtevo.

Transparentnost odprtost in javnost

Večina avtorjev je mnenja, da poleg pravice dostopa do dokumentov v posesti evropskih institucij pojem transparentnosti vključuje vsaj še obveznost zavezanih subjektov, da sami objavljajo določene informacije, ter javnost sej oz. javnost postopkov sprejemanja odločitev. Prav ta slednja kategorija načelo transparentnosti bistveno ločuje od informacijske svobode in predstavlja naslednji korak v razvoju možnosti, ki jih ima javnost za nadzor nad delovanjem javnopравnih oblasti. V anglosoksonskih deželah pa so tovrstni predpisi t.i. "government in the sunshine laws", ker je njihov namen zagotavljanje delovanja javne uprave na očeh javnosti in ne v temi.

Dostop do informacij in dokumentov

V večini mednarodnih pravnih sistemov in nacionalnih pravnih redov se je uveljavil pojem "dostop do informacij", medtem ko se je v evropskem prostoru, predvsem v pravu EU, tradicionalno uporablja pojem "dostop do dokumentov" evropskih institucij. Pojma že sistematično nista identična, saj informacija praviloma predstavlja abstraktno sporočilo oz. podatek, dokument pa nekaj konkretnega, je listina oz. drugače materializiran podatek.

Pravica vedeti

V Evropi in mednarodnih krogih je pravica vedeti postala bolj ali manj politična in retorična fraza, ki označuje informacijsko svobodo oz. zakone o svobodi informacij. V ZDA pa se na nekaterih mestih uveljavlja celo kot sinonim za pravice posameznikov, da so ustrezno seznanjeni z določenimi okoljskimi informacijami ter z določenimi vprašanji na področju zdravstva. V podobnem smisli jo uporabljajo tudi nekatere slovenske nevladne organizacije (glej Prepeluh, 2005, str. 33-39).

2.2 VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

ZVOP-1 določa pravice, obveznosti, načela in ukrepe, s katerimi se preprečujejo neustavni, nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnosti in dostojanstvo posameznika pri obdelavi osebnih podatkov.

Za opredelitev obsega varstva so najpomembnejši trije izrazi: osebni podatek, posameznik in obdelava osebnih podatkov.

Osebni podatek

Osebni podatek je katerikoli podatek, ki se nanaša na posameznika, ne glede na obliko, v kateri je izražen.

Posameznik

Posameznik je določena ali določljiva fizična oseba, na katero se nanaša osebni podatek. Fizična oseba je določljiva, če se lahko neposredno ali posredno identificira, predvsem pa s sklicevanjem na identifikacijsko številko ali na enega ali več dejavnikov, ki so značilni za njeno fizično, fiziološko, duševno, ekonomsko, kulturno ali družbeno identiteto, pri čemer način identifikacije ne povzroča velikih stroškov, nesorazmerno velikega napora in ne zahteva veliko časa.

Obdelava osebnih podatkov

Pomeni kakršnikoli delovanje ali niz delovanj, ki se izvaja v zvezi z osebnimi podatki, ki so avtomatizirano obdelani ali, ki so pri ročni obdelavi del zbirke osebnih podatkov ali so namenjeni vključitvi v zbirko osebnih podatkov, zlasti zbiranje, pridobivanje, vpis, urejanje, shranjevanje, prilagajanje ali spremljanje, priklicanje, vpogled, uporaba, razkritje s prenosom, sporočanje, širjenje ali drugo dejanje na razpolago, razvrstitev ali povezovanje, blokiranje, anonimiziranje, izbris ali uničenje; obdelava je lahko ročna ali avtomatizirana (glej Čebulj in Žurej, 2005, str. 30).

3 UREDITEV V REPUBLIKI SLOVENIJI

3.1 PRAVICA DOSTOPA DO INFORMACIJ JAVNEGA ZNAČAJA KOT ENA IZMED USTAVNIH PRAVIC - 2. Odstavek 39. Člena Ustave RS

Po enajstih letih slovenske samostojnosti lahko ugotovimo, da je zakonodajalec s sprejetjem Zakona o dostopu do informacij javnega značaja (sprejetega v Državnem zboru RS dne 25. 2. 2003, Ur. l. RS, št. 24/03) končno omogočil uresničevanje določbe 2. odstavka 39. člena Ustave RS. Pred tem sprejetjem zakona je bila ustavna pravica v slovenskem pravu neuresničena urejena nesistematično, parcialno in izjemno pomanjkljivo (Mediawatch, Mirovni inštitut, 2010)

Dostop do informacij javnega značaja je ustavno zagotovljena človekova pravica, ki jo je potrebno dosledno varovati in le v najnujnejših primerih omejevati. Skupaj s splošnim varstvom svobode izražanja (Ustava RS, 39. člen) je neprecenljivega pomena za obstoj in razvoj demokratične družbe in še zlasti kritične civilne družbe znotraj nje. Ta pravica mora omogočiti vpogled državljanov in drugih zainteresiranih subjektov v delovanje državnih organov ter s tem nadzor nad njihovim delovanjem, kajti le tako lahko volivci nadzirajo delo predstavnikov ljudstva ter učinkovito uresničujejo druge ustavne pravice, kot so na primer pravica do sodelovanja pri urejanju javnih zadev (Ustava RS, 44. člen), pravica do peticije (Ustava RS, 45. člen) ter pravici do zakonodajne iniciative in zakonodajnega referendumu (Ustava RS, 88. in 90. člen).

Prva pomembna dimenzija zakona se nanaša na informacijsko družbo. Ta tako željeni cilj razvitih dežel, v krog katerih se je uvrstila tudi Slovenija, temelji na informaciji. Tukaj ne gre le za informacije javnega značaja, čeprav pa so te pri nastajanju informacijske družbe ključnega pomena. Pojem informacijske družbe je neločljivo povezan s sodobno informacijsko-telekomunikacijsko tehnologijo. Prav ta je eden ključnih pogojev za preobrazbo obstoječe družbe v informacijsko družbo. Kadar govorimo o informacijsko-komunikacijski tehnologiji, imamo običajno v mislih internet. Zavedajoč se pomembnosti hitrega dostopa do informacij javnega značaja je tako zakonodajalec določil, da morajo zavezanci velik del informacij javnega značaja, s katerimi razpolagajo, sproti (ažurno) posredovati v svetovni splet (internet). Za dostop do (dela) informacij javnega značaja torej zadošča računalnik in dostop do interneta. S tem je napravljen korak v smeri oblikovanja informacijske družbe in v tem okviru zlasti e-uprave (glej Bugarič in Pličanič, 2003).

Doktrinarni obseg 39. člena ustave

V zvezi s pravicami, ki jih v okviru univerzalnega koncepta svobode izražanja zagotavlja slovenska ustava in upoštevajoč ZDIJZ, gre torej za spekter, sestavljen iz naslednjih delnih pravic, svoboščin ter njim ustrežajočim dolžnosti oziroma obveznostim:

1. *pravica do sprejemanja informacij, ki jih posredujejo drugi;*

2. *pravica do posredovanja informacij drugim;*

3. *pravica in dolžnost medijev, da iščejo in posredujejo informacije javnega značaja* oziroma vse informacije, ki so pomembne za javnost. Brez te pravice mediji ne bi mogli izvajati njihove demokratične funkcije oziroma izvajati vloge »javnega psa čuvaja«, ki je postavljena v središče pravice do svobodnega izražanja medijev. Tako mediji tudi zagotavljajo obveščenost javnosti, ki ima po drugi strani pravico, da te vrste informacij prejme. Zakonsko ureditev tega vidika družbene vloge medijev in njihove demokratizacijske funkcije predstavlja tudi zakon o medijih (ZMED);

4. *pravica do obveščенosti, ki pomeni, da ima javnost pravico prejeti informacije*, ki so splošnega družbenega pomena. Informacije, ki so pomembne za javnost, oziroma vse informacije javnega značaja morajo biti dostopne, država pa ne sme prikrivati informacij javnega značaja ali omejevati njihovo objavljanje; če seveda gre za informacije z javnim značajem, katerih zaščita pred vpogledom javnosti ni utemeljena z ustavno (tudi konvencijsko) sprejemljivimi izjemami;

5. *pravica do zbiranja informacij;*

6. *pozitivne obveznosti države*: država v ožjem smislu si mora sama aktivno prizadevati za obveščenost javnosti, zato mora zagotoviti dostopnost in transparentnost določenih informacij, ob tem pa mora tudi sama posredovati določene informacije javnega značaja, kot to sedaj določa ZDIJZ. Informacija javnega značaja ne predstavlja le informacije, ki je javna oziroma javnosti dostopna, pač pa tudi informacijo, ki bi morala biti ali bi lahko bila javna. Z ustreznim izvrševanjem pozitivnih obveznosti država odločilno prispeva k večjemu nadzoru nad njenim početjem s strani javnosti. Javnost lahko samo tako, teoretično in praktično, celostno uresničuje svobodo izražanja kot spekter posameznih pravic in svoboščin, v tem oziru pa tudi »pravico do sodelovanja v političnem procesu kot segment t. i. demokratičnega samovladanja, politične samoizpopolnitve in samoopredelitve. Tako država prispeva k večji demokratičnosti in legitimnosti njenega delovanja, tudi političnega in pravnega sistema na splošno, hkrati pa se uresničuje tudi ideja o »sodelovanju brez odločanja« kot jedru sodobnega evropskega demokratičnega konstitucionalizma. Z institucionalno-organizacijskega vidika ima država tudi pozitivno obveznost zagotavljati takšno strukturo medijskega trga, da sta omogočena pristna obveščenost javnosti in pluralizem informacij (npr. prepoved monopola na trgu informacij, pomanjkanje ustreznega nadzora nad politiko javnih medijev itd.) (Teršek, 2006b).

Doktrinarni obseg pravice dostopa do informacija javnega značaja

Kot vsaka pravica ima tudi pravica dostopa do informacij javnega značaja svoj negativni in pozitiven vidik. Prvi vidik pravico varuje pred posegi vanjo. Drugi vidik terja, da se stori vse potrebno za njeno »učinkovito« uresničevanje. Prvi vidik za javne organe, ki jih naslavlja

zakon, ustvarja negativne obveznosti, ko jim ne dovoli poseganja v to pravico. Drugi vidik ustvarja zanje t.im. *pozitivne obveznosti*. Te od njih terjajo, da storijo vse potrebno za *učinkovito* uresničevanje te pravice. Pred dolžnostjo javnega organa, da na upravičeno zahtevo posreduje določene informacije, je (racionalno in (ustavno)pravno logično) njegova obveznost, da določene podatke sploh pozna in da z njimi razpolaga na način, ki omogoča njihovo transparentnost, njihovo javno dostopnost in s tem izvajanje nadzora nad njimi. ZDIJZ izrecno določa, katere informacije morajo z ZDIJZ predvideni subjekti samoiniciativno posredovati na splet. A s tem se njihove pozitivne obveznosti glede pravice dostopa do informacij javnega značaja ne končajo! Določeni podatki zaradi svoje narave, pomembnosti in neposredne povezanosti z obstojem in delovanjem subjektov javnega prava, ki jih naslavlja zakon, pač morajo biti dostopni. Primarna dolžnost teh subjektov je, da te podatke poznajo in da jih dokumentirajo tako, da bo omogočeno uresničevanje pravice dostopa do informacij javnega značaja. Zato ti organi imajo in morajo imeti tudi *dolžnost ustvarjanja določenih dokumentov*. In v konkretnih primerih posredovanih zahtev za dostop do informacije javnega značaja lahko pravniki presodimo ali gre za podatek, ki bi moral biti organu znan ter zato transparentno in nadzorljivo dokumentiran. Drugačna razlaga dometa te pravice bi bila ustavnopravno preozka. Z ZDIJZ zavezani organi se vendarle ne morejo izogniti obveznostim glede zagotavljanja dostopa do informacij javnega značaja s tem, da določenih informacij enostavno ne evidentirajo, da jih ne posreduje pod pretvezo njihovega neposredovanja v materializirani obliki ali da določene dokumente založijo, celo uničijo (glej Teršek 2006a, str. 10-11).

3.2 ZAKON O DOSTOPU DO INFORMACIJ JAVNEGA ZNAČAJA (ZDIJZ)

Zakon o dostopu do informacij javnega značaja ureja postopek pridobivanja informacij javnega značaja in ponovne uporabe informacij javnega značaja. Pravica dostopa do informacij javnega značaja je pravica, ki jo zagotavlja Ustava RS, ter številni mednarodni dokumenti, ki zavezujejo Republiko Slovenijo. Zaradi navedenega je treba ugotoviti, da ZDIJZ ne ustvarja neke nove pravice, temveč zgolj določa način njenega izvrševanja v primerih, ki jih določa ZDIJZ. ZDIJZ je torej določil zgolj način izvrševanja pravice, ki je bila priznana že predhodno (glej Čebulj in Žurej, 2005, str. 92).

ZDIJZ je izrecno uvedel tudi pozitivno obveznost države, ki nima le naloge, da posreduje informacije javnega značaja na zahtevo določenega pravnega subjekta, ampak si mora tudi aktivno prizadevati za obveščeno javnost. Država mora sistemsko zagotoviti dostopnost informacij javnega značaja in transparentnost njenega delovanja, nenazadnje tudi samoiniciativno posredovati določene informacije javnega značaja. V prvem odstavku 2. člena ZDIJZ je izrecno zapisano, da je namen tega zakona zagotoviti javnost in odprtost delovanja organov, ki jih zadeva zakon in omogočiti uresničevanje pravice dostopa do informacij javnega značaja. Ta določba implicira načelo odprtosti delovanja javnih organov. Drugi odstavek tega člena določa, da si morajo organi prizadevati za doseganje čim večje obveščeno javnosti o svojem delovanju.

ZDIJZ opredeljuje pojem »informacija javnega značaja« in tudi primeroma našteva informacije javnega značaja. Vendarle pa pojem »informacija javnega značaja« vsebinsko presega opredelitve, ki jih izrecno ali primeroma našteva zakon. Informacija javnega značaja ne predstavlja le informacije, ki »je javna«, pač pa tudi ali predvsem informacijo, ki »bi morala biti« ali »bi lahko bila javna«. Tudi upoštevajoč stavek v odločitvi ustavnega sodišča št. U-I-146/93 pravica pridobiti si informacijo javnega značaja hkrati pomeni, da »nedostopnost določenih informacij ne sme biti posledica prikrivanja informacij ali omejevanja njihove javne objave, lahko pa je posledica omejenih tehničnih možnosti njihovega posredovanja« (glej Teršek, 2006a, str. 3-4).

Zakon lahko razširi domet ustavne pravice ali svoboščine, ne sme pa ga zožiti. ZDIJZ je domet omenjene pravice razširil, saj dostopa do informacije javnega značaja ne pogojuje z obstojem posebnega pravnega interesa, utemeljenega v posebnem zakonu in izhajajočega in določenih posebnih okoliščin ali dejstev. Tudi sicer je v večini primerjalnih ureditev dostop do javnih informacij urejen tako, da načelo dostopa velja kot pravna domneva, izjeme pa so posebej definirane.

3.2.1 Temeljna izhodišča in namen zakona

Osrednji namen zakona je zagotoviti javnost in odprtost delovanja vseh organov javne oblasti ter omogočiti uresničevanje pravice posameznikov in pravnih oseb, da pridobijo informacije javnega značaja iz 2. odstavka 39. člena Ustave RS. S svojimi 46 členi je relativno kratek in moderen zakon, ki je v večini temeljnih rešitev povsem primerljiv s sodobnimi ureditvami v drugih pravnih sistemih. Izhaja iz načela prostega dostopa do informacij javnega značaja s taksativno določenimi izjemami, ki jim namenja precejšnjo pozornost. Uvodoma opredeljuje pojem informacije javnega značaja ter krog upravičencev in zavezancev. Dobršen del pa je namenjen ureditvi postopka za dostop do informacij javnega značaja (glej Prepeluh, 2005, str. 147).

Zakon v prvi vrsti določa načelo prostega dostopa s taksativno naštetimi izjemami, opredeljuje organe, ki so zavezani za omogočanje dostopa do informacij ter ureja postopek, ki vsakomur omogoča prost dostop do informacij javnega značaja, s katerimi organi razpolagajo.

Posebnost slovenskega zakona so njegove kazenske določbe (ZDIJZ, 39. člen), ki predpisujejo denarne kazni za prekrške za tiste osebe, ki uničijo dokument, zadevo, dosje, register, evidenco ali dokumentarno gradivo, v katerem se nahaja informacija javnega značaja, z namenom, da jo napravi nedostopno javnosti, kaznuje pa se tudi odgovorna oseba tega organa. Zlasti nenavadna pa je ureditev, ki je ne najdemo v nobeni od obeh zgoraj opisanih primerjalnih sistemov, da se kaznuje za prekršek uradna oseba organa, če v predpisanem roku neupravičeno ne posreduje zahtevane informacije javnega značaja.

3.2.2 Zavezanci za posredovanje informacij javnega značaja

A. Zavezani subjekti

Kot organe, zavezane za omogočanje dostopa do informacij javnega značaja, zakon opredeljuje državne organe, organe lokalne skupnosti, javne agencije, javne sklade in druge osebe javnega prava, nosilce javnih pooblastil in izvajalcev javnih služb (ZDIJZ 1. člen). Zavezance lahko glede na njihove temeljne značilnosti uvrstimo v tri skupine. Kot zavezance javnega sektorja v prvo skupino uvrščamo državne organe, organe lokalnih skupnosti, javne agencije, javne sklade in druge osebe javnega prava. Drugo in tretjo skupino zavezancev pa predstavljajo nosilci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb, ki za razliko od prve skupine niso del javnopravne oblasti. Praviloma so to zasebnopravni subjekti, ki jim je poverjeno izvajanje določenih javnopravnih nalog. Vse tri skupine subjektov ZDIJZ imenuje "organi".

B. Katalog zvezanih subjektov

Vlada RS vsako leto objavi katalog organov, ki so zavezanci za omogočanje dostopa posameznikov do informacij javnega značaja (ZDIJZ, 1. člen). Takšen katalog organov je v primerjalnopravnih ureditvah redkost, saj se načeloma domneva, da so za posredovanje informacij zavezani prav vsi organi izvršilne veje oblasti, v kolikor zakon izrecno ne predpisuje kakšne izjeme.

Katalog organov naj bi tako le pripomogel k preglednosti in jasnosti odgovora na vprašanje, kdo so zavezanci za posredovanje informacij javnega značaja. Ta katalog pa nima konstitutivnega značaja in ne izključuje organov, ki v njem morebiti niso navedeni, ker so bili npr. pomotoma izpuščeni. To za uporabnike pomeni, da lahko zahtevajo informacije javnega značaja tudi od organov, ki niso zajeti v tem katalogu, v primeru, da so to osebe javnega prava, nosilci javnih pooblastil ali izvajalci javnih služb (glej Prepeluh 2005, str. 156-157).

C. Zavezanci javnega sektorja

Zavezanci javnega sektorja so vsi državni organi, ki urejajo postopke države. Organi za posredovanje informacij javnega značaja so naslednji:

1. Državni organi:

- *Zakonodajna veja državne oblasti:*
 - Državni zbor RS (v nadaljevanju DZ)
 - Državni svet RS (v nadaljevanju DS)

Zavezanec je najprej Državni zbor kot tak (kot državni organ). Zato morajo biti javnosti dostopne vse informacije javnega značaja oz. vsi njegovi dokumenti, ne glede na to, ali jih

je sprejel na svoji redni ali izredni seji oz. na seji svojega delovnega telesa. Prav tako pa morajo biti javnosti dostopni tudi vsi dokumenti organov vodstva DZ, njegovih služb ter vseh delovnih teles DZ. Politične stranke pa po zakonu niso zavezanci, zato dokumenti poslanskih skupin ne sodijo v okvir dostopnih informacij javnega značaja. Podobno velja tudi za DS (glej Pličanič et al., 2005, str. 60).

- *Izvršilno – upravna veja državne oblasti:*
 - Predsednik RS
 - Vlada RS
 - Državna uprava

Javnosti so torej dostopne vse informacije javnega značaja, ki se nahajajo v Uradu Predsednika RS, njegovem kabinetu in drugih službah Predsednika RS. Ko gre za Vlado RS kot vrh izvršilne oblasti, so zavezani subjekti na eni strani Vlada RS kot kolegijski organ, z vsemi svojimi delovnimi telesi, strokovnimi sveti, delovnimi skupinami, službami, uradi in drugimi ustanovami (npr.: Center vlade za informatiko, Služba Vlade za zakonodajo,...) ter generalnim sekretariatom Vlade. V sklop državne uprave sodijo vsa ministrstva, njihovi organi v sestavi in vse upravne enote.

- *Sodna veja državne oblasti:*
 - Sodišča
 - Državno tožilstvo
 - Državno pravobranilstvo
 - Družbeni pravobranilec RS
 - Sodni svet

V ta sklop ne sodita Računsko sodišče (pristojno za nadzor javnih financ) in Ustavno sodišče (pristojno za presojo ustavnosti in zakonitosti splošnih aktov ter odloča kot najvišji organ sodne oblasti v primeru kršitve človekovih pravic).

V Sloveniji v pravosodni sistem v širšem smislu običajno vštevamo tudi odvetnike in notarje. Tukaj jih ne navajamo, ker niso zavezanci po ZDIJZ.

- *Drugi državni organi:*
 - Ustavno sodišče RS
 - Varuh človekovih pravic
 - Računsko sodišče
 - Pooblaščenec za dostop do informacij javnega značaja
 - Republiška volilna komisija in drugi volilni organi
 - Državna revizijska komisija za revizijo postopkov oddaje javnih naročil

2. Organi lokalnih skupnosti:

- Organi občinske uprave

- Širše lokalne skupnosti in njihovi organi
- Ožji deli občin in njihovi organi

Predstavljajo drugo kategorijo organov klasične javne oblasti. S tako široko definicijo je zakon zajel vse organe občin, ki so po trenutno veljavni ustavni ureditvi edina obvezna oblika lokalne samouprave, kot tudi druge oblike lokalnih skupnosti, ki so po Ustavi RS dopustne (Prepeluh, 2005, str. 176).

3. Osebe javnega prava:

- Javne agencije
- Javni skladi
- Druge osebe javnega sklada

So zadnja od kategorij organov klasične javne oblasti. Sestavljajo jo zelo različne organizacije, ki jim je skupno to, da so statusnopravno organizirane kot osebe javnega prava zato, ker opravljajo neko javnopravno nalogo oz. dejavnost (po Pličanič et al., 2005, str. 60-63).

D. Nosilci javnih pooblastil

Nosilci javnih pooblastil niso jasno določena kategorija subjektov ampak dobijo to lastnost z aktom o podelitvi javnega pooblastila, ki ga izda zakonodajalec ali pristojni organ lokalne skupnosti. Z izjemo nekaterih subjektov, za katere zakon že določa da so nosilci javnih pooblastil, moramo vprašanje ali gre za nosilca javnega pooblastila, presojati v vsakem konkretnem primeru posebej. Vendar je pogosto tudi po tem težko odgovoriti na vprašanje, ali je v konkretnem primeru subjektu podeljeno javno pooblastilo ali ne, saj sta slovenska zakonodaja, še bolj pa praksa, na tem področju večkrat nejasni. V dvomu velja sprejeti Trpinovo stališče (govori o nedržavnih organizacijah, ki opravljajo pretežno oblastno upravno dejavnost) ekstenzivnega tolmačenja, da vsak prenos oblastne funkcije na nedržavne subjekte pomeni javno pooblastilo (Prepeluh, 2005, str. 188)

E. Izvajalci javnih služb

So zadnja kategorija zavezancev iz I. odstavka I. člen ZIDJZ. Javne službe se v Sloveniji izvršujejo v zasebnopravnih in javnopravnih organizacijskih in statusno-pravnih oblikah. To so pogosto osebe javnega prava, ki imajo hkrati javna pooblastila, javni zavodi oz, javni gospodarski zavodi ter javna podjetja (glej Prepeluh, 2005, str. 191).

3.2.3 Upravičenci dostopa do informacij

ZDIJZ uveljavlja **načelo prostega dostopa**, po katerem imajo do informacij javnega značaja dostop vse **pravne in fizične osebe** (1. odstavek 5. člena ZDIJZ). To pomeni, da jih drugače kot na primer Uredba EU ne omejuje le na državljane in prebivalce oziroma pravne osebe s sedežem v Sloveniji. V Evropski uniji imajo namreč le slednji *pravico* do

dostopa, medtem ko vsem ostalim institucije *lahko odobrijo* dostop, niso pa tega zavezane storiti (Prepeluh, 2003).

Informacije javnega značaja so prosto dostopne. Prost dostop je treba opredeliti kot dostop, ki prosilcu na najlažji in najhitrejši način zagotavlja dostop do informacij javnega značaja. Dostop pa ne sme biti predmet omejitev ali pogojev, ki nebi bili že vnaprej predvideni z ZDIJZ oz. drugo zakonodajo.

Pri pridobitvi informacij javnega značaja s strani pravnih oseb je potrebno paziti, da informacije dejansko zahteva dejansko obstoječa pravna oseba. Uporabljati mora ime, ki ga sme in mora uporabljati v pravnem prometu (npr. društvo mora uporabiti ime pod katerim je registrirano). Za gospodarske družbe pa ne mora zahtevati informacij vsakdo, ki je zaposlen v tej družbi ampak mora imeti pooblastilo, v katerem je opredeljen takšen opis delovnih nalog. ZDIJZ opredeljuje osebo, ki zahteva informacijo javnega značaja "prošilec" (ZDIJZ, 5. člen).

Zakonodajalec je z uveljavitvijo načela prostega dostopa uredil dostop do informacij javnega značaja liberalno in sodobno (takšna je tudi primerjalna ureditev) ter širše od določbe drugega odstavka 39. člen Ustave RS.

Načelo prostega dostopa pa pomeni tudi pravno domnevo, po kateri so vsakomur dostopne vse informacije javnega značaja vseh zavezancev. To pomeni da ***zavezanec nosi dokazno breme***, da so določene informacije izvzete iz prostega dostopa (da torej zanje ne velja omenjena pravna domneva), bodisi zato, ker sploh ne gre za informacijo javnega značaja (npr. tajni podatek). Če zavezanec tega ne uspe dokazati, je v dvomu treba zahtevi za dostop ugoditi.

Skladna z načelom prostega dostopa je tudi ureditev, ki glede zaračunavanja stroškov med zainteresiranimi osebami ne uvaja razlik glede na namen, zaradi katerega želi neka oseba neko informacijo (***načelo enakosti upravičencev***) (glej Pličanič et al., 2005, str. 86-87).

3.2.4 Vrste informacij - dokumentov, do katerih se zagotavlja dostop

ZDIJZ določa predvsem tri vrste informacij javnega značaja:

1. informacije, ki jih morajo organi na lastno pobudo posredovati na splet;
2. informacije, ki jih organom ni treba na lastno pobudo posredovati na splet, so pa te informacije javnega značaja in če jih posameznik »želi imeti«, mu mora biti zagotovljena možnost, da jih »išče«, »najde« oziroma da »pride do njih«. Zakon določa postopek za njihovo pridobivanje (iskanje in posredovanje);

3. informacije, ki jih organom po izrecnih zakonskih določbah ni treba na lastno pobudo posredovati na splet in jih posameznik tudi ne išče, ker zanje morda sploh ne ve ali jih sam niti ne more najti, so pa javnega značaja in splošnega pomena za javnost.

Gre za problem pozitivnih obveznosti države oziroma za vprašanje, katere informacije mora država sama od sebe posredovati javnosti, četudi posameznik ne poda izrecne zahteve po točno določeni informaciji in četudi zakon od zakonsko predvidenih organov izrecno ne določa, da morajo točno določeno informacijo ali določeno vrsto (sklop) informacij posredovati na splet. V tovrstnih primerih se bo najverjetneje kaj kmalu, v okviru določenega pravnega spora, postavilo vprašanje, ali je bila določena informacija, katere javnosti organi niso zagotovili, kljub temu tako pomembna, da bi jo država morala javno izpostaviti, oziroma, da je opustitev takega dejanja posledica neupravičenega prikrivanja informacij, ki so javnega značaja in ki ne sodijo pod okvir izrecno opredeljenih in ozko interpretiranih izjem o »tajnosti informacij«.

Hkrati gre za vprašanje, ali je država v določenem primeru kršila pozitivne obveznosti s tem, da je neko informacijo sicer naredila dostopno javnosti, če bi prav to informacijo kdo neposredno iskal, ni pa javnosti izrecno opozorila nanjo. V povezavi s tem bi lahko šlo denimo za informacije, ki zadevajo varnost ali zdravje ljudi. Sklicevanje na sodno prakso ESČP bi v tem primeru vodilo k priznanju take pravice v določenih primerih, utemeljene z 8. členom EKČP. ESČP bi lahko v določenih primerih priznalo takšno pravico neposredno na temelju 10. člena EKČP (pravica do informiranosti, v povezavi z nekaterimi načeli demokratične družbe). V Sloveniji bi morali načelno priznati to pravico tudi »onkraj« formalnega okvira ZDIJZ in na temelju 39. člena ustave. Osrednje vodilo pri tem bi bila tudi logika načela, da prikrivanje napak ni v funkciji demokratičnosti in javnega interesa. S tem v zvezi bi bila dobrodošla pomoč ustavnopravne teorije na eni strani in (pravne, sodne, ustavnosodne) prakse, nastajajoče predvsem v okviru odločanja od primera do primera (case-by-case balancing) na drugi strani (glej Teršek, 2006a, str. 6-7).

Načelo prostega dostopa v ZDIJZ se nanaša na vse informacije javnega značaja, s katerimi organi *razpolagajo* (1. odstavek 1. člena ZDIJZ). Vendar pa tudi ZDIJZ podrobneje določi, da je informacija javnega značaja vsaka informacija, ki izvira iz delovnega področja organa, nahaja pa se v obliki *dokumenta, zadeve, dosjeja, registra, evidence ali dokumentarne gradiva*, ki ga je organ izdelal sam, v sodelovanju z drugim organom ali pridobil od drugih oseb (ZDIJZ, 4. člen).

3.2.5 Načini dostopa do informacij

ZDIJZ predvideva 3 temeljne načine dostopa do informacij javnega značaja:

- neposredni dostop na svetovnem spletu (ZDIJZ, 10. člen),
- postopek z ustno zahtevo za dostop (ZDIJZ, 14. člen) ter
- postopek s pisno zahtevo (ZDIJZ, 15-30 člen).

A. Neposredni dostop na svetovnem spletu

Vsak organ je dolžan v svetovni splet posredovati v 10. členu predpisane informacije javnega značaja, ki so:

1. prečiščena besedila predpisov, ki se nanašajo na delovno področje organa, povezana z državnim registrom predpisov na spletu,
2. programe, strategije, stališča, mnenja, študije in druge podobne dokumente, ki se nanašajo na delovno področje organa,
3. predloge predpisov, programov, strategij in drugih podobnih dokumentov, ki se nanašajo na delovno področje organa,
4. vse objave in razpisno dokumentacijo v skladu s predpisi, ki urejajo javna naročila,
5. podatke o upravnih storitvah ter
6. druge informacije javnega značaja.

Takšne informacije morajo biti upravičencem dostopne brez plačila (ZDIJZ, 10. člen), kar je v današnji dobi informacijske tehnologije razumljivo, vendar pa ne povsem enostavno in nesporno. S tem se želi tudi preprečiti, da bi bile informacije javnega značaja monopolizirane s strani komercialnih ponudnikov pravnih informacijskih sistemov, bo pa to pomenilo veliko breme za državne organe (zlasti na primer pripravljanje prečiščenih besedil predpisov).

ZDIJZ v 11. členu Vlado pooblašča, da podrobneje uredi nekatera vprašanja in sicer, kaj šteje za podatke iz dokumenta, ki je v postopku izdelave (gre za eno izmed izjem po 6. členu ZDIJZ; način priprave kataloga informacij javnega značaja; določi morebitne druge informacije javnega značaja (poleg že določenih v 10. členu), ki jih mora zavezanec posredovati v svetovni splet, ter predpiše način posredovanja informacij v svetovni splet (gre za tehnične in oblikovne zahteve za spletne strani zavezancev in na zahtevo, da zavezanci zagotovijo povezljivost svojih spletnih strani z enotnim državnim portalom e-uprava. Na podlagi te določbe je Vlada omenjena vprašanja uredila v **Uredbi o posredovanju informacij javnega značaja** – preneha delovati 2005 nadomesti pa jo **Uredba o posredovanju in ponovni uporabi informacij javnega značaja** (glej Pličanič et al., 2005, str. 177).

Katalog informacij javnega značaja je potrebno redno vzdrževati in ga na primeren način javno objavljati. Ta katalog, ki mora biti urejen po vsebinskih sklopih, se mora dati prosilcu na vpogled (ZDIJZ, 8. člen).

B. Postopek z ustno zahtevo

Naš zakon v 12. členu zelo moderno poleg možnosti pisne zahteve dopušča tudi možnost zgolj ustne zahteve za dostop do informacij javnega značaja vendar pa v tem primeru izrecno izključuje pravno varstvo, kar je razumljivo, saj si skorajda ni mogoče zamisliti, kako bi upravičenec ali organ v nadaljnjih postopkih dokazovala dejstva, na primer da je

upravičenec sploh zahteval določene informacije, katere informacije, ali je bila njegova zahteva v zadostni meri opredeljena, kakšni so bili razlogi organa za zavrnitev dostopa, ali so bili ti obrazloženi in ali je bil upravičencu podan pravni pouk.

Organ je torej prosilcu dolžan omogočiti dostop do informacije javnega značaja tudi, kadar jo ta zahteva ustno, razen če gre za podatke, ki so od dostopa izvzeti na podlagi predpisanih izjem iz 6. člena ZDIJZ. Če organ zahtevi ugodi, mora prosilcu nemudoma dati informacije na vpogled ali mu zagotoviti njen prepis, fotokopijo ali elektronski zapis. Pri izročitvi informacije na vpogled se mora dati prosilcu na voljo dovolj časa, da se seznanj z njeno vsebino (ZDIJZ, 14. člen).

C. Postopek s pisno zahtevo

Najbolj podobno je v ZDIJZ urejen postopek s pisno zahtevo, kar je razumljivo, saj je to v praksi zagotovo najpomembnejši način dostopa do informacij, do katerih zainteresirani posamezniki želijo priti, kar jim v končni fazi omogoča tudi sodno varstvo. Primarno se uporabljajo pravila postopka, predpisana z Zakonom o dostopu do informacij javnega značaja, subsidiarno pa se uporablja zakon, ki ureja splošni upravni postopek, torej Zakon o splošnem upravnem postopku. ZDIJZ za pisno obliko zahteve šteje tudi zahteve v elektronski obliki v skladu z določbami zakona, ki ureja elektronsko poslovanje in podpis (Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu – ZEPEP).

Postopek vodi uradna oseba organa, ki jo ta določi v skladu z 9. členom (ZDIJZ, 21. člen). Zahteva mora v skladu s 17. členom ZDIJZ vsebovati določene podatke, ki bi jih lahko označili za obvezne sestavine vsake upravne vloge (navedbo organa, kateremu se pošilja, osebno ime, firmo ali ime pravne osebe, navedbo o morebitnem zastopniku ali pooblaščenca ter naslov prosilca oziroma njegovega zastopnika ali pooblaščenca) ter opredelitev zahtevane informacije, s katero se želi seznaniti, z označitvijo načina, na katerega se prosilec želi seznaniti z vsebino zahtevane informacije (vpogled, prepis, fotokopija, elektronski zapis).

Zlasti pomembna je določba 3. odstavka 17. člena, ki izrecno pravi, da prosilcu ni treba pravno utemeljiti zahteve (prim. tudi zgoraj). Prosilcu tudi ni potrebno izrecno označiti, da gre za zahtevo za dostop do informacije javnega značaja, ampak jo bo organ obravnaval po tem zakonu, če iz njene narave izhaja, da gre za zahtevo za dostop do informacije javnega značaja (ZDIJZ, 17. člen). Zakon ne rešuje dileme, kaj se bo zgodilo, če bi organ napačno ocenil zahtevo in jo obravnaval po kakšnem drugem zakonu (na primer po ZUP ali po Zakonu o medijih).

Organ lahko zahtevo zavrže, kadar ta ne vsebuje predpisanih podatkov ali kadar tudi po preteku roka za dopolnitev prosilec zahteve bodisi ne dopolni bodisi ta tudi po dopolnitvi ne vsebuje predpisanih podatkov in je zato organ ne more obravnavati (ZDIJZ, 18. in 19. člen). Za razliko od evropske in ameriške ureditve naš zakon predvideva odstop zahteve pristojnemu organu, kadar tisti, pri katerem je bila zahteva prvotno vložena, zahtevane

informacije ne poseduje, o čemer se mora prosilca obvestiti (ZDIJZ, 20. člen). Rešitev se očitno zgleduje po ZUP. V nasprotju z ureditvijo v Evropski uniji in New Yorku naš zakon predvideva pomoč prosilcu s strani organa zgolj v primeru nepopolne vloge, ne pa tudi v primeru prvotne vloge (ZDIJZ, 18. člen), sicer pa ga organ pri nepopolni vlogi pozove na dopolnitev v danem roku (najmanj 3 delovni dnevi).

Ko je zahteva popolna, mora organ o njej odločiti nemudoma, najkasneje pa v roku 20 delovnih dni od dneva prejema (ZDIJZ, 23. člen). Ta rok se lahko izjemoma podaljša za največ 30 delovnih dni, kadar organ potrebuje več časa zaradi obsežnosti zahtevanega dokumenta ali kadar mora iz dokumenta izločiti zaupne informacije, ki jih ni dopustno razkriti (ZDIJZ, 24. člen v povezavi s 7. členom). Sklep o podaljšanju roka z obrazložitvijo mora biti poslan prosilcu (ZDIJZ, 24. člen). Razlogi so v vseh ureditvah podobni.

Vpogled v zahtevano informacijo mora biti za prosilca brezplačen, za prepis, fotokopije ali elektronski zapisa pa se mu sme zaračunati le materialne stroške (ZDIJZ, 34. člen). Vlada naj bi za vse organe predpisala stroškovnik, na podlagi katerega se zaračunava materialne stroške, in se mora na primeren način objaviti ter dati na vpogled vsakemu prosilcu (ZDIJZ 35. in 36. člen).

Postopek pridobitve IJZ

Ravnanje organa po prejemu zahteve:

- poziv za dopolnitev zahteve (ZDIJZ, 18. člen),
- zavrženje zahteve (ZDIJZ, 19. člen),
- odstop pristojnemu organu (ZDIJZ, 20. člen),
- odločanje o zahtevi (ZDIJZ, 21.–26. člen).

Odločanje o zahtevi

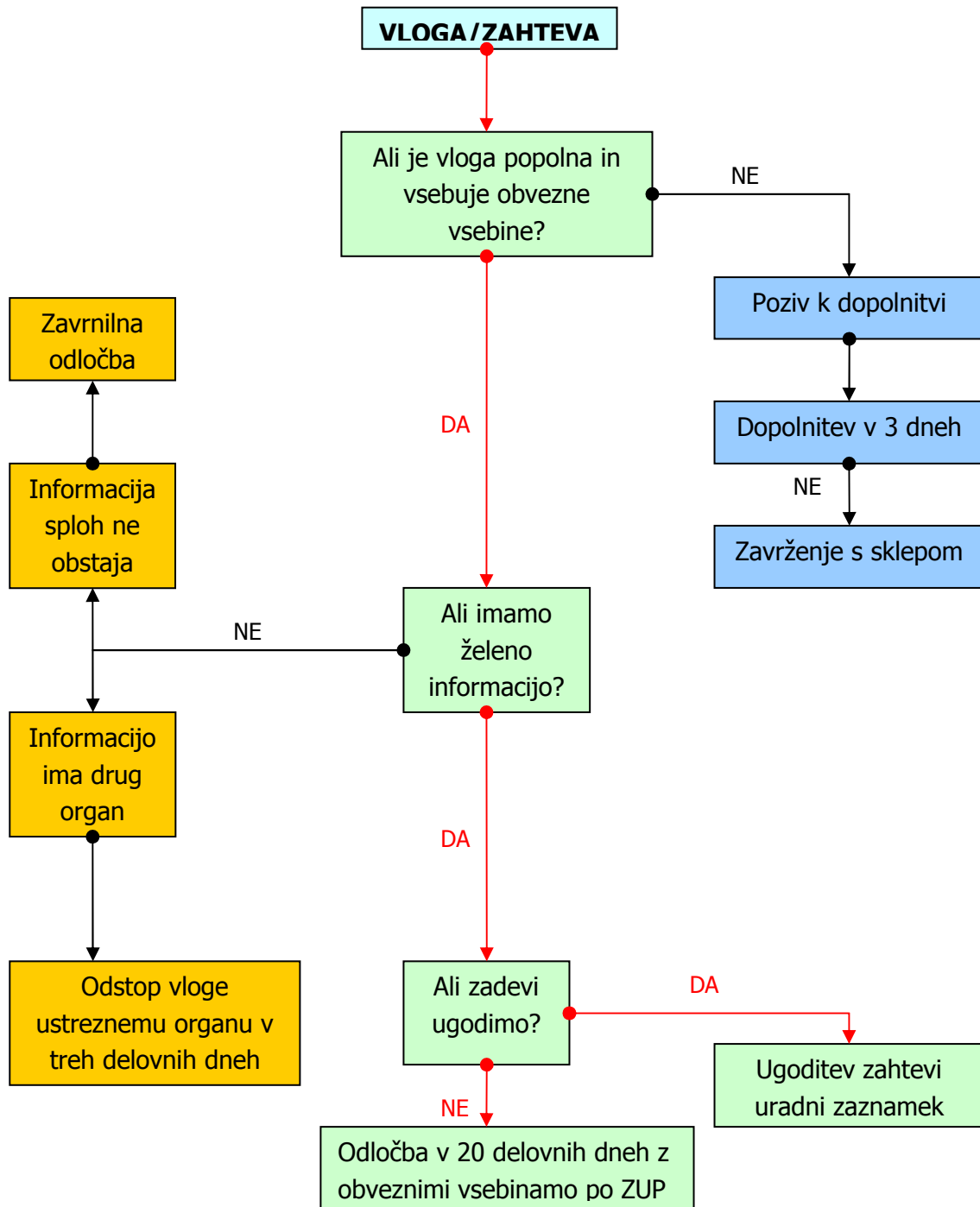
- podaljšanje roka za odločitev – izjemne okoliščine! (ZDIJZ, 24. člen),
- zahtevi se v celoti ugodi (ZDIJZ, 22. člen):
 - omogoči se dostop v obliki, ki jo zahteva prosilec, naredi se uradni zaznamek.
 - prosilcu se posreduje napotilo.
- pisna odločba (ZDIJZ, 22. člen):
 - delno zavrnilna,
 - zavrnilna (tudi če organ z zahtevano IJZ ne razpolaga)

Kdaj lahko zavrnemo dostop do dokumenta?

Ločimo 3 skupine dokumentov:

- niso IJZ, ker niso izpolnjeni kriteriji po 4. člen ZDIJZ
- izključitve (so IJZ, a jih zakonodajalec izrecno izključi iz zakona – npr. arhivsko gradivo)
- izjeme (1. odst. 6. člena ZDIJZ):
 - **ABSOLUTNE IZJEME**
 - **RELATIVNE IZJEME** (vezane na škodni test - ali bi razkritje določenega dokumenta oz. informacije javnega značaja lahko povzročilo škodljive posledice določenemu zavarovanemu interesu oz. pravici) (glej Kotnik Šumah, 2010).

Spodnja shema ponazarja postopek za posredovanje informacij javnega značaja po prejemu pisne vloge-zahteve.

Vir: IP (2010).

3.2.6 Stroški posredovanja informacij javnega značaja in ponovne uporabe

Vpogled v zahtevano informacijo je brezplačen. Za posredovanje prepisa, fotokopije ali elektronskega zapisa zahtevane informacije lahko organ prosilcu zaračuna materialne stroške v skladu z Uredbo o posredovanju in ponovni uporabi informacij javnega značaja (Uradni list RS, št. 76/2005). Zavezanec mora prosilcu informacijo zagotoviti v tisti obliki, ki jo je želel prosilec, upošteva te tehnične pripomočke, s katerimi organ razpolaga. Za ponovno uporabo informacij v pridobitne namene lahko organ tudi zaračuna. Cena ne sme preseči stroškov zbiranja, priprave, razmnoževanja in razširjanja informacij ter običajnega donosa vloženih sredstev. V primeru, da je informacija že objavljena na svetovnem spletu, je ponovna uporaba brezplačna.

Vlada je z Uredbo o posredovanju in ponovni uporabi informacij javnega značaja predpisala okvirni stroškovnik ter podrobnejša merila in pogoje za določanje cene, na podlagi česar organ (lahko) določi svoj stroškovnik (glej Pirc Musar in Rodež, 2006, str. 20).

3.2.7 Postopek s pravnimi sredstvi in druge možnosti zavrženega prosilca

Prosilec ima pravico do pritožbe (a) zoper odločbo, s katero je bila zahteva delno ali v celoti zavržena, (b) zoper sklep, s katerim je bila zahteva zavržena ter (c) zoper odločitev organa o ugovoru prosilca, da mu ni bila izročena prava informacija, temveč neka druga (4. odstavek 25. člena ZDIJZ). O pritožbi bo odločal posebej za to ustanovljeni organ - pooblaščenec za dostop do informacij javnega značaja (ZDIJZ, 27. člen) in sicer po postopku, predpisanem z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek - ZUP. Zoper njegovo odločbo pa je - tako kot v evropski in ameriški ureditvi - predviden upravni spor skladno z zakonom, ki je trenutno Zakon o upravnem sporu (ZUS).

V prvotnem tekstu zakona je bilo predvideno, da bi o pritožbah odločala državna komisija, ki bi jo sestavljali državni funkcionarji, imenovani v DZ na predlog Vlade RS, ki bi hkrati opravljala tudi naloge svetovanja in pomoči tako organom kot tudi proslcem (25. člena osnutek vladnega predloga). V prvem osnutku zakona, poslanem v DZ, pa je bila kot pritožbeni organ predvidena Vlada RS (26. člen Predloga ZDIJZ z dne 12. 7. 2002, prva obravnava). Težava pa je nastala z vključitvijo organov zakonodajne in sodne veje oblasti kot zavezancev za omogočanje dostopa do informacij javnega značaja. Vlada namreč zaradi načela delitve oblasti nikakor ne more presojati odločitev sodišča ali Državnega zbora.

Nevladne organizacije so sicer predlagale ustanovitev posebnega informacijskega varuha, ki bi predstavljal drugostopenjski organ v teh zadevah, vendar ta predlog ni bil sprejet. Takšna ureditev bi bila za Slovenijo sprejemljiva le, če bi deloval v okviru urada obstoječega Varuha RS za človekove pravice, kot na primer njegov namestnik (kar je tudi bil predlog nevladnih organizacij), kajti v odločbi OdlUS IV iz leta 1995 (25, U-I-327/94,

Ur. l. RS, št. 20/95) je Ustavno sodišče RS zavzelo stališče, da 2. odstavek 159. člena Ustave RS daje možnost ustanavljanja samo posebnih varuhov, specializiranih za posamezna področja, pri čemer imajo v razmerju do splošnega povsem isti predmet varstva in isti krog nadzorovanih subjektov. Čeprav odločba US v teoriji ni bila sprejeta z odobravanjem, pa bi v praksi lahko tvegali razveljavitev takšne ureditve s strani Ustavnega sodišča. Pravna narava pooblaščenca za dostop do informacij javnega značaja je v slovenski pravni ureditvi nejasna. Zakon ga sicer opredeljuje kot samostojen državni organ, pristojen za odločanje o pritožbah na drugi stopnji v postopkih dostopa do informacij javnega značaja (28. člen ZDIJZ), vendar pa takega organa naša Ustava ne predvideva (za razliko na primer od Računskega sodišča - 150. člen Ustave RS, Banke Slovenije - 152. člen Ustave RS ali Varuha človekovih pravic - 159. člen Ustave) (glej Prepeluh 2003, str. 31-36).

3.2.8 Izjeme od načela prostega dostopa do informacij javnega značaja

ZDIJZ tako določa tudi izjeme (absolutne in relativne), ki pa morajo biti ustavno sprejemljive ter ozko ali restriktivno presoјane. In vendarle tudi te izjeme ne izključujejo »izjeme od izjem«, kar pomeni, da v določenem konkretnem primeru lahko nastopijo okoliščine, ki terjajo dostop do informacije oziroma njeno javnost ne glede na siceršnja tipiziranost določene informacije kot absolutno ali relativno tajne. V tem primeru bo v razmerju z siceršnjim nejavnim značajem določene vrste informacij prevladal javni interes po javnosti informacije v konkretnem primeru (glej Teršek, 2006a, str. 4-5).

Vsesplošno je priznано, da človekove pravice ne morejo biti absolutne, čeprav si moramo prizadevati za čim večjo transparentnost dela državnih organov, to velja tudi za pravico dostopa do informacij javnega značaja. Vse primerjalnopravne ureditve poudarjajo, da ima vse svoje meje tam, kjer se začne varstvo pravic drugih oseb oz. varstvo drugih legitimnih, javnih ali zasebnih interesov. Hkrati vsi sistemi poudarjajo, da morajo biti izjeme urejene določno, omejene na najmanjšo potrebno mero in, da se morajo restriktivno interpretirati (glej Prepeluh, 2005, str. 229).

ZDIJZ v 6. členu v 12 točkah določa izjeme od načela prostega dostopa do informacij javnega značaja. Izjeme, za večino katerih bi lahko podobnosti našli tudi v evropski ali ameriški ureditvi, so taksativno naštetе in so naslednje:

1. **Tajni podatki**, ki so varovani na podlagi Zakona o tajnih podatkih in se nanašajo na razloge javne varnosti, obrambe države, zaupnosti mednarodnih odnosov ali zaupnosti obveščevalne in varnostne dejavnosti državnih organov (točka 1);
2. **Poslovne skrivnosti** v skladu z Zakonom o gospodarskih družbah (točka 2);
3. **Osebnі podatki**, ki so varovani z Zakonom o varstvu osebnih podatkov (točka 3);
4. **Državne statistike**, ki so kot individualni podatki o poročevalskih enotah varovani na podlagi Zakona o državni statistiki (točka 4);
5. **Arhivski podatki**, ki so varovani z Zakonom o arhivskem gradivu in arhivih (točka 5);

6. **Davčni podatki**, ki so varovani z Zakonom o davčnem postopku in Zakonom o davčni službi(točka 6);
7. **Podatki**, katerih **razkritje** bi škodovalo **izvedbi kazenskega pregona**, upravnega postopka, pravnega, nepravdnega ali drugega sodnega postopka (točke 7 – 9, ki so namenjene varstvu sodnih postopkov kot tudi predkazenskega postopka);
8. **Dokumenti**, ki so **v postopku izdelave** in še **predmet posvetovanja** v organu, njegovo razkritje pa bi povzročilo napačno razumevanje njegove vsebine (točka 10);
9. **Podatki o naravni vrednoti**, ki jih varuje Zakon o ohranjanju narave (točka 11);
10. **T.i. interni dokumenti**, ki so sestavljen v zvezi z notranjim delovanjem oziroma dejavnostjo organov in bi njegovo razkritje povzročilo motnje pri delovanju oziroma dejavnosti organa (točka 12) (IP, 2010a).

Ugotovimo lahko, da določeni podatki niso varovani absolutno, ampak samo takrat, kadar bi njihovo razkritje imelo neke negativne posledice: bi škodovalo izvedbi sodnega ali predkazenskega postopka (točke 7 – 9), bi povzročilo napačno razumevanje vsebine dokumenta, ki je še v pripravi (točka 11) ali bi povzročilo motnje pri delovanju oziroma dejavnosti organa glede internih dokumentov (točka 12). Po eni strani so te izjeme določene preveč, po drugi pa premalo restriktivno. *Preveč restriktivno* zato, ker bi moralo tudi pri drugih informacijah javnega značaja veljati, da bi njihovo razkritje vsaj potencialno lahko imelo kakšne negativne posledice. Čeprav zakon predpisuje široki izjemi glede t.i. še nedokončanih dokumentov (točka 10) in t.i. internih dokumentov (točka 12) ter omogočata veliko diskrecijo organa, pa obe izjemi predvidevata, da mora obstajati vsaj možnost negativnih posledic v primeru razkritja in sta tako omejeni. *Premalo restriktivne* pa so zato, ker slovenski zakon ne pozna generalne klavzule, da bi izjeme lahko predpisal kakšen drug zakon. Četudi ZDIJZ na prvi pogled zato deluje kot zelo liberalen in pregleden zakon, ki ne dopušča izjem v nobenih drugih zakonih ter je bil kot tak predstavljen tudi s strani predlagatelja zakona – Vlade RS, pa bo težko izvedljiv v praksi, saj bi ga morali dopolniti vsakokrat, ko se pojavi kakšno dodatno področje, ki ga moramo varovati zaradi varstva drugih legitimnih interesov. ZDIJZ ni izrecno določil, da je v primeru spora breme dokazovanja na tistem, ki trdi, da gre za zaupen podatek. Ugotovimo lahko tudi, da že sedaj utegne priti do kolizije med ZDIJZ in Zakonom o medijih (Ur. l. RS, št. 35/01), ki za javne informacije v 45. členu določa, da smejo javne osebe odreči dajanje informacij zgolj v primerih informacije, ki predstavljajo državno, vojaško ali uradno tajnost, ali poslovno skrivnost, informacije, ki so v skladu z zakonom varovane kot osebni podatku ter informacije, katerih posredovanje bi škodilo sodnemu ali predkazenskemu postopku. Verjetno bi bila napačna interpretacija, če bi to določbo razumeli, da za predstavnike medijev veljajo manj restriktivne določbe in bi ti smeli zahtevati tudi takšne informacije javnega značaja, ki jih organi po ZDIJZ ne smejo dajati, na primer davčni podatki, ki so varovani z Zakonom o davčnem postopku in Zakonom o davčni službi, ali katerih izročitev lahko zavrnejo, ker predstavljajo na primer interne dokumente ali dokumente v pripravi (glej Prepeluh 2003, str 30-31).

3.2.9 Test javnega interesa

Odprtost in preglednost države sta dve zane-sljivejših zagotovil za omejevanje korupcije. Ni naključje, da je v državah z najdaljšo tradicijo odprtosti tudi najmanj korupcije. Z doslednim, vztrajnim in poštenim delom vseh, ki delujemo na področju dostopa do informacij javnega značaja, lahko dosežemo, da bo v nekaj letih med državami, v katerih je najmanj korupcije, tudi Slovenija. Novela ZDIJZ-A je za doseganje tega cilja odlična osnova. Odprtost naj postane naša temeljna dolžnost. Prenovljeni zakon pa določa, da je prav odprtost potrebno obravnavati kot predpogoj, ki je sam po sebi v javnem interesu.

Leta 2005 je bil z novelo tega zakona narejen že korak naprej. Novela je namreč zožila možnosti neupravičenega zapiranja informacij in uvedla pomembno *novost: test javnega interesa*. Tako se je Slovenija pridružila tistim demokratičnim državam, ki, kadar gre za javni interes, tudi izjeme obravnavajo s pridržkom (IP, 2010b).

Dostop do zahtevanih informacij se lahko dovoli, če javni interes prevlada nad omejitvami.

Testa javnega interesa ni dopustno izvajati, če gre za:

1. podatke, ki so označeni s stopnjama strogo tajno ali tajno;
2. davčno tajnost fizičnih oseb;
3. statistično zaupne podatke;
4. tajne podatke tuje države ali mednarodne organizacije;
5. davčne podatke, ki jih slovenskim organom posredujejo tuje države.

Organ prosilcu zahtevane informacije ni dolžan posredovati, če je ta dostopna v prosto dostopnih javnih evidencah ali objavljena v uradnih glasilih, publikacijah organa, medijih, strokovni literaturi, na svetovnem spletu in podobno. Lahko mu posreduje le podatek, kje se informacija nahaja.

Splošno prepričanje je, da izraz "javni interes" ni natančno opredeljen, posledica tega pa je lahko določena nejasnost. Čeprav je včasih tehtanje med dvema nasprotnima interesoma lahko težavno, pa to ne pomeni, da naloga organa ob uporabi testa javnega interesa ni natančno opredeljena. Dejstvo je, da je javni interes tisto, kar služi različnim interesom javnosti. Pri uporabi tega testa organ preprosto odloča, ali bo v konkretnem primeru javnemu interesu bolj zadoščeno z razkrivanjem ali zapiranjem informacije.

Test javnega interesa je najvišja oblika presoje, ki jo pri dostopu do informacij javnega značaja posamezna država lahko doseže. Je bistvo zakona o dostopu do informacij javnega značaja. Prav test javnega interesa lahko razkrije tudi naj-bolj skrite napake in nepravilnosti, ki se dogajajo v javnem sektorju. Test namreč odpira širok manevrski prostor za razkrivanje informacij, ki bi sicer, glede na zakonsko določene izjeme, morale ostati zaprte. Razvoj prava dostopa do javnih informacij je pokazal, da je definicijo testa javnega interesa težko zapisati, saj se ta s časom spreminja; koristno je tudi, da absolutnih izjem ni. Zavedati pa se je treba, da je test javnega interesa izjema izjem, ki se uporablja premišljeno in le ta-krat, kadar se z njegovo pomočjo odkrivajo dejstva, ki

pripomorejo k razumevanju tistega, kar je posebnega pomena za širšo javnost. Odprtost je treba obravnavati kot platformo, ki je že sama po sebi v javnem interesu.

ZDIJZ-A je pri testu javnega interesa vendarle uvedel pridržek. Tako pri uradnih tajnostih teh-tanje ni dopustno pri dokumentih, označenih z najvišjima stopnjama tajnosti STROGO TAJNO in TAJNO. To pomeni, da se bo javnost dokumenta presojala zgolj pri oznakah INTERNO in ZAUPNO. Najvišji oznaki STROGO TAJNO in TAJNO ter DAVČNA in STATISTIČNA ZAUPNOST so tako edine absolutne izjeme. Upati je, da javni sektor zaradi zavedanja, da javnost dokumentov s temi oznakami nikoli ne bo mogla videti, teh oznak ne bo izkoriščal. Tudi v teh primerih pa bo dokumente lahko pregledal pooblaščenec in na morebitne zlorabe opozoril pristojne (glej Pirc Musar et al., 2005, str 8-22).

Postopek po katerem postopamo v primeru testa javnega interesa

1. korak: Ugotovimo, da je podana izjema od prosto dostopne IJZ.
2. korak: ali je interes javnosti za razkritje zavarovane informacije močnejši od potencialno storjene škode, ki bi nastala z razkritjem.

Kdaj uporabiti test interesa javnosti?

- razkritje koristi pri razumevanju tematike, ki je trenutno v javni razpravi,
- tema je sprožila javno ali parlamentarno razpravo,
- ustrezna javna razprava ni mogoča brez široke dostopnosti relevantnih informacij,
- tema zadeva veliko število fizičnih ali pravnih oseb,
- tema zadeva javno varnost ali javno zdravje,
- razkritje informacije pripomore k odgovornosti in transparentnosti odločanja,
- tema se navezuje na pridobivanje ali porabo javnih sredstev.

Dejavniki, ki niso relevantni pri uporabi testa interesa javnosti, vključujejo:

- osramotitev javnega funkcionarja ali uslužbenca,
- možnost izgube zaupanja v javno institucijo,
- domnevno preveliko (tehnična) zahtevnost informacije, ki naj je povprečni državljan ne bi razumel,
- ne celovitost informacije, ki naj bi zavajala, napačno informirala javnost (v takem primeru je treba razložiti kontekst informacije ob javni objavi).

Dejavniki, ki lahko vplivajo proti razkritju, so večinoma tisti, ki so navedeni v izjemah, lahko pa gre tudi za druge dejavnike:

- npr. v primerih varovanja drugih človekovih pravic,
- ali primere, kjer bi razkritje lahko vplivalo na pravico do poštenega sojenja (Kotnik Šumah, 2010).

3.3 VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

Potreba po zagotovitvi varstva osebnih podatkov se je pojavila že v času prejšnjega sistema. Kot človekovo pravico je varstvo osebnih podatkov vsebovala že ustavna ureditev, ki je temeljila na Ustavi iz leta 1974. Kot ustavna pravica pa je bilo varstvo osebnih podatkov z ustavnim amandmajem vključeno v Ustavo leta 1989. Pred tem pravica do varstva osebnih podatkov ni bila pravno zagotovljena v takšni meri, da bi preprečevala morebitne zlorabe na tem področju. S tem, ko je Slovenija varstvo osebnih podatkov ustavno opredelila kot temeljno človekovo pravico, se je uvrstila v ozek krog držav, ki že na ustavni ravni zagotavljajo takšno varstvo. Večina držav zagotavlja varstvo osebnih podatkov z zakonskimi pravnimi akti. V času sprejemanja nove Ustave je Slovenija ohranila enako stališče, saj varstvo osebnih podatkov spada v okvir pravic s področja zasebnosti, ki je uvrščeno v poglavje o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, s tem da se ustavna ureditev varstva osebnih podatkov opira na načela, ki so vsebovana v Konvenciji o varstvu posameznika glede na avtomatsko obdelavo podatkov (po Pirc Musar, 2006, str. 20).

Potreba po varstvu zasebnosti se je pojavila zaradi prisluškovanj in podobnih vdorov v zasebnost posameznikov. Ker je večino novodobnih kršitev zasebnosti omogočil šele razvoj nove tehnologije, je razumljivo, da se je pravico do varstva osebnih podatkov začelo uveljavljati precej pozno (gre za kršitve, kot so prisluškovanje telefonskim pogovorom, uporaba mikrofонов in drugih elektronskih naprav, zbiranje, shranjevanje in iskanje informacij z video-kamerami, računalniki in podobno). Pred iznajdbo različnih naprav je bil posameznik lahko skorajda prepričan, da mu v zasebnih prostorih nihče ne prisluškuje. Tudi vdor v zasebnost večje skupine ljudi je bil pred uporabo računalniških baz veliko težavnejši, saj so bile informacije o posameznikih pogosto raztresene in težko dostopne. Zakon o varovanju osebnih podatkov je potreben zato, da bi dosegli ravnotežje med pravico do zasebnosti in legitimnimi razlogi za uporabo osebnih podatkov. Nujno je bilo namreč treba razviti zakonodajo, ki bo posameznikom nudila varstvo in jim zagotavljala ustrezne pravice, hkrati pa omogočala uporabo osebnih podatkov tistim subjektom, ki so upravičeni do zbiranja in obdelovanja le-teh (IP, 2010d).

Vsak posameznik sam odloča katere podatke bo zaupal nekemu, vsak sam odloča, zato osebne podatke zaupaj samo tistemu, za kogar veš, da jih ne bo zlorabil. Če pa do zlorabe pride ti Zakon o varstvu podatkov ponuja rešitev, za pomoč pa lahko zaprosiš še Informacijskega pooblaščenca. *»Samo ti odločaš o tem kaj naj ljudje vedo o tebi«* (IP, 2010e).

»Zagotovljeno je varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti podatkov določa Zakon. Vsakdo ima pravico seznaniti se z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj, in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi« (Ustava RS, 36. člen).

Konkretizacijo 38. člena Ustave RS pa predstavljajo splošni, sistemski zakoni, poleg tega pa ta člen dopušča možnost urejanja varstva osebnih podatkov v področnih zakonih, ki ga morajo ravno tako upoštevati. Večji del ureditve tega področja je torej usmerjen na zakonsko ureditev, Ustava RS pa načelno opredeljuje varstvo podatkov kot temeljno človekovo pravico in določa glavne elemente njenega varstva. Opredelitev teh elementov v obliki ustavno določene človekove pravice ima posebno pomembnost tudi zato, ker lahko posameznik v primeru kršitve 38. člena Ustave RS uveljavlja varstvo svojih pravic tudi prek instituta ustavne pritožbe, o kateri odloča Ustavno sodišče (Ustava RS, 160. člen), seveda pod pogojem, da so bila poprej izčrpana vsa predhodna pravna sredstva. Vsako zbiranje, obdelava in uporaba osebnih podatkov se šteje za poseg v 38. člen. Takšen poseg je dopusten le, če je v zakonu opredeljeno, kateri podatki se smejo obdelovati, jasno pa mora biti razviden tudi namen obdelave osebnih podatkov ter zagotovljeno ustrezno varstvo in zavarovanje. Ustavna ureditev varstva osebnih podatkov se opira zlasti na načela varstva osebnih podatkov, ki so vsebovana v Konvenciji o varstvu posameznika, glede na avtomatsko obdelavo podatkov, ki je bila sprejeta v okviru Sveta Evrope (glej Čebulj in Žurej, 2005, str. 19).

Varstvo osebnih podatkov je temeljna človekova pravica, ki je določena v 38. členu Ustave RS, podrobneje pa jo ureja Zakon o varstvu osebnih podatkov.

3. točka člena ZDIJZ določa, da organ zavrne dostop do zahtevane informacije, če se zahteva nanaša na »osebni podatek, katerega razkritje bi pomenilo kršitev varstva osebnih podatkov v skladu z zakonom, ki ureja varstvo osebnih podatkov«. Zelo zanimivo je, da slovenska ureditev pravice dostopa do informacij javnega značaja varstvo priznava le osebnim podatkom, ne pa tudi drugim aspektom zasebnosti. Varstvo osebnih podatkov je namreč le del širšega pojma zasebnosti, ki po sodobnih pojmovanjih vključuje več vidikov. Čebulj ločuje npr. tri vidike:

- zasebnost v prostoru (možnost posameznika, da je ločen od fizične navzočnosti ljudi),
- zasebnost osebnosti (se nanaša na svobodo misli, opredelitve izražanja,...),
- varstvo osebnih podatkov (glej Prepeluh, 2005, str. 293).

Naj v tem poglavju omenimo še tajnost, ki je družbeni fenomen in ima svojo politološko, pravno, sociološko, varnostno, obrambno in tudi politično vsebino. Na osnovi proučevanja tujih izkušenj je mogoče trditi, da gre za kompleksno in izredno zahtevno materijo. Vsekakor je kot pojem in problem proučevanja, skupaj z varnostnim preverjanjem, imperativ slovenskega približevanja evropskim, političnim, varnostnim in gospodarskim povezavam. Tajnost pomeni obstoj znanih dejstev, torej podatkov in informacij katerih "posestniki" niso le nacionalne institucije, temveč tudi tuje države, njihove asociacije ali pa skupnosti držav. Posameznikom ali institucijam so zaupane v uporabo in varovanje, kar z drugimi besedami pomeni, da jih ti, zaradi obstoja nasprotujočih si interesov, na zavesten, organiziran in formaliziran način skrivajo pred javnostjo. Od nasprotujočih si interesov je odvisno, kakšne so sankcije, ki jih zakonodajni organ predpiše za tistega, ki bo tajnost moral varovati, pa jo hote ali iz malomarnosti naredi javno (glej Anžič, 2000, str. 861).

3.3.1 Zakon v varstvu osebnih podatkov (ZVOP)

Varstvo osebnih podatkov je v Republiki Sloveniji ena izmed ustavno zajamčenih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Z namenom zagotavljanja te pravice se z zakonom s področja varstva osebnih podatkov v Republiki Sloveniji podrobneje določajo pravice, obveznosti, načela in ukrepi, s katerimi se preprečujejo nezakoniti posegi v zasebnost posameznika, ki bi lahko nastali kot posledica obdelave osebnih podatkov ter njihove uporabe (Bogataj, 2002, str. 22).

ZVOP določa pravice, obveznosti, načela in ukrepe, s katerimi se preprečujejo neustavni, nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnost in dostojanstvo posameznika pri obdelavi osebnih podatkov. Na obseg varstva vplivajo tudi izjeme in sicer prva izjema se nanaša na osebne podatke oz. njihovo obdelavo, ki jo izvajajo posamezniki izključno za osebno uporabo, družinsko življenje ali druge domače potrebe. Druga so osebni podatki, ki jih o svojih članih obdelujejo politične stranke, sindikati, društva ali verske skupnosti. Tretja pa se nanaša na medije.

ZVOP-1 opredeljuje osnovne termine (1.-7. člen), in sicer:

- **osebni podatek** – je katerikoli podatek, ki se nanaša na posameznika, ne glede na obliko, v kateri je izražen;
- **posameznik** – je določena ali določljiva fizična oseba, na katero se nanaša osebni podatek; fizična oseba je določljiva, če se jo lahko neposredno ali posredno identificira, predvsem s sklicevanjem na identifikacijsko številko enega ali na enega ali več dejavnikov, ki so značilni za njeno fizično, fiziološko, duševno, ekonomsko, kulturno ali družbeno identiteto, pri čemer način identifikacije ne povzroča velikih stroškov, nesorazmerno velikega napora ali ne zahteva veliko časa;
- **obdelava osebnih podatkov** – pomeni kakršnokoli delovanje ali niz delovanja, ki se izvaja v zvezi z osebnimi podatki, ki so avtomatizirano obdelani ali ki so pri ročni obdelavi del izbirke osebnih podatkov ali so namenjeni vključitvi v zbirko osebnih podatkov, zlasti zbiranje, pridobivanje, vpis, urejanje, shranjevanje, prilagajanje ali spreminjanje, priklicanje, vpogled, uporaba, razkritje s prenosom, sporočanje, širjenje ali drugo dajanje na razpolago, razvrstitev ali povezovanje, blokiranje, anonimiziranje, izbris ali uničenje; obdelava je lahko ročna ali avtomatizirana (sredstva obdelave) (ZVOP-1, 6. člen);
- **zbirka osebnih podatkov** – je vsak strukturiran niz podatkov, ki vsebuje vsaj en osebni podatek, ki je dostopen na podlagi meril, ki omogočajo uporabo ali združevanje podatkov, ne glede na to, ali je niz centraliziran, decentraliziran ali razpršen na funkcionalni ali geografski podlagi; strukturiran niz podatkov je niz podatkov, ki je organiziran na takšen način, da določi ali omogoči določljivost posameznika;

- **upravljavec osebnih podatkov** – je fizična ali pravna oseba ali druga oseba javnega ali zasebnega sektorja, ki sama ali skupaj z drugimi določi namene in sredstva obdelave osebnih podatkov, oziroma oseba, določena z zakonom, ki določa tudi namene in sredstva obdelave;
- **uporabnik osebnih podatkov** – je fizična, pravna ali druga oseba javnega ali zasebnega sektorja, ki se ji razkrijejo osebni podatki;
- **posredovanje osebnih podatkov** – je posredovanje ali razkritje osebnih podatkov. Osebna privolitev posameznika je prostovoljna izjava volje posameznika, da se lahko njegovi osebni podatki obdelujejo za določen namen in je dana na podlagi informaciji, ki mu jih mora zagotoviti upravljavec po tem zakonu; osebna privolitev posameznika je lahko pisna, ustna ali druga ustrezna privolitev posameznika;
- **pisna privolitev posameznika** – je podpisana privolitev posameznika, ki ima obliko listine, določila v pogodbi, določila v naročilu, priloge k vlogi ali drugo obliko v skladu z zakonom; podpis je tudi na podlagi zakona s podpisom izenačena oblika, podana s telekomunikacijskim sredstvom ter na podlagi zakona s podpisom izenačena oblika, ki jo poda posameznik, ki ne zna ali ne more pisati;
- **občutljivi osebni podatki** – so podatki o rasnem, narodnem ali narodnostnem poreklu, političnem, verskem ali filozofskem prepričanju, članstvu v sindikatu, zdravstvenem stanju, spolnem življenju, vpisu ali izbrisu v ali iz kazenske evidence ali evidenc, ki se vodijo na podlagi zakona, ki ureja prekrške.

Za preprečevanje zlorabe osebnih podatkov ZVOP-1 določa vrsto določb. Te naj bi zagotavljale, da bi bilo sodno varstvo te pravice potrebno čim manjkrat:

- **točnost in ažurnost osebnih podatkov** – osebni podatki, ki se obdelujejo, morajo biti točni in ažurni, zato lahko upravljavec pred vnosom v zbirko preveri njihovo točnost, in sicer s pregledom osebnega dokumenta ali druge ustrezne javne listine (ZVOP-1, 18. člen);
- **obveščanje posameznika o obdelavi osebnih podatkov** – posameznik ima ob vsaki obdelavi njegovih osebnih podatkov pravico, da se seznaní s podatki o upravljavcu osebnih podatkov, njegovem morebitnem zastopniku ter z namenom obdelave (ZVOP-1, 19. člen);
- **uporaba istega povezovalnega znaka** – določb prepoveduje uporabo istega povezovalnega znaka pri pridobivanju osebnih podatkov iz zbirk osebnih podatkov s področij zdravstva, policije, obveščevalno-varnostne dejavnosti države, obrambe države, sodstva in državnega tožilstva ter kazenske evidence in prekrškovnih organov (ZVOP-1, 20. člen);

- **rok hrambe osebnih podatkov** – takoj, ko je namen dosežen, je treba zaradi zavarovanja posameznika pred zlorabami poskrbeti, da se osebni podatki zbršejo, uničijo, blokirajo ali anonimizirajo, razen če niso opredeljeni kot arhivsko gradivo ali če zakon za določeno vrsto osebnih podatkov ne določa drugače (ZVOP-1, 21. člen);
- **posredovanje osebnih podatkov** – osebni podatki se lahko zbirajo tudi zato, da se posredujejo upravičenim uporabnikom – upravljavec jim jih mora (proti plačilu) posredovati (ZVOP-1, 22. člen);
- **varstvo osebnih podatkov umrlih posameznikov** – s smrtjo posameznika varstvo osebnih podatkov ne preneha. Upravljavec osebnih podatkov lahko podatke o umrli osebi posreduje le tistim uporabnikom, ki so za obdelavo teh zakonsko pooblašeni. Osebni podatki se lahko posredujejo zakonitemu dediču iz prvega ali drugega pravnega reda, če za to izkaže pravni interes in če pokojnik pred smrtjo posredovanja svojih osebnih podatkov ni pisno prepovedal (ZVOP-1, 23. člen).

Posamezniki imajo pravice v razmerju do Državnega nadzornega organa za varstvo osebnih podatkov (vpogled v register zbirk osebnih podatkov) in do upravljalca osebnih podatkov (pravico do seznanitve, dopolnitve, popravka, blokiranja ali izbrisa in pravico do ugovora).

Kdaj se lahko osebni podatki obdelujejo?

Osebni podatki se lahko obdelujejo le, če obdelavo osebnih podatkov in osebne podatke, ki se obdelujejo, določa zakon ali če je za obdelavo določenih osebnih podatkov podana osebna privolitev posameznika. Namen obdelave osebnih podatkov mora biti določen v zakonu, v primeru obdelave na podlagi osebne privolitve posameznika pa mora biti posameznik predhodno pisno ali na drug ustrezen način seznanjen z namenom obdelave osebnih podatkov (ZVOP-1, 8. člen).

Obdelava osebnih podatkov v javnem sektorju

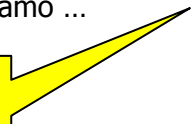
- obdelavo osebnih podatkov in osebne podatke, ki se obdelujejo, določa zakon;
- osebna privolitev samo, če tako določa zakon;
- obdelava zaradi izvrševanja pogodbe(namen)
- izjema: nujno za izvrševanje zakonitih pristojnosti + ne poseže se v upravičen interes posameznika (ZVOP-1, 9. člen).

Kdaj gre za kršitev varstva osebnih podatkov?

- Kdaj gre torej za "razkritje OP, ki pomeni kršitev varstva osebnih podatkov"…?

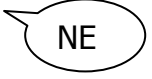

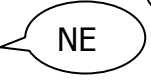

Kadar za obdelavo osebnih podatkov (= razkritje javnosti) ni zakonske podlage

- ... zato se ob presojanju vsakega dokumenta vprašamo ...

Ali obstaja kakšen zakon, ki dopušča razkritje osebnih podatkov javnosti!?!

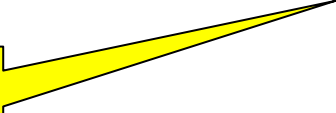
Če zakon razkritje dopušča, govorimo o nevarovanem osebnem podatku

Ali lahko razkrijemo npr ...?

- ... osebno ime sodnika, ki je vodil postopek in se nahaja na sodni odločbi?
- ... osebno ime skupaj s stalnim prebivališčem sodnika?
- ... osebno ime stranke postopka, skupaj z opisom razmer konkretnega primera v zapisniku o glavni obravnavi?
- ... znesek plače, ki ga za svoje delo prejema strokovni sodelavec?
- ... celoten plačilni listek javnega uslužbenca?
- ... celoten sklep o dopustu sodnika?
- ... primerjalno tabelo nesprejetih kandidatov za zaposlitev, na podlagi katere se je sodišče odločila skleniti pogodbo o zaposlitvi z enim od njih?

Katere informacije ne morejo predstavljati izjeme?

- O tem ima ZDIJZ v 3. odst. 6. člena posebno določbo

...če gre za podatke o porabi javnih sredstev ali podatke, povezane z opravljanjem javne funkcije ali delovnega razmerja javnega uslužbenca!

- Posebno določbo ima tudi Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (38. člen) - plače v javnem sektorju so javne (Kotnik Šumah, 2010).

Primeri:
naziv, položaj, službeni naslov, izpolnjevanje pogojev za delovno mesto, napredovanja, izobrazba, del plače za delovno uspešnost,...

Slika 1: Primer varstva osebnih podatkov

Vir: IP (2010)

Zavarovanje osebnih podatkov

Dobro zavarovanje osebnih podatkov je vsekakor eden od bistvenih pogojev za učinkovito varstvo osebnih podatkov oziroma varstvo posameznika, na katerega se podatki nanašajo. Zaradi navedenega so v 24. členu ZVOP-1 določene zahteve, ki jim morajo postopki in ukrepi za zavarovanje zadostiti, v 25. členu pa je določeno, da morajo upravljavci osebnih podatkov postopke in ukrepe za zavarovanje osebnih podatkov predpisati v svojih aktih ter zagotoviti njihovo izvajanje. Upravljavec zbirke podatkov je fizična ali pravna oseba ali druga oseba javnega ali zasebnega sektorja, ki sama ali skupaj z drugimi določa namene in sredstva obdelave osebnih podatkov, oziroma oseba, določena z zakonom, ki določa tudi namene in sredstva obdelave. V okvir javnega sektorja se uvrščajo državni organi, organi občin, nosilci javnih pooblastil, pa tudi javne agencije, javni skladi, javni zavodi, univerze, samostojno visokošolski zavodi in samoupravne narodne skupnosti (Čebulj in Žurej, 2005, str. 31-35).

Namen teh postopkov in ukrepov je preprečevanje naključnega ali namernega nepooblaščenega uničevanja podatkov oziroma preprečevanje sprememb, izgube ali nepooblaščenih obdelav. Zahteve pa so (ZVOP-1, 24. člen):

- da se varujejo prostori, oprema, vhodno-izhodne enote in sistemska programska oprema;
- da se varuje aplikativna programska oprema, s katero se podatki obdelujejo,
- da se nepooblaščenim preprečuje dostop pri prenosu podatkov, tudi pri prenosu po telekomunikacijskih omrežjih;
- da se zagotavlja učinkovit blokiranje, uničenja, izbrisa ali anonimiziranja osebnih podatkov;

- da se omogoča poznejše ugotavljanje, kdaj so bili posamezni podatki vneseni v zbirko osebnih podatkov, uporabljeni ali drugače obdelani in kdo je to storil, in sicer za obdobje, ko je mogoče zakonsko varstvo pravice posameznika zaradi nedopustnega posredovanja ali obdelave osebnih podatkov.

Zavarovanje občutljivih osebnih podatkov je posebej urejeno v 14. členu ZVOP-1, ki določa naslednje:

- občutljivi osebni podatki morajo biti pri obdelavi posebej označeni in zavarovani tako, da se nepooblaščenim osebam onemogoči dostop do njih, razen v primeru iz 5. točke 13. člena tega zakona;
- pri prenosu občutljivih osebnih podatkov preko telekomunikacijskih omrežij se šteje, da so podatki ustrezno zavarovani, če se posredujejo z uporabo kriptografskih metod in elektronskega podpisa tako, da je zagotovljena njihova nečitljivost oziroma neprepoznavnost med prenosom.

Posameznik ima pravico vedeti, kdo, kako in zakaj obdeluje njegove osebne podatke, zato je ZVOP-1 upravljavce osebnih podatkov zavezal k vzpostavitvi kataloga za vsako zbirko osebnih podatkov. Vsak katalog zbirke mora vsebovati naslednje (ZVOP-1, 26. člen):

- naziv zbirke osebnih podatkov;
- podatke o upravljavcu osebnih podatkov;
- pravno podlago za obdelavo osebnih podatkov;
- namen obdelave;
- rok hrambe osebnih podatkov;
- omejitve pravic posameznika glede osebnih podatkov, vsebovanih v zbirki osebnih podatkov;
- uporabnike ali kategorije uporabnikov osebnih podatkov, vsebovanih v zbirki osebnih podatkov;
- podatek, ali se osebni podatki iznašajo v tretjo državo, in pravno podlago iznosa;
- splošen opis zavarovanja podatkov;
- podatke o povezanih zbirkah podatkov iz uradnih evidenc in javnih knjig;
- podatke o zastopniku iz 3. odstavka 5. člena ZVOP.

Upravljavec zbirke osebnih podatkov mora skrbeti za točnost in ažurnost že obstoječe vsebine kataloga, prav tako mora večino sestavin kataloga zbirk vsaj 15 dni pred vzpostavitvijo oziroma pred vnosom nove vrste osebnih podatkov posredovati IP. Vsako spremembo pa je dolžan javiti v 8 dneh od dneva spremembe. IP na podlagi tako pridobljenih podatkov vzpostavi, vodi in vzdržuje register zbirk osebnih podatkov po metodologiji, ki je določena v posebnem pravilniku. Po ZVOP-1 mora IP vsakomur dovoliti vpogled v register zbirk osebnih podatkov in prepis podatkov (Pirc et al., 2006, str. 37).

3.3.2 Informacijski pooblaščenec (IP)

Pomembna novost v slovenskem pravnem redu je bila v letu 2005 ustanovitev novega, samostojnega in neodvisnega državnega organa - Informacijski pooblaščenec (v nadaljevanju IP). Z njegovo ustanovitvijo je bil združen nadzor nad izvajanjem ZVOP-1 in ZDIJZ v enem organu. Informacijski pooblaščenec izvaja številne pristojnosti tako na področju dostopa do informacij javnega značaja kot tudi na področju varstva osebnih podatkov. IP opravlja dve skupini nalog, in sicer naloge, s katerimi naj bi se zagotovilo enotno uresničevanje varstva osebnih podatkov, ter naloge inšpekcijskega nadzorstva nad izvajanjem vseh predpisov, ki urejajo varstvo osebnih podatkov (IP, 2008).

Informacijskega pooblaščenca predlaga Predsednik RS Državnemu zboru. Mandat traja 4 leta. Zadnji predlog je bil tako leta 2009, ko je Predsednik republike predlagal Nataša Pirc Musar in je v obrazložitvi predloga pojasnil, da ga je informacijska pooblaščenka Nataša Pirc Musar, ki je bila za pooblaščenko za dostop do informacij javnega značaja 15. julija 2004 imenovana s sklepom državnega zbora, obvestila, da je pripravljena kandidirati na funkcijo informacijskega pooblaščenca za naslednji mandat. Predsednik je še zapisal, da je Nataša Pirc Musar v preteklem mandatu svoje delo opravljala vestno in strokovno, ob tem pa si je prizadevala za uveljavljanje nove funkcije ter novih pravic državljanek in državljanov na področju dostopa do informacij javnega značaja. Pri svojem delu je tudi z mnogimi odločnimi odločitvami ukrepala za zaščito varstva osebnih podatkov in poskušala zagotoviti visok standard njihovega pravnega varstva, ki je v sodobni evropski državi velikega pomena. Predsednik republike je zato ocenil, da je Nataša Pirc Musar kandidatka, ki izpolnjuje vse zakonsko predpisane pogoje in bo lahko s svojim delom še naprej prispevala k uspešnem razvoju področja in dela informacijskega pooblaščenca (Predsednik RS, 2010).

Pristojnosti IP na podlagi Zakona o informacijskem pooblaščenju (v nadaljevanju (ZInfP):

- odloča o pritožbi zoper odločbo, s katero je organ zavrgel ali zavrnil zahtevo ali drugače kršil pravico do dostopa ali uporabe informacije javnega značaja;
- v okviru postopka na drugi stopnji je pristojen tudi za nadzor nad izvajanjem zakona, ki ureja dostop do informacij javnega značaja in na njegovi podlagi izdanih predpisov;
- izvršuje inšpekcijski nadzor nad izvajanjem zakona ali drugih predpisov, ki urejajo varstvo ali obdelavo osebnih podatkov;
- odloča o pritožbi posameznika, kadar upravljavec osebnih podatkov ne ugotovi zahtevi posameznika glede njegove pravice do seznanitve z zahtevanimi podatki, do izpisov, vpogledov, informacij, pojasnil, prepisovanja, kopiranja;
- kot prekrškovni organ je pristojen za nadzor nad izvajanjem ZinfP, ZDIJZ in ZVOP-1.

Poleg informacijskega pooblaščenca kot predstojnika organa lahko inšpekcijski nadzor izvajajo le državni nadzorniki za varstvo osebnih podatkov pri informacijskem pooblaščenju.

Pristojnosti IP na podlagi ZVOP 1:

- vodi upravne postopke za izdajo dovoljenj za povezovanje javnih evidenc in javnih knjig, kadar katera od zbirk osebnih podatkov, ki naj bi se jih povezovalo, vsebuje občutljiv osebne podatke ali pa je za izvedbo povezovanja potrebna uporaba istega povezovalnega znaka (npr. EMŠO ali davčna številka);
- vodi upravne postopke za izdajo ugotovitvenih odločb o tem, ali je nameravana uvedba izvajanja biometrijskih ukrepov v zasebnem sektorju v skladu z določbami ZVOP 1;
- vodi postopke o prekrških s področja varstva osebnih podatkov (hitri postopek);
- odloča o ugovoru posameznika glede obdelave osebnih podatkov (10. člen ZVOP-1);
- IP je prekrškovni organ, pristojen za nadzor nad izvajanjem ZInfP, ZDIJZ v okviru pritožbenega postopka in ZVOP-1;
- odreja inšpekcijske ukrepe iz 54. člena ZVOP-1 (prepoved obdelave osebnih podatkov, anonimiziranje, blokiranje, brisanje ali uničenje osebnih podatkov, kadar ugotovi, da se obdelujejo v nasprotju z zakonom);
- odreja druge ukrepe inšpekcijskega nadzora v skladu z ZIN in ZU;
- poda lahko kazensko ovadbo oziroma izvaja postopke v skladu z zakonom, ki ureja prekrške, če pri inšpekcijskem nadzoru ugotovi, da obstaja sum storitve kaznivega dejanja ali prekrška;
- daje in objavlja predhodna mnenja državnim organom ter nosilcem javnih pooblastil o usklajenosti določb predlogov predpisov z zakoni in drugimi predpisi, ki urejajo osebne podatke;
- pripravlja in objavlja neobvezna navodila in priporočila glede varstva osebnih podatkov na posameznem področju;
- vodi in vzdržuje register zbirk osebnih podatkov in skrbi, da je register ažuren in javno dostopen prek svetovnega spleta (ZVOP-1, 28. člen);
- omogoča vpogled in prepis podatkov in registra zbirk osebnih podatkov (ZVOP-1, 29. člen);
- sodeluje z državnimi organi, pristojnimi organi Evropske unije za varstvo posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov, mednarodnimi organizacijami, tujimi nadzornimi organi za varstvo osebnih podatkov,
- IP je zadolžen tudi za nadzor nad izvajanjem Schengenskega sporazuma;
- daje izjave za javnost o opravljenih nadzorih in pripravlja letna poročila o svojem delu v preteklih letih (IP, 2008a).

IP daje tudi predhodna mnenja ministrstvom, državnemu zboru, organom samoupravnih lokalnih skupnosti in drugim državnim organom ter nosilcem javnih pooblastil o usklajenosti določb predlogov zakonov in predpisov z zakoni in predpisi, ki urejajo osebne podatke. Na Ustavno sodišče RS lahko vložijo tudi zahtevo za oceno ustavnosti predlaganih zakonov in predpisov, če se v zvezi s postopkom, ki ga vodi, pojavi vprašanje ustavnosti in zakonitosti (ZVOP-1, 48. člen). IP kot državni nadzorni organ za varstvo osebnih podatkov pri svojem delu sodeluje tudi s pristojnimi organi Evropske unije za varstvo osebnih podatkov (ZVOP-1, 47. člen). Sodelovanje na mednarodni ravni in sodelovanje v

zakonodajnih postopkih EU mu zapoveduje tudi Direktiva 95/46/ES. V letu 2007 je IP sodeloval tudi v inšpekcijski skupini za vsakoletni nadzor Europol v okviru Skupnega nadzornega organa za Europol. Izvedel je tudi inšpekcijski nadzor nacionalne enote Europol v RS. Z vstopom RS v schengensko območje je IP prevzel tudi pristojnosti za nadzor nad izvajanjem 28. člena Schengenske konvencije ter zdaj predstavlja neodvisen organ za nadzor prenosa osebnih podatkov za namene te konvencije. Slovenski IP je septembra 2008 gostil pooblaščenke iz evropskih držav, ki so na Tretji evropski konferenci informacijskih pooblaščenecv izmenjali izkušnje in se posvetili vprašanju učinkovitega, predvsem pa hitrega izvajanja pravice dostopa do informacij javnega značaja v praksi. Ob tej priložnosti, in hkrati peti obletnici svojega delovanja, je IP podelil posameznikom nagrado poimenovano »Transparentnost, da prosim!«, za pomemben prispevek k razvoju tega področja v Sloveniji in v Evropi (IP, 2008b).

Javnost dela IP

Delo IP je javno, zato lahko izdaja glasila in strokovno literaturo, na spletni strani objavlja predhodna mnenja, zahteve za ocene ustavnosti, potem ko jih je prejelo Ustavno sodišče, ter pooblaščenčeve odločbe in sklepe, odločbe in sklepe sodišč s splošno in upravno pristojnostjo, ki se nanašajo na varstvo osebnih podatkov, daje neobvezna mnenja o skladnosti kodeksov poklicne etike, splošnih pogojih poslovanja oziroma njihovih predlogih s predpisi s področja varstva osebnih podatkov. Prav tako lahko daje neobvezna mnenja, pojasnila, navodila in priporočila ter zavzema stališča o vprašanih s področja varstva osebnih podatkov ter daje izjave za javnost o opravljenih inšpekcijskih nadzorih. O svojih aktivnostih obvešča medije (ZVOP-1, 49. člen). IP je v letu 2008 prejel glavno nagrado Netko 2008 v kategoriji predstavitev institucij s področja državne in javne uprave. Razlog za prejetje nagrade je ažurno in dovršeno spletno mesto IP, ki je zgled predvsem zaradi odprtosti in prijaznosti do uporabnika. Spletno mesto IP predstavlja najpogosteje uporabljeni medij za prijavo kršitev s področja varstva osebnih podatkov, obenem pa širši javnosti nudi enostaven dostop do velike količine mnenj, odločb in ostalih informacij, ki sodijo pod okrilje informacij javnega značaja ali varstva osebnih podatkov (IP, 2008c).

IP podeljuje tudi priznanja

»Na slovesnosti ob evropskem dnevu varstva osebnih podatkov je informacijska pooblaščenka Nataša Pirc Musar podelila KRKI d.d. priznanje za pridobitev certifikata po standardu za sistem varovanja informacij ISO/CE 27001:2005 in s tem povezanimi prizadevanji za zavarovanje osebnih podatkov« (Krka d.d., 2010).

Slika 2: Priznanje Krki za pridobitev certifikata po standardu za sistem varovanja informacij

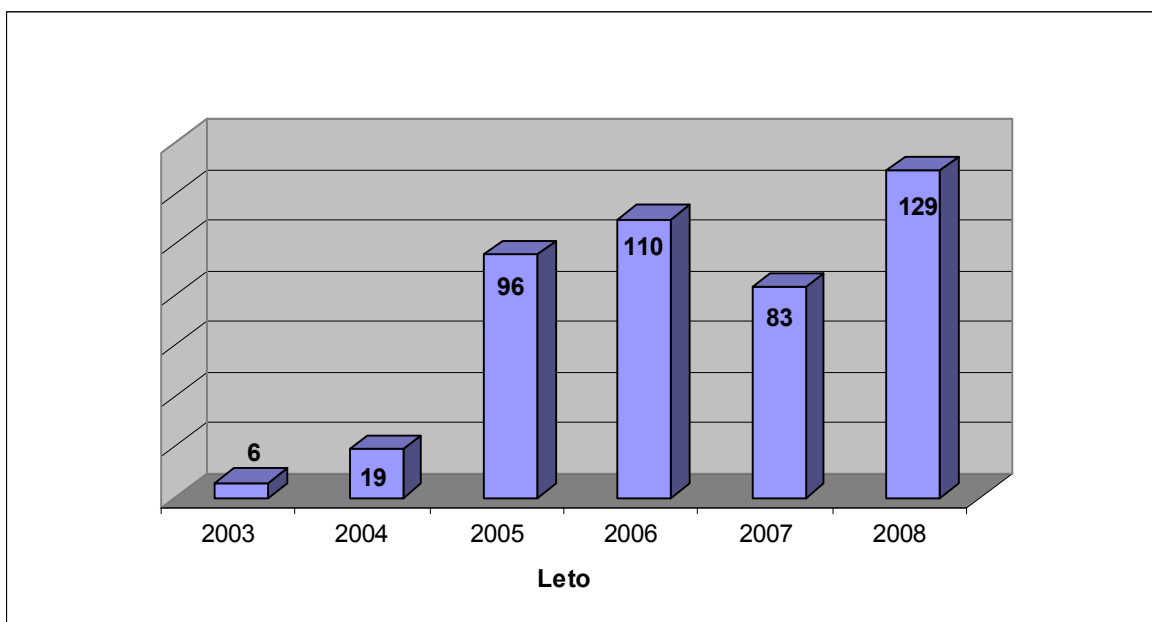

Vir: Krka d.d. (2010).

Poročila IP - statistika po posameznih področjih ZDIJZ

Število izdanih odločb na področju dostopa do informacij javnega značaja se je v primerjavi iz letom 2007 močno povečalo. Leta 2008 je bilo izdanih 129 odločb, od tega 9 v zadevah, ki jih je Informacijski pooblaščenec prejel v reševanje leta 2007.

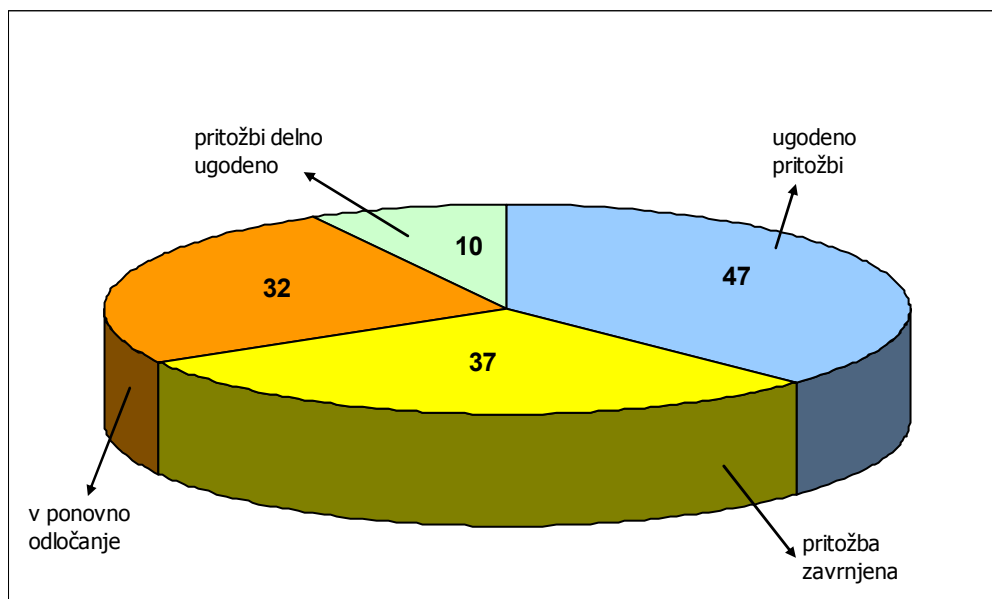
Graf 1: Število izdanih odločb na področju dostopa do informacij javnega značaja med letoma 2003 in 2008

Vir: IP (2009).

Iz zgornje slike je razvidno, da št. izdanih odločb strmo narašča. V letu 2007 pa vidimo rahel upad, ki je bil nadoknaden v letu 2008.

Graf 2: Odločitev Informacijskega pooblaščenca glede prejetih pritožb

Vir: IP (2009).

Informacijski pooblaščenec je v izdanih odločbah:

- v 32 primerih pritožbi ugodil in rešil zadevo v korist prosilcev,
- v 47 primerih pritožbo zavrnil,
- v 37 primerih dostop do informacije delno odobril,
- v 10 primerih zadevo vrnil v ponovno odločanje prvostopenjskemu organu,
- v dveh primerih pritožbo zavrgel, v enem primeru pa je odločbo prvostopenjskega organa razglasil za nično.

Informacijski pooblaščenec je v odločbah vsebinsko odločal oziroma presojal:

- ali zahtevani dokument izpolnjuje pogoje za obstoj informacije javnega značaja v skladu s prvim odstavkom 4. člena ZDIJZ;
- ali zahtevani dokumenti vsebujejo osebne podatke, katerih razkritje bi pomenilo kršitev varstva osebnih podatkov v skladu z ZVOP-1-UPB1;
- ali prosilci zahtevajo informacije oziroma podatke, ki so v skladu z zakonom, ki ureja gospodarske družbe, opredeljeni kot poslovna skrivnost;
- ali zavezanec sploh ima dokument oziroma informacijo javnega značaja, ki jo je prosilec zahteval;
- ali je organ, na katerega je bila zahteva po dostopu do informacije javnega značaja naslovljena, sploh zavezanec v skladu z ZDIJZ, ki v 1. členu 1. odstavka določa, da so zavezanci za dostop do informacij javnega značaja vsi državni organi, organi lokalnih skupnosti, javne agencije, javni skladi in druge osebe javnega prava, nosilci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb, torej ves javni sektor;
- ali je interes javnosti glede razkritja močnejši od javnega interesa ali interesa drugih oseb za omejitev dostopa do zahtevane informacije;

- ali so zahtevane informacije podatki, ki so bili pridobljeni ali sestavljeni zaradi pravnega, nepravdnega ali drugega sodnega postopka, in bi njihovo razkritje škodovalo izvedbi le tega;
- ali so zahtevane informacije podatki iz dokumentov, ki so v postopku izdelave in so še predmet posvetovanja v organu, njihovo razkritje pa bi povzročilo napačno razumevanje vsebine dokumentov;
- ali so zahtevane informacije podatki iz dokumenta, ki je bil sestavljen v zvezi z notranjim delovanjem oziroma dejavnostjo organov, in bi njegovo razkritje povzročilo motnje v delovanju oziroma dejavnosti organa;
- ali so zahtevane informacije podatki, ki so bili pridobljeni ali sestavljeni zaradi upravnega postopka, in bi njihovo razkritje škodovalo izvedbi le-tega;
- ali so zahtevane informacije podatki, ki so na podlagi zakona, ki ureja tajne podatke, opredeljeni kot tajni;
- ali so zahtevane informacije podatki, katerih razkritje bi pomenilo kršitev zaupnosti davčnega postopka ali davčne tajnosti, skladno z zakonom, ki ureja davčni postopek;
- ali so zahtevane informacije podatki, ki so bili pridobljeni ali sestavljeni zaradi kazenskega pregona ali v zvezi z njim ali zaradi postopka s prekrški, in bi njihovo razkritje škodovalo izvedbi pregona oziroma postopka;
- ali je zahtevana informacija zavarovana skladno z zakonom, ki ureja avtorsko pravico – v takem primeru se prosilcu omogoči seznanitev z informacijo tako, da se mu jo da na vpogled;
- ali gre za ponovno uporabo informacije javnega značaja (Pirc Musar, et. al. 2009, str. 9-10).

Primer iz prakse Informacijskega pooblaščenca

Društvo proti mučenju živali Trbovlje (v nadaljevanju: prosilec) zoper odločbo Tatjane Lenko, s.p., Računovodski servis, oskrba in nega hišnih živali

Primer je prelomen z vidika razmejitev med izvajalci javnih služb, ki v tem delu so organi zavezanci, in subjekti, ki niso zavezanci za dajanje informacij javnega značaja. *Odločba IP z dne 11.8.2005, številka: 021-1/2005 Končna odločitev: Pritožba se kot neutemeljena zavrne.*

Zahteva: Prosilec je zahteval podatke o višini prispevkov, ki jih plačujejo lastniki v zvezi z zapuščenimi živalmi v zavetišču, podatke o višini pavšalnega zneska za materialne stroške oskrbe živali, ki jih lahko organ kot imetnik zavetišča zaračuna novemu skrbniku ob oddaji živali iz zavetišča, seznam lokalnih skupnosti, ki jih organ kot zavetišče pokriva s svojim delovanjem, in nekatere podatke, vezane izključno na notranjo organiziranost in poslovanje konkretne samostojne podjetnice. Izvleček iz obrazložitve: Zavezanci za dajanje informacij javnega značaja bi v konkretni zadevi lahko bile npr. posamezne občine, saj so njihove naloge določene z Zakonom o lokalni samoupravi (Uradni list RS, št. 72/93 s spremembami, v nadaljevanju: ZLS). ZLS v 2. členu določa, da so občine temeljne lokalne skupnosti, ki v okviru ustave in zakonov samostojno urejajo in opravljajo svoje

zadeve in izvršujejo naloge, ki so nanje prenesene z zakoni. Tako se po določilu 27. člena ZZZiv zapuščenim živalim zagotovi pomoč, oskrba in namestitev v zavetišču, pri čemer je zagotovitev zavetišča lokalna zadeva javnega pomena, ki se izvršuje kot javna služba, pri čemer mora biti na vsakih 800 registriranih psov v občini zagotovljeno eno mesto v zavetišču. Imetnik zavetišča je lahko občina oziroma vsaka fizična ali pravna oseba, ki izpolnjuje predpisane pogoje. Po določilu 13. člena ZLS mora biti občina sposobna zadovoljevati določene potrebe in interese svojih prebivalcev in izpolnjevati druge naloge v skladu z zakonom. Po določilu 21. člena ZLS pa občina samostojno opravlja lokalne zadeve javnega pomena (izvirne naloge), ki jih določi s splošnim aktom občine, ali so določene z zakonom. Občina za zadovoljevanje potreb svojih prebivalcev opravlja več nalog, med drugim v okviru svojih pristojnosti, zlasti tudi ureja, upravlja in skrbi za lokalne javne službe. 50. b. člen ZLS določa, da se z občinskim predpisom lahko določi, da se za opravljanje posameznih upravnih nalog iz izvirne dejavnosti občine podeli javno pooblastilo javnemu podjetju, javnemu zavodu, javni agenciji, javnemu skladu, drugi pravni osebi ali posamezniku, če se s tem omogoči učinkovitejše in smotrnejše opravljanje nalog, zlasti če se v celoti ali pretežno financira s plačili uporabnikov. Po določilu 61. člena ZLS občina zagotavlja opravljanje javnih služb, ki jih sama določi, in javnih služb, za katere tako določa zakon (lokalnih javnih služb). Opravljanje lokalnih javnih služb občina zagotavlja na štiri možne načine - neposredno v okviru občinske uprave, z ustanavljanjem javnih zavodov in javnih podjetij, z dajanjem koncesij ter z vlaganjem lastnega kapitala v dejavnost oseb zasebnega prava.« »ZLS v zgoraj navedenem 61. členu določa štiri načine (možnosti, oblike) opravljanja javnih služb, vendar v konkretnem primeru ni bila uporabljena nobena od naštetih oblik, iz česar je moč zaključiti, da opravljanje javne službe ni bilo preneseno na nosilko samostojne dejavnosti (npr. s koncesijo), pač pa so nekatere občine sklenile z nosilko samostojne dejavnosti zgolj posamezne obligacijske pogodbe, ki so po svoji vsebini naročilo (mandat) po določilih 766. člena in nasl. Obligacijskega zakonika (Uradni list RS, št. 83/01 s spremembami, v nadaljevanju: OZ) in ne ena od štirih v zakonu predvidenih možnosti prenosa dejavnosti, ki se opravlja v okviru javne službe. Po določilu 766. člena OZ se s pogodbo o naročilu prevzemnik naročila (konkretno: nosilka samostojne dejavnosti) zavezuje naročitelju (konkretno: posamezni občini), da bo zanj opravil določene posle, prevzemnik naročila pa pridobi pravico te posle opraviti in dobiti plačilo za svoj trud. Glede na navedeno je v konkretnem primeru pristojnost opravljanja javne službe vsakokrat ostala v pristojnosti in izvajanju posamezne občine in se torej ni prenesla na nosilko samostojne dejavnosti, zato le-ta tudi ni postala zavezanica za posredovanje informacij javnega značaja. Povsem pravilna je zato ugotovitev nosilke samostojne dejavnosti, da nima nikakršnih javnih pooblastil in zato tudi ne predstavlja prvostopenjskega organa v postopku odločanja o dostopu do informacij javnega značaja« (Pirc Musar et al., 2010).

Državni nadzorniki za varstvo osebnih podatkov

Državni nadzorniki za varstvo osebnih podatkov (v nadaljevanju nadzorniki), so osebe, ki so pri IP zaposlene in jih imenuje informacijski pooblaščenec v skladu z Zakonom o javnih uslužbencih (Ur.l. RS, št. 56/2002, 23/2005, 35/2005, 113/2005, 32/2006, 33/2007,

63/2007, 65/2008, v nadaljevanju ZJU). Ker imajo nadzorniki položaj, pravice in obveznosti, ki jih za inšpektorje določata ZIN in ZJU, je samoumevna določba, da so pri opravljanju nalog inšpekcijskega nadzora in drugih nalog po ZVOP-1 v skladu s svojimi pooblastili samostojni ter da svoje naloge opravljajo v okviru in na podlagi ustave in zakonov. Vsak posameznik lahko IP vloži prijavo, če meni, da mu je bila kršena pravica po ZVOP-1. IP nato po uradni dolžnosti na podlagi ZInfP izvede ustrezne inšpekcijske postopke (po Pirc Musar et al, 2006, str. 49). 50. člen ZVOP-1 pravi, da se za opravljanje inšpekcijskega nadzora po ZVOP-1 uporabljajo določbe zakona, ki ureja inšpekcijski nadzor – ZIN. Ta zakon ureja splošna načela inšpekcijskega nadzora, organizacijo inšpekcij, položaj, pravice in dolžnosti inšpektorjev, pooblastila inšpektorjev, postopek inšpekcijskega nadzora, inšpekcijske ukrepe in druga vprašanja, povezana z inšpekcijskim nadzorom. Po ZVOP-1 je načelno določeno, da je varstvo osebnih podatkov namenjeno preprečevanju nezakonitih in neupravičenih posegov v informacijsko zasebnost posameznika na vseh relevantnih področjih. Določeno je tudi, da je na ozemlju RS vsakemu posamezniku, ne glede na državljanstvo in prebivališče, zagotovljeno varstvo osebnih podatkov (ZVOP-1, 51. člen).

Državni nadzorni organ v okviru inšpekcijskega nadzora nadzoruje:

- zakonitost obdelave osebnih podatkov;
- ustreznost ukrepov za zavarovanje osebnih podatkov ter izvajanja postopkov in ukrepov za zavarovanje osebnih podatkov po 24. in 25. členu tega zakona;
- izvajanje določb zakona, ki urejajo katalog zbirke osebnih podatkov, register zbirk osebnih podatkov in evidentiranje posredovanja osebnih podatkov posameznim uporabnikom osebnih podatkov;
- izvajanje določb zakona glede iznosa osebnih podatkov v tretjo državo in o njihovem posredovanju tujim uporabnikom osebnih podatkov.

Nadzornik je pri opravljanju inšpekcijskega nadzora upravičen

- pregledovati dokumentacijo, ki se nanaša na obdelavo osebnih podatkov, ne glede na njeno zaupnost ali tajnost, ter iznos osebnih podatkov v tretjo državo in posredovanje tujim uporabnikom osebnih podatkov;
- pregledovati vsebino zbirk osebnih podatkov ne glede na njihovo zaupnost ali tajnost in katalogov zbirk osebnih podatkov;
- pregledovati dokumentacijo in akte, ki urejajo zavarovanje osebnih podatkov, pregledovati prostore, v katerih se obdelujejo osebni podatki, računalniško in drugo opremo ter tehnično dokumentacijo;
- preverjati ukrepe in postopke za zavarovanje osebnih podatkov ter njihovo izvajanje;
- izvajati druge pristojnosti, določene z zakonom, ki ureja inšpekcijski nadzor, ter zakonom, ki ureja splošni upravni postopek;
- opravljati druge zadeve, določene z zakonom (ZVOP-1, 53. člen).

3.3.3 Varuh človekovih pravic

Varuh opravlja svoje naloge na področju varstva osebnih podatkov v skladu z zakonom, ki ureja njegov položaj in pristojnosti. Posebnost pa je v tem, da lahko varuh izvršuje svoje pristojnosti samo v razmerju do javnega sektorja, kar pomeni do državnih organov, lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, ne pa tudi v razmerju do subjektov zasebnega sektorja (glej Čebulj in Žurej, 2005, str. 35-40).

Varuh pri opravljanju svoje naloge:

- svetuje v veh zadevah, ki se nanašajo na obdelavo osebnih podatkov in sodeluje v postopkih sprejemanja predpisov, ki urejajo varstvo osebnih podatkov,
- obravnava in preiskuje pobude in predloge glede varstva osebnih podatkov in njihovih kršitev,
- spremlja delo inšpektorata in predlaga ukrepe za izvajanje nadzorstva in za varstvo osebnih podatkov,
- na lastno pobudo pregleduje uresničevanje določb tega zakona ter
- opravlja druge naloge, določene z zakonom o varuhu človekovih pravic (po Kranjc, 2004, str. 51).

Varuh za izvajanje nalog na področju varstva osebnih podatkov določi enega od namestnikov. S tem je dosežena določena individualizacija opravljanja te naloge, hkrati pa se ne posega v notranjo organizacijo in delitev dela pri varuhu. Pri opravljanju nalog varuha na tem področju je potrebno ločiti dve situaciji. Kadar gre za državni organ, organ lokalne skupnosti ali druge nosilce javnih pooblastil, varuh lahko neposredno uporablja svoje pristojnosti, ki jih ima v skladu s svojim zakonom, in gre za organizacije ali posameznike zunaj njegove pristojnosti, torej za civilnopravne neposredno preiskuje posamične zadeve. Drugačne pa so njegove možnosti, kadar subjekte ali fizične osebe. V teh primerih lahko predlaga inšpektoratu, da opravi nadzor in sprejme ustrezne ukrepe. Nadzor varuha v tovrstnih zadevah bo posreden. Tudi v tem primeru pa sta možna dva načina: celotna zadeva se odstopi inšpektoratu ali se zahteva, da inšpektorat za varuha opravi posamezna dejanja, ki so v pristojnosti inšpektorata. V vsakem primeru je odločitev o tem, ali bo zadevo sprejel neposredno v obravnavo ali jo odstopil inšpektoratu (Varuh človekovih pravic RS, 2010).

3.3.4 Razmerje med ZVOP in ZDIJZ

ZVOP je v razmerju do ZDIJZ specialnejši zakon, ki natančneje ureja področje varstva osebnih podatkov ter hkrati predstavlja omejitve splošne pravice dostopa do informacij javnega značaja. Oba zakona imata nekaj stičnih točk, vendar pa med njima obstajajo pomembne razlike, ki so posledica različnih ciljev. ZDIJZ se nanaša na vse dokumente, ki so v posesti zavezanih organov, ZVOP-1 pa zgolj na osebne podatke, ki se na podlagi zakonske določbe ali privolitve posameznika nahajajo v zbirkah osebnih podatkov. Namen ZDIJZ je zagotavljanje transparentnosti dela javne oblasti, ZVOP-1 pa varuje zlasti

zasebnost posameznikov in zato ne omogoča samo dostopa do osebnih podatkov ampak posameznike ščiti pred nepooblaščenim dostopom tretjih oseb do takšnih podatkov. Iz tega lahko izhajamo, da lahko po ZDIJZ vsakdo zahteva katerekoli podatke, medtem ko pa lahko po ZVOP posameznik zahteva samo podatke, ki se nanašajo nanj. Pri tem so predpisana drugačna postopkovna določila in drugačne določbe o zaračunavanju stroškov, saj so postopki za izvrševanje pravic posameznika po ZVOP-1 za posameznika brezplačni. Ugotovimo lahko, da pravica dostopa do informacij javnega značaja ni absolutna niti po ZDIJZ niti po ZVOP, ampak je omenjena iz razlogov varstva legitimnih javnih in/ali zasebnih interesov, pri čemer so omejitve urejene različno.

Načelo javnosti zbiranja oz. obdelovanja osebnih podatkov se v sistemu ZVOP zagotavlja prek t.i. skupnega kataloga oz. registra zbirk osebnih podatkov. Ta katalog oz. register je javnosti dostopen in vsebuje temeljne informacije o vseh zbirkah osebnih podatkov, ki jih v RS vodijo posamezni upravljalci zbirk osebnih podatkov (glej Prepeluh, 2005, str. 298-299).

Vsakomur je potrebno na ustno ali pisno zahtevo dovoliti vpogled ali prepis podatkov iz skupnega kataloga oz. registra zbirk osebnih podatkov (ZVOP-1, 28 člen).

Zahtevo za dostop do informacije javnega značaja se sme zavrniti le, če se ta nanaša na osebni podatek, katerega razkritje bi pomenilo *kršitev* varstva osebnih podatkov (ZDIJZ, 6. člen).

Opozoriti je potrebno še na dejstvo, da v pravu dostopa do informacij javnega značaja namen uporabe pridobljenih informacij ni bistven. Informacije so ali pa niso javne in če že so ni pomembno za kakšne namene jih bo upravičenec uporabil. Seveda ZVOP odstopa od tega načela in izjemoma dovoljuje uporabo osebnih podatkov za zgodovinsko, statistično ali znanstveno-raziskovalne namene, če se ti posredujejo v anonimizirani obliki ali z dovoljenjem posameznika.

Po ZVOP je za upravičenca postopek pridobitve osebnih podatkov v celoti brezplačen in hitrejši kot v primerjavi z postopkom po ZDIJZ. Posameznik ima tudi možnost vpliva na vsebino zbranih podatkov in na njihovo posredovanje tretjim osebam, kar pa po ZDIJZ nikakor ni možno. Razlike med zakonoma se najdejo tudi v omejitvah pravic, ki so v ZDIJZ ožje.

Glede pravice dostopa posameznika do lastnih podatkov moramo ZVOP in ZDIJZ jemati kot komplementarna zakona, pa čeprav tega nobeden izrecno ne izpostavlja. Zahtevo posameznika bi moral organ v vsakem primeru avtomatično obravnavati tako, da bo rezultat obravnavanja čim bolj ugoden in da mu bo omogočen dostop do čim večjega števila informacij. V tem primeru ne bi smelo biti relevantno, na kateri zakon se posameznik sklicuje, ampak kateri je v konkretni situaciji za posameznika ugodnejši. Oba zakona za zahtevo ne predvidevata skoraj nobenih formalnosti. P ZDIJZ ni potrebno označiti, da gre za zahtevo za dostop do informacij javnega značaja, saj je bistvena

narava zahteve kot takšne. Praviloma pride do uporabe zakona, ki je ugodnejši za posameznika (Prepeluh 2005, str. 300-301).

Do enakega rezultata pridemo s subsidiarno uporabo ZUP-a. »Organ mora skrbeti, da nevednost in neukost stranke in drugih udeležencev v postopku nista v škodo pravic, ki jim gredo po zakonu« (ZUP, 7. člen).

4 UREDITEV V ZDA

ZDA so poleg skandinavskih držav nedvoumno država z najdaljšo tradicijo zaščite svobode izražanja (I. amandma ameriške ustave) in transparentnosti dela državnih organov v imen zaščite demokracije v družbi. Številnim državam, ki so se lotile urejanja področja dostopa do informacij javnega značaja, je ameriški model predstavljal najpomembnejši vzor. Celotna pravna ureditev ZDA se od kontinentalnega pravnega sistema zelo razlikuje (Promoting Practical Access to Democracy, Article 19).

Američani so pravico do svobode izražanja prvič zapisali leta 1776 v Virgi-nijsko deklaracijo o pravicah. Leta 1789 so pravico do svobode izražanja uzakonili tudi v Listini o pravicah (Bill of Rights), v prvem amandmaju k Ustavi, pravice dostopa do dokumentov pa takrat še niso opredelili.

Ameriška sodišča so pravico do svobode izražanja teptala in jo, z dopuščanjem cenzure, ignorirala vse do leta 1920. Leto pred tem so vrhovni sodniki prvič v zgodovini ameriškega sodstva obravnavali primer s področja svobode izražanja. Sodniki so takrat v primeru Schenk proti ZDA soglasno potrdili odločitev nižjega sodišča, ki je člana Socialistične stranke obsodilo zaradi razpečevanja protivojnih letakov. Leta 1920, ko je Vrhovno sodišče presojalo enak primer v zadevi Abrams proti ZDA, pa odločitev sodnikov ni bila več soglasna. Dva sodnika sta namreč v ločenih mnenjih zapisala, da je »govor« (ang. speech) lahko kaznovan le, če ima za posledico »resno in neposredno nevarnost«, ki povzroča neposredno škodo. Na podlagi tega sta prav ta sodnika, Oliver Wendell Holmes in Louis D. Brandeis, razvila test »resne in neposredne nevarnosti«, ki ga ameriško Vrhovno sodišče uporablja še danes. Prevezelo in izpopolnilo ga je celo Evropsko sodišče za človekove pravice. Zagovorniki svobode izražanja prav ta primer štejejo za prelomen v boju za uveljavitev pravice do svobode izražanja.

Z Deklaracijo o človekovih pravicah Organizacije združenih narodov (Deklaracija OZN), ki je bila sprejeta leta 1948 v Parizu, je bil v 19. členu narejen še korak naprej. Pri opredeljevanju pravice do svobode izražanja in tiska je namreč izrecno zapisano, da lahko vsakdo informacije tudi išče. Ob tem se je zastavljalo vprašanje, ali in koliko je država posamezniku pri tem dolžna pomagati, saj omenjena določba tega ni jasno opredelila. Mnoge države imajo danes, poleg svobode izražanja, pravico dostopa do informacij zapisano v ustavi. Ta pravica se bo zagotovo razvijala tudi v prihodnje.

Kmalu se je pokazalo, da je treba pravico dostopa do informacij podrobneje določiti in jasneje opredeliti obveznosti države kot »lastnice« informacij do državljanov oziroma proslincev. Američani so dobili Zakon o svobodi informacij (Freedom of Information Act) leta 1966 (po Pirc Musar in Rodež, 2006, str 11).

Združene države Amerike, ki so do nedavnega imele najbolj zgledno in dovršeno tovrstno zakonodajo, se po 11. septembru 2001 vse bolj zapirajo. Tako je v dobi administracije

Georga W. Busha na zvezni in republiški ravni sprejeto mnogo zakonskih predlogov o omejitvi svobode informiranja. Toda že pred napadom na WTC se je vlada odločila, da bo številne dokumente označila kot tajne. Nekdanjim predsednikom je dala celo pravico veta na razkritje informacij, ki se nanašajo nanje (glej Rehberger, 2003, str. 14).

4.1 PRAVNA UREDITEV DOSTOPA JAVNOSTI DO INFORMACIJ PRI IZVRŠNI OBLASTI V ZDA

Prost dostop do informacij, s katerimi razpolaga izvršna veja zvezne oblasti, je v ZDA dejansko zagotovil Zakon o svobodi informacij (Freedom of Information Act – v nadaljevanju FOIA), znan po kratici FOIA, ki ga je sprejel zvezni parlament (Kongres) leta 1966 kot paket amandmajev k Zakonu o upravnem postopku (Administrative Procedure Act – v nadaljevanju APA). Skladno s takratnimi določbami APA so namreč informacije lahko bile pridržane kot zaupne, če so se nanašale na »katero koli dejavnost oblasti ZDA, ki zahteva tajnost v javnem interesu«. Tiste informacije, ki niso bile zajete s to opredelitvijo, vendar so se smatrale za »stvar uradnega zapisa«, pa so bile lahko posredovane le tisti osebi, ki jo je vsebina takega zapisa »primerno in neposredno zadevala«. Tako ohlapna dikcija zakona je dovoljevala organom preveč diskrecije pri odločanju o razkritju oziroma pridržanju informacij, kar je praviloma rezultat slednjega. Prosilci informacij, ki jim je dostop do informacij bil odklonjen, niso imeli na voljo nikakršnih pravnih sredstev za preverbo pravilnosti takšne odločitve (Unesco, 2010).

Zvezni upravni organi so neposredno odgovorni za izvajanje zakona in v zvezi s tem posamezni oddelki državne administracije in neodvisne regulatorne agencije (zvezne agencije) izdajajo svoje izvršne akte, to je izvršne pravne predpise (direktive ipd.) in implementacijske programe, pa tudi praktične priročnike, tako tiste namenjene uradnikom, da lažje razumejo in izpolnjujejo svoje obveznosti, ki jim nalaga zakon, kot tudi tiste namenjene uporabnikom – potencialnim prosilcem informacij, da jim omogočijo lažje uresničevanje njihove zakonite pravice do pridobitve informacije. Pri teh podrobnejših izvršnih predpisih upravnih organov je pomembno poudariti, da v ameriškem pravnem redu ne konstituirajo (novih) posebnih pravic ali obveznosti, katerih izvrševanje bi lahko bilo sodno izterljivo.

4.2 ZAKON O PROSTEM DOSTOPU DO INFORMACIJ (FOIA)

Zakon o prostem dostopu do informacij "Freedom of Information Act" (FOIA) omogoča dostop javnosti do informacij, s katerimi razpolagajo nosilci izvršne veje zvezne oblasti ZDA, razen če razkritje vsebuje: podatke pravednosti, osebne zadeve, poslovne skrivnosti, podatke CIA, zakonsko določene aktivnosti, kršitev zasebnosti posameznika. Agencija ima 20 dni časa, da se odloči glede zahtevanega dostopa (Privacy Rights Clearinghouse, 2010).

FOIA je zvezni ameriški zakon in zavezuje le organe zvezne izvršne oblasti, skoraj vsaka federalna ameriška država pa ima svojo verzijo zakona o svobodnem dostopu do informacij. FOIA predpisuje standarde za ugotavljanje, kateri dokumenti morajo biti razkriti in kateri so iz tega legitimno izvzeti. Zagotavlja jasna postopkovna pravila tako z vidika upravnih kot tudi sodnih pravnih sredstev ter predvsem terja, da zvezni organi zagotavljajo najširši možni dostop javnosti do informacij. Ker ustvarja domnevo vsesplošnega dostopa do dokumentov, so organi tisti, ki morajo utemeljiti in v primeru sodnega spora dokazati potrebo, da določeni dokumenti ostanejo tajni. Uporaba izjem je načeloma fakultativna in ne obvezujoča, kar pomeni, da naj bi jih organi uporabili samo, če je zahtevano informacijo potrebno varovati. Kakšno vrsto direktiv vlada izvaja, je odvisno od navodil pravosodnega ministrstva (U.S. Department of Justice), ki je resorno ministrstvo, pristojno za področje svobode informacij (Congress Citizen' s Guide, 2010, str. 2-3).

FOIA je koncizen in relativno kratek zakon, podrobno interpretacijo njegovih posameznih določb dajejo v ameriškem pravu nepogrešljivi precedenčni primeri sodne prakse. Ob nastopu vsake nove državne administracije posamezni predsedniki ZDA pa običajno objavijo svoje politično stališče glede izvajanja zakona FOIA in uveljavijo nekatere nove standarde njegovega udejanjanja.

Novim predsedniškim politikam glede izvajanja FOIA sledijo na novo oblikovane politike upravnih organov, pristojnih za nadzor nad izvajanjem zakona, predvsem državnega tožilca in ustrezne službe oddelka državne administracije za pravosodje.

FOIA je bila amandmirana leta 1974 in 1986 ter nazadnje 1996 s paketom amandmajev, ki uvajajo v zakon uporabo sredstev sodobne elektronske tehnologije, znanim po imenu »Elektronska FOIA« (U.S. Department of Justice, Office of Information and Privacy, 2010).

4.2.1 Zavezanci za posredovanje informacij

FOIA zavezuje k objavljanju in posredovanju informacij na zahteve zainteresiranih oseb vse organe in telesa zvezne izvršne oblasti, t.j. izvršno pisarno predsednika ZDA, vse upravne oddelke, vključno z obrambnimi, vladne korporacije in korporacije pod vladnim nadzorom ter vse neodvisne regulatorne agencije. Po izrecnem zakonskem določilu se FOIA ne nanaša na zvezni parlament (Congress) in zvezna sodišča.

Uporaba FOIA za dostop do dokumentov predsednika ZDA je omejena z Zakonom o predsedniških dokumentih iz leta 1978 ter izvršno odredbo predsednika G.W. Busha iz leta 2001. Na podlagi omenjene odredbe predsednik ZDA ima možnost, da ustavi razkritje zahtevane informacije. Skladno s stališči sodne prakse se FOIA ne uporablja za dostop do dokumentov »neposrednih osebnih uslužbencev« predsednika ZDA oziroma katerega koli dela izvršne pisarne predsednika, če je njegova »edina dejavnost svetovanje in pomoč

predsedniku«. Ti deli predsednikove izvršne pisarne so znani po imenu »Pisarna Bele hiše« (»White House Office«) (Meyer v: Bush, 1993, 981 F.2d 1288, 1291 n.1 ter Soucie v: David, 1971, 448 F.2d 1067, 1078 n.44).

4.2.2 Upravičenci pravice dostopa do informacij

Prosilci informacij so lahko vsi posamezniki in vse pravne osebe, ne glede na nacionalnost, državljanstvo in podobne značilnosti posameznikov oziroma na sedež ali druge značilnosti podjetij, organizacij oziroma drugih pravnih oseb (Meyer v: Bush, 1993, 981 F.2d 1288, 1291 n.1 ter Soucie v: David, 1971, 448 F.2d 1067, 1078 n.44).

V praksi so to lahko vsi državljani, tujci s stalnim prebivališčem v ZDA, tuji državljani in člani Kongresa, kot tudi pravne osebe, korporacije, univerze in združenja brez pravne subjektivitete ter celo lokalne vlade ali vlade zveznih držav (Adler, 1992, str. 2).

4.2.3 Vrste informacij - dokumentov, do katerih se zagotavlja dostop

»Javnosti so dostopni vsi dokumenti zavezanih organov, razen če sodijo v eno izmed devetih izjem ali treh izključitev« (Adler, 1992, str. 2).

Zakon opredeljuje kot informacijo oziroma dokument katero koli informacijo, ki jo organ hrani/vzdržuje v katerikoli obliki, vključujoč elektronsko obliko. Skladno s stališči sodne prakse dokument mora biti, bodisi izdelan oziroma prejet s strani upravnega organa bodisi pod njegovim nadzorom v času vložitve zahteve za njegovo pridobitev. Za dokumente, ki jih je izdelal ali prejel pogodbenik upravnega organa, se smatra, da so pod nadzorom organa. Organi morajo določene informacije objavljati v uradnem glasilu oziroma jih dati javnosti neposredno na vpogled in kopiranje v t.i. »čitalnicah« (»reading rooms«) in na svetovnem spletu, vse ostale pa so dolžni, po predpisanem postopku, posredovati na zahteve zainteresiranih. Na zahtevo je možno pridobiti le obstoječe dokumente, s katerimi organi razpolagajo v času vložitve zahteve. Organi niso zavezani k snovanju novega dokumenta, da bi ugodili zahtevi FOIA (United States Dep't of Justice v.:Tax Analysts, 1989, 492 U.S. 136, 144-45).

Med te informacije sodijo končna mnenja, vključno z nasprotnimi si mnenji, ter odločbe, izdane v posamičnih upravnih postopkih, stališča in tolmačenja o izvajanju uradne politike organa, ki niso objavljena v uradnem listu, interna navodila in priročniki uradnikov, ki zadevajo javnost oz. njene predstavnike ter kopije dokumentov, ki so pogosto predmet zahtev na podlagi FOIA ter splošni indeks teh dokumentov. Vsak organ mora prosilcem dati na voljo še naslednje metainformacije: indeks vseh glavnih informacijskih sistemov organa, opis glavnega informacijskega sistema za lokacijo dokumentov ter priročnik za ogledovanje različnih tipov in kategorij informacij organa, ki so namenjene javnosti (FOIA, 5 U.S.C. § 552 (a)(2)).

4.2.4 Načini dostopa do informacij

Ameriški zvezni sistem predvideva tri načine dostopa do informacij javnega značaja in sicer:

- prek obveznih objav oz. dostopa na spletni straneh,
- prek dostopa brez predhodne zahteve v čitalnicah (reading rooms) organa ter
- po postopku z zahtevo.

A. Objava v uradnem listu in na spletnih straneh

FAOI vse organe zavezuje, da morajo v zveznem uradnem listu (Federal Register) objavljati določene informacije javnega značaja. Zvezni uradni list in elektronski katalog zveznih informacij se morata objavljati na uradnih spletnih straneh, to pa posledično pomeni, da so na spletnih straneh neposredno dostopne naslednje informacije:

1. opis organizacije organa in vseh njegovih področnih organizacij (naslovi za informacije, prijave, zahteve,...),
2. izjave o splošnem postopku in metodah delovanja organa (formalni in neformalni postopki),
3. postopkovna pravila in opisi dostopnih formularjev ali kraji kjer se jih da pridobiti, navodila o obsegu in vsebini vseh listin, poročil ali preiskav,
4. materialnopravna in splošno veljavna pravila glede FOIA, sprejeta po predpisanem postopku ter splošno veljavne izjave uradne politike ali interpretacije, ki jih je organ izoblikoval in sprejel,
5. vsaka dopolnitev, sprememba ali razveljavitev zgoraj navedenih kategorij informacij. (FOIA (5 U.S.C. § 552, (a)(1) v povezavi s 44 U.S.C. §4101 The Government Printing Office Electronic Information Access Enhancement Act of 1993 (2000). Daugherty (ed), s. 7).

Od leta 1996 dalje morajo organi na svojih spletnih straneh obvezno objavljati tudi lastna letna poročila o izvajanju zakona (5 U.S.C. § 552 (e) (2)).

B. Dostop v prostorih organa in na spletnih straneh

V skladu z objavljenimi pravili morajo organi brez formalne predhodne zahteve v svojih čitalnicah (reading rooms) javnosti omogočiti pregled in fotokopiranje naslednjih dokumentov:

1. končne odločbe (vključno s pritrdilnimi in odklonilnimi ločenimi mnenji) in sklepi razsojenih zadev,
2. izjave uradne politike in interpretacije, ki jih organi sprejmejo in ki se ne objavljajo v Zveznem uradnem listu,
3. priročniki upravnega osebja in interna navodila, katera zadevajo javnost,
4. fotokopije dokumentov, ki so bili na podlagi zahteve FOIA že razkriti javnosti in za katere organ ugotovi, da se ali se bodo zanje po vsej verjetnosti zahteve ponavljale,

5. splošno kazalo (index) razkritih dokumentov, ki so ali bodo po vsej verjetnosti predmet dodatnih zahtev, razen če so materiali izdani in v prodaji (5 U.S.C. § 552 (a) (2)).

Javnosti je potrebno omogočiti elektronski dostop do dokumentov, ki so nastali po 01.11.1996, pri čemer je potrebno paziti, da objavljeni materiali ne bi kršili varovane zasebnosti (Congress Citizen's Guide, 2010, str. 7).

C. Dostop na zahtevo

Na zahtevo je možno pridobiti le obstoječe dokumente, s katerimi organi razpolagajo času vložitve zahteve. Organi namreč niso zavezani k snovanju novega dokumenta, da bi ugodili zahtevi FOIA.

Za pridobitev informacije z vložitvijo zahteve je aktivno legitimirana vsaka domača ali tuja fizična ali pravna oseba, ne da bi za to morala izkazati pravni ali kakšen drugi kvalificirani interes. O vloženi zahtevi za pridobitev informacije organ odloča v upravnem postopku. V zahtevi ni potrebno izrecno navesti, da gre za zahtevo na podlagi FOIA in je tudi ni potrebno posebej utemeljevati. Ravno tako ni nujno navesti točnega naziva zahtevanega dokumenta, temveč zadostuje, da se ga opredeli dovolj določeno, da ga organ lahko identificira in najde ob vložnem naporu v »razumni meri«.

Po prejemu zahteve mora upravni organ v roku 20 delovnih dni odločiti, ali ji lahko ugodi, in o tem obvestiti vlagatelja zahteve. V kolikor je odločitev organa odklonilna (delno ali v celoti), mora vsebovati navedbo razlogov, na katerih temelji, ter pravni pouk glede pravice do pritožbe.

Organ lahko podaljša rok za odločitev v določenih izjemnih okoliščinah za največ 10 delovnih dni, pri tem pa mora pisno obvestiti prosilca informacije o razlogih za podaljšanje roka ter o datumu do katerega pričakuje, da bo sprejel odločitev glede razkritja zahtevane informacije. Če organu ne zadostuje podaljšani 10-dnevni rok za sprejetje odločitve, le-ta mora dati prosilcu možnost, da skrči svoj zahtev glede obsega zahtevanih informacij in jih potemtakem pridobi v sporočenem oz. 10- dnevem podaljšanem roku, ali pa mu mora dati možnost, da se dogovorita o alternativnem roku za obravnavo zahteve (5 U.S.C. § 552.)

4.2.5 Stroški pridobivanja informacij

Za pridobitev zahtevane informacije, je potrebno plačati. Stroški se razlikujejo glede na namen, zaradi katerega se informacije zahtevajo. V primeru uporabe informacij za komercialne namene je potrebno plačati določeno povprečnino za zbiranje, kopiranje in pregled zahtevanih informacij. Če gre za uporabo informacij za šolske naloge ali znanstvene raziskave nekomercialnih znanstvenih institucij ali če informacije zahtevajo

predstavniki javnih medijev, je potrebno plačati le stroške kopiranja. Informacije se posredujejo brezplačno ali po ceni, nižji od stroškov kopiranja, če je razkritje informacije v javnem interesu, t.j. če je izkazana verjetnost, da bodo predmetne informacije občutneje pripomogle k razumevanju javnosti o delovanju in aktivnostih državnih organov, in če razkritje informacije ni prvenstveno v komercialnem interesu osebe, ki jo zahteva.

Plačila so oproščeni uporabniki zahtev, če gre za t.i. male zahteve, to je plačila za prvi dve uri iskanja dokumentov ter za prvih sto strani fotokopij. Ne glede na položaj upravičenca organ ne sme zaračunavati ničesar, kadar bi znesek pobiranja stroškov presegel njihovo dejansko višino. Ta minimalni znesek predpiše organ sam s svojim pravilnikom. Zvezno ministrstvo za pravosodje je kot tak minimum določilo znesek 14 dolarjev (U.S. Department of Justice, 2010).

Kadar je razkritje informacij v javnem interesu in ni v komercialnem interesu upravičenca je možna delna ali celotna oprostitev stroškov. Vendar tu ne zadostuje zgolj položaj upravičenca (npr. novinarja), ampak bi moral ta najprej zaprositi za oprostitev in hkrati izkazati, da je razkritje iskanih informacij v javnem interesu, ker je verjetno, da bo bistveno pripomoglo k javnemu razumevanju delovanja ali aktivnosti vlade (Thomas, *Congres Citizen's Guide*, 2010, str. 12-13).

4.2.6 Pravno varstvo pravice do pridobitve informacije

Pravico do pritožbe ima prosilec informacije, ki s svojo zahtevo ni (delno ali v celoti) uspel, v okviru splošnega upravnega postopka. O pritožbi odloča vodstvo organa v okviru upravnega postopka. Če je to kolektivni organ, mora biti javnosti dostopen izid končnega glasovanja vsakega izmed njegovih članov. Rok za odgovor na pritožbo znaša 20 delovnih dni. V primeru neuspešne pritožbe je zagotovljeno sodno varstvo. Poleg tega je uradna oseba disciplinsko odgovorna za neupravičeno pridržanje zahtevane informacije, če je ravnala arbitrarno ali kapriciozno.

Sodno varstvo pravice do pridobitve informacije na podlagi FOIA je zagotovljeno v upravnem sporu (»judicial review«). Postopek se lahko sproži pred okrajnim sodiščem v kraju prebivališča ali glavnega poslovnega sedeža prosilca informacije, v kraju sedeža upravnega organa, od katerega je bila zahtevana informacija, ali v okraju Columbia (Washington D.C.). Sodišča morajo obravnavati primer *de novo*, t.j. svoje odločitve ne morejo utemeljevati na ugotovitvah upravnega organa. Breme dokazovanja je vselej na upravnem organu. Če upravni organ trdi, da so določene informacije, ki so predmet spora, izjemno »občutljive« oz. po vsej verjetnosti zaupne narave, sodišče lahko odloči, da jih pregleda brez navzočnosti tožitelja (prosilca informacije) oziroma njegovega zastopnika (t.i. »in camera review«) .

4.2.7 Izjeme od splošnega načela prostega dostopa do informacij

FOIA temelji na **splošnem načelu prostega dostopa do informacij** iz dokumentov, ki se nahajajo pri zveznih upravnih organih. Izjeme od tega splošnega pravila so opredeljene v samem zakonu. Gre za taksativno naštete primere, ko se določene kategorije zaupnih informacij, ob upoštevanju določenih pogojev, lahko izvzamejo iz razkritja. FOIA tako našteva **devet kategorij** zaupnih zadev, ki so lahko izvzete iz razkritja (t.i. izjeme FOIA) ter, v okviru ene od izjem, tri kategorije posebej »občutljivih« zadev v zvezi z zagotavljanjem uveljavljenja zakonodaje, za katere se pod določenimi pogoji šteje, da niso predmet zakona oziroma zahteve za pridobitev informacije na podlagi FOIA (t.i. izključene zadeve oz. izključitve FOIA). FOIA predvideva delno razkritje dokumenta, če ta le delno vsebuje informacije, ki so izvzete oziroma izključene iz razkritja. FOIA izrecno podaja pravno presumpcijo javnosti informacij oziroma dokumentov upravnih organov. V spornih primerih, ko je zahtevan dostop do dokumenta, za katerega upravni organ trdi, da predstavlja izjemo od dolžnosti razkritja po zakonu ali da gre za zadevo, ki je izključena iz dometa zakona, je breme dokazovanja pred sodiščem vselej na upravnemu organu, ki je prosilcu odrekel dostop do tega dokumenta.

Poudariti je treba, da FOIA organu ne prepoveduje razkritja informacij, izvzetih iz razkritja v okviru zakonskih *izjem*, vendar mu praviloma daje diskrecijsko pravico, da ob upoštevanju določenih pogojev odloči, ali bo v konkretnem primeru informacijo razkril ali ne, t.j. organ ima pod določenimi pogoji možnost, da razkrije konkretno informacijo, čeprav sodi pod *izjemo* oz. *izjeme*, določene z zakonom. Možnost uporabe te diskrecijske pravice ni enaka pri vseh izjemah FOIA. Pri odločanju o razkritju informacij, ki so zajete z izjemami 1, 3, 4, 6 in 7(c), organ praviloma nima diskrecijske pravice za eventualno razkritje teh informacij. Pri vseh ostalih, še posebej pri tistih, kjer je interes, ki narekuje zaupnost določenih informacij v okviru posamične *izjeme*, »vladni interes« oziroma interes samega organa in ne zasebni interes posameznika ali gospodarskega subjekta, organ lahko uporabi diskrecijsko pravico in razkrije zahtevano informacijo. Pogostost uporabe te diskrecijske pravice oziroma prizadevnost organa, da jo uporabi in razkrije zahtevano informacijo v vseh primerih, kadar je to dopustno, je odvisno predvsem od veljavne uradne politike državne administracije (FOIA, 5 U.S.C. § 552 (b)(1)).

Tako je memorandum predsednika Clintona (za njim je sledil tudi memorandum državnega tožilca njegove administracije) iz leta 1993, vpeljal glede izvajanja FOIA in uporabe diskrecijske pravice organa standard »predvidevajoče škode« (»foreseeable harm«), ki je nadomestil tovrstni standard predhodne državne administracije, standard »trdnega pravnega temelja« (»substantial legal basis«) iz leta 1981. Clintonova administracija je prepoznala za cilj FOIA »maksimalno odgovorno razkritje vladnih informacij ob varovanju le (njihove) nujne (bistvene, tehtne) zaupnosti« ter, skladno s tem stališčem, ustanovila v zgodovini FOIA najožji standard za pridržanje informacij v okviru izjem, ki dovoljujejo diskrecijsko presojanje, to je standard, ki se naslanja na neposredno škodljivo posledico razkritja določene informacije. Temu nasproti je leta 2001 Busheva administracija vpeljala do sedaj najširši tovrstni standard, standard

»veljavnega/dobro preišljenega pravnega temelja« (»sound legal basis«) (Mirković, 2003, str. 9-10).

Izjeme (FOIA) so naslednje:

1. Informacije, ki predstavljajo skrivnost v interesu državne obrambe ali zunanje politike in so posebej določene kot takšne ter dejansko in pravilno klasificirane na podlagi kriterijev, opredeljenih z odredbo predsednika. Klasificirajo se lahko le določene kategorije informacij in sicer le v primeru, ko se lahko upravičeno pričakuje, da bi njihovo nepooblaščno razkritje povzročilo škodo za nacionalno varnost ter ob pogoju, da je organ, ki je izvorno pristojen za izvedbo klasifikacije, zmožen identificirati ali opisati to potencialno škodo. Odredba določa sedem kategorij informacij, ki so lahko predmet klasifikacije. To so informacije, ki se nanašajo na: (1) vojaške načrte, orožne sisteme in operacije, (2) informacije vlad tujih držav, (3) dejavnosti, vire, metode in kriptologijo obveščevalnih služb, (4) zunanje odnose in delovanje ZDA, vključno z zaupnimi viri, (5) znanstvene, tehnološke ali gospodarske zadeve, ki se nanašajo na nacionalno varnost, (6) zvezne vladne programe za varovanje nuklearnih snovi in naprav, (7) ranljivost in zmožnost sistemov, instalacij, projektov ali načrtov, ki se nanašajo na nacionalno varnost.

2. Informacije, ki se nanašajo izključno na notranja personalna pravila in notranje poslovanje organa.

Sodna praksa je izoblikovala dva poglobljena kriterija, ki izvzemata iz razkritja dve kategoriji dokumentov: (1) interne dokumente trivialne narave, ki niso v zvezi z »vsebinsko« dejavnostjo organa in katerih razkritje ne služi javnemu interesu, ki ga zasleduje FOIA,30 t.j. interesu javnosti, da ima vpogled v delovanje upravnih organov in s tem nadzor nad njihovim delovanjem (t.i. »FOIA law 2 exemption«), ter (2) interne dokumente, ki sicer so v zvezi z »vsebinsko« dejavnostjo organa in so po svoji vsebini pomembni za javnost, vendar se nanašajo na uveljavljanje zakonov oz. drugih predpisov v ožjem smislu (*law enforcement*) in bi njihovo razkritje lahko omogočilo posameznikom (oz. pravnim osebam), da izvejo, na kakšen način se lahko izognejo zahtevam zakonov (oz. drugih predpisov), a da jih pri tem oblasti ne zasačijo, t.j. na kakšen način je možno izigrati neki zakon/predpis (t.i. »FOIA high 2 exemption«). V prvem primeru (»FOIA law 2 exemption«) izvedbeni, podzakonski predpisi posameznih oddelkov ameriške administracije oz. neodvisnih agencij običajno opogumljajo uradnike, da tovrstne dokumente razkrijejo, če to ne predstavlja prevelikega (administrativnega) bremena za organ. Kriterij neupravičenosti obremenjevanja organa z obravnavo zahtev za pridobitev informacij, kadar »ni verjetno, da je notranja zadeva (na katero se zahteva nanaša) predmet javnega interesa« izpostavljajo tudi odločbe iz sodne prakse. Presoja navedenega kriterija za aplikabilnost izjeme »FOIA law 2 exemption« je v popolni diskreciji organa. Za presojo aplikabilnosti izjeme »FOIA high 2 exemption« velja kriterij neupravičenega okoriščanja, t.j. okoriščanja tistih, ki poskušajo izigrati zakon (predpis). Kriterij obstoja javnega interesa za razkritje informacije je tukaj irelevanten. Prvi sporni primeri iz prakse so se praviloma nanašali na navodila za zagotavljanje uveljavljanja zakonov in drugih predpisov (»law enforcement manuals«), ki so vsebovala

»občutljive« instrukcije za uslužbence. Dokumenti, za katere je sodna praksa potrdila, da spadajo v to izjemo, so na primer splošna navodila za izvajanje preiskav,³⁴ navodila za vodenje sodnih sporov po končanih preiskavah, navodila za spoznavanje kršiteljev zakona,³⁶ študija o praksah in težavah tajnih agentov, ipd.

3. Informacije, ki so z drugim zakonom izrecno izvzete iz dolžnosti razkritja pod pogojem, da ta zakon ne dopušča organu nobene diskrecijske pravice pri odločanju glede razkritja informacije ali pa da določa bodisi konkretne kriterije za pridržanje informacij bodisi konkretne tipe informacij, ki morajo biti pridržane. Število teh zakonov, t.i. »nondisclosure statutes« je precejšnje. V letu 2001 so se pri zavračanju zahtev po informacijah upravni organi sklicevali na 140 takšnih zakonov.

4. Tržne skrivnosti ter tržne in finančne informacije (zaupne poslovne informacije)

Četrta *izjema* FOIA se nanaša na dve kategoriji informacij: (1) tržne skrivnosti in (2) informacije, ki so (a) tržnega ali finančnega značaja, (b) so pridobljene od drugih oseb in (c) so zaupnega značaja. Pojem tržne skrivnosti za potrebe izvajanja FOIA je opredelila sodna praksa. Pojma tržne in finančne informacije iz druge kategorije informacij izvzetih s 4. *izjemo* FOIA sta znatno širša. V tem kontekstu naj bi pojma »tržen« oziroma »finančen« imela svoj običajen pomen. Sodišča so glede aplikacije pojma »tržen« zavzela stališče, da se le-ta ne more omejiti le na informacije, ki razkrivajo temeljne tržne operacije, temveč da zadostuje, da posredovalec informacije ima v njej določeni »tržni interes«. Skladno s tem je posredovalec tržne informacije lahko tudi neprofitna organizacija. Finančne informacije pa niso omejene le na gospodarske informacije, posredovane s strani podjetij, temveč so lahko tudi »zasebne finančne informacije«, kot na primer statistični podatki o prodajah, sezname kupcev, podatki iz raziskav, podatki o dobičku in izgubi, režijski in operativni stroški ter informacije o finančnih zmožnostih. obravnavanem kontekstu mora biti tržna oz. finančna informacija pridobljena od druge osebe, t.j. ne sme biti izdelana pri zveznem organu. Izjemen primer so dokumenti, v katerih je organ le enostavno povzel ali reformuliral prejeto informacijo. Tržne oz. finančne informacije so lahko pridobljene od različnih subjektov, npr. podjetij, bank, organov federalnih ameriških držav ali tujih držav, plemen in narodov avtohtonih ameriških Indijancev.

5. Memorandumi notranje komunikacije organov (zapisi/zaznamki) in dopisi znotraj organa ali med organi, ki v primeru sodnega spora z organom po zakonu ne bi bili dostopni nasprotni stranki.

Izhodiščna standarda za presojo dejstva, ali se neki dokument šteje za memorandum oziroma dopis, ki je predmet 5. *izjeme* FOIA sta naslednja: (1) dokument mora biti sestavljen pred sprejemom dokončne odločitve upravnega organa (običajno vsebuje priporočila ali izraža mnenja glede dokončne odločitve organa) in (2) dokument mora izhajati iz posvetovalnega procesa, t.j. mora nastati v procesu odprte razprave in izmenjave »za« in »proti« mnenj uslužbencev oz. svetovalcev glede sprejetja določene odločitve organa.

6. Osebni, zdravstveni in podobni spisi, razkritje katerih bi nedvomno predstavljalo neupravičeno poseganje v zasebnost posameznika. Vrhovno sodišče je leta 1982 zavzelo stališče, da je ta pojem treba tolmačiti prej široko kot ozko ter da zajema vse informacije, ki se nanašajo na konkretnega posameznika.

7. Dokumenti in informacije, sestavljene za namene zagotavljanja uveljavljanja zakonodaje. Izvzema iz razkritja dokumente in informacije, sestavljene za namene zagotavljanja uveljavljanja zakonodaje (*law enforcement purposes*), vendar le ob izpolnjenem enem izmed naslednjih pogojev: (A) če se lahko upravičeno pričakuje, da bo razkritje takšnega dokumenta/informacije oviralo postopek uveljavljanja zakonodaje; (B) če bi razkritje takšnega dokumenta/informacije prikrajšalo osebo v njeni pravici, da se ji pravično in nepristransko sodi; (C) če se lahko upravičeno pričakuje, da bo razkritje takšnega dokumenta/informacije predstavljalo neupravičeno poseganje v zasebnost posameznika; (D) če se lahko upravičeno pričakuje, da bo razkritje takšnega dokumenta/informacije odkrilo identiteto zaupnega vira,⁶¹ ki je preskrbel informacijo v zaupnosti, ali če je informacijo/dokument preskrbel zaupni vir, bila pa je sestavljena od organa zadolženega za zagotavljanje uveljavljanja kazenskega prava in za namen kazenske preiskave, ali pa je bila sestavljena od organa, ki vodi zakonito preiskavo v zvezi z nacionalno varnostno obveščevalno dejavnostjo; (E) če bi razkritje takšnega dokumenta/informacije razkrilo metodo ali postopek preiskave ali pregona v zvezi z zagotavljanjem uveljavljanja zakonodaje, ali če bi razkrilo navodila za tako preiskavo oziroma pregon ob pogoju, da se lahko upravičeno pričakuje, da bi razkritje predstavljalo tveganje za izigravanje predpisov; (F) če se lahko upravičeno pričakuje, da bo razkritje takšnega dokumenta/informacije ogrozilo življenje ali fizično varnost posameznika.

V okviru sedme *izjeme*, FOIA obravnava tudi t.i. *izključene zadeve – izključitve* FOIA,⁶² za katere se, ob izpolnjenosti določenih pogojev lahko smatra, da sploh niso predmet FOIA. To so: *izključitev* FOIA, c(1) - posebej izključeni dokumenti ali informacije v zvezi z izvedbo kazenske preiskave; *izključitev* FOIA, c(2) – posebej izključeni dokumenti organov zadolženih za zagotavljanje uveljavljanja kazenskega prava; in *izključitev* FOIA, c(3) - posebej izključeni dokumenti FBI. V primeru zahteve za pridobitev informacije na podlagi FOIA, ki se nanaša na te izključene informacije/dokumente, lahko upravni organ v svojem odgovoru izrecno odkloni potrditi ali zanikati obstoj zahtevane informacije oz. dokumenta. Ta koncept je znan po izrazu »glomORIZATION«.

8. Informacije iz poročil o finančnih institucijah, ki jih je pripravil oziroma so bila pripravljena v imenu ali za uporabo organa, odgovornega za reguliranje ali nadzor finančnih institucij. V primerjavi z drugimi, ta *izjema* ni bila prav pogosto predmet sodnih sporov. Stališča sodišč iz dosedanje sodne prakse niso dala bistveno ožje interpretacije te precej široko zastavljene izjeme. Sodišča so spoznala dva glavna namena za zaščito zaupnosti predmetnih poročil: (1) varovanje odkrite evalvacije stabilnosti finančne institucije, da se z njenim razkritjem v javnosti ne bi spodkopalo zaupanje javnosti v finančno institucijo, ter (2) promocijo in varstvo komunikacije in sodelovanja finančne institucije in nadzorstvenega organa. Glede interpretacije, kaj so informacije, ki so »v

zvezi« s predmetnimi poročili, so sodišča zavzela stališče, da so to dokumenti, ki predstavljajo temelj za postopek pregledovanja poslovanja finančne institucije, ugotovitve pregleda ali nadaljnje spremljanje po pregledu (*follow-up*).

9. Geološke in geofizične informacije in podatki o vrtnah v zvezi z eksploatacijo naravnih virov. Sodišča te izjeme niso posebej interpretirala, razen v enem primeru, ko je sodišče zavzelo stališče, da se nanaša le na informacije o vrtnah, ki so tehnične ali znanstvene narave. V tem primeru so bili pridržani podatki o številu, lokaciji in globini s projektom predlaganih vrtnin za raziskovanje urana v postopku izdaje dovoljenja za poseg v okolje.

V okviru *izjeme 7*, ki pokriva zaupnost postopkov za zagotavljanje uveljavljenja zakonodaje (*law enforcement*), FOIA obravnava tudi t.i. *izključene zadeve*, t.j. zadeve, ki skladno z amandmaji zakona iz leta 1986, niso predmet FOIA. To so določeni podatki upravnih organov, zadolženih za zagotavljanje uveljavljenja zakonodaje (*law enforcement agencies*), podatki iz zadev, v katerih je podana možna kršitev kazenskega prava, ter podatki Federal Bureau of Investigations (FBI) (FOIA, 5 U.S.C. § 552).

4.3 SPREMLJANJE IZVAJANJA FOIA

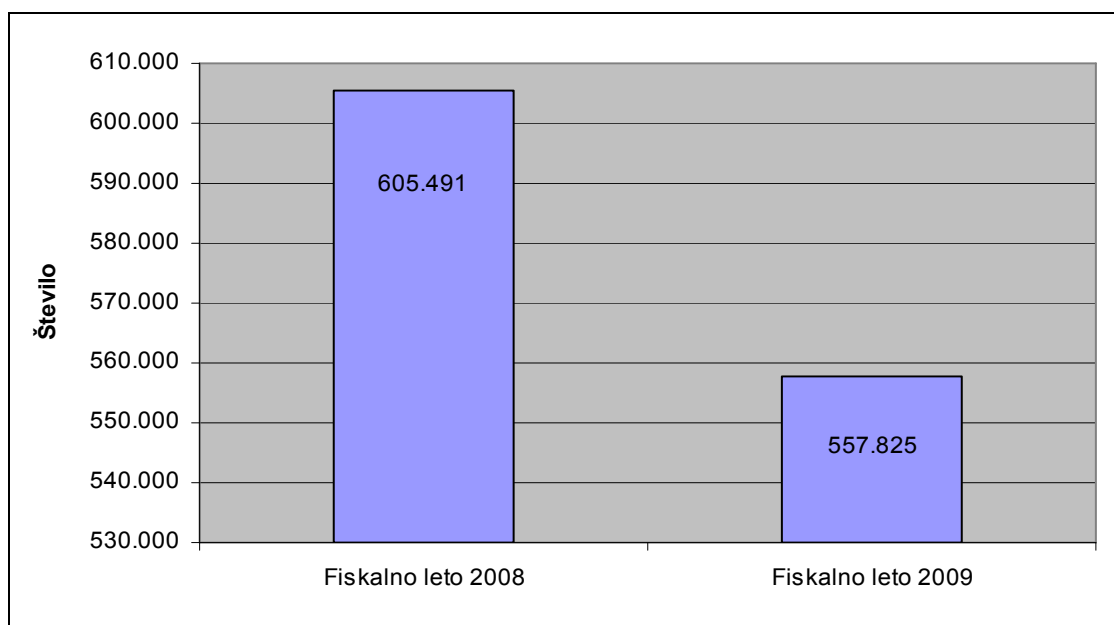
Spremljanje in izvajanje FOIA je v pristojnosti posebnega zveznega organa, **Pisarne za informacije in zasebnost** (Office for Information and Privacy - OIP) v sestavi zveznega oddelka za pravosodje (US Department of Justice). OIP obenem spremlja in nadzira tudi izvajanje Zakona o zasebnosti (the Privacy Act - PA). Osnovne naloge OIP so koordinacija razvoja politike za izvajanje FOIA in PA in spremljanje izvajanja in uveljavljenja FOIA in PA na nacionalni ravni. OIP pripravlja navodila in obrazce za letno poročanje organov o izvajanju FOIA ter iz prejetih poročil sestavlja skupno poročilo. Poročilo objavi glavni državni tožilec.

Poročanje o izvajanju zakona- poročanje o vloženih zahtevah FOIA

Upravni organi morajo letno poročati parlamentu o izvajanju zakona o svobodnem dostopu do informacij. Letna poročila se nanašajo predvsem na primere, ko je organ pridržal informacije, vsebovati morajo: število zavrženih vlog za pridobitev informacij z označbo razlogov za vsako zavrnitev; število vloženih pritožb ter odločitve po pritožbah z navedbo razlogov v primerih ponovne odklonitve razkritja informacije; rezultat vsakega upravnega spora, sproženega zaradi odklonitve razkritja informacij; poročilo o sankcijah, uvedenih zoper uradne osebe zaradi neupravičene zavrnitve dostopa do informacije (United states department of justice).

V skupnem poročilu za fiskalno leto 2009, ki je pripravljeno iz poročil 14 zveznih oddelkov in 72 zveznih agencij in drugih upravnih organov, lahko zasledimo, da je v preteklem letu pri vseh upravnih organih bilo v skupnem številu vloženih 555.825 FOIA zahtev.

Graf 3: Skupno število vloženih zahtev

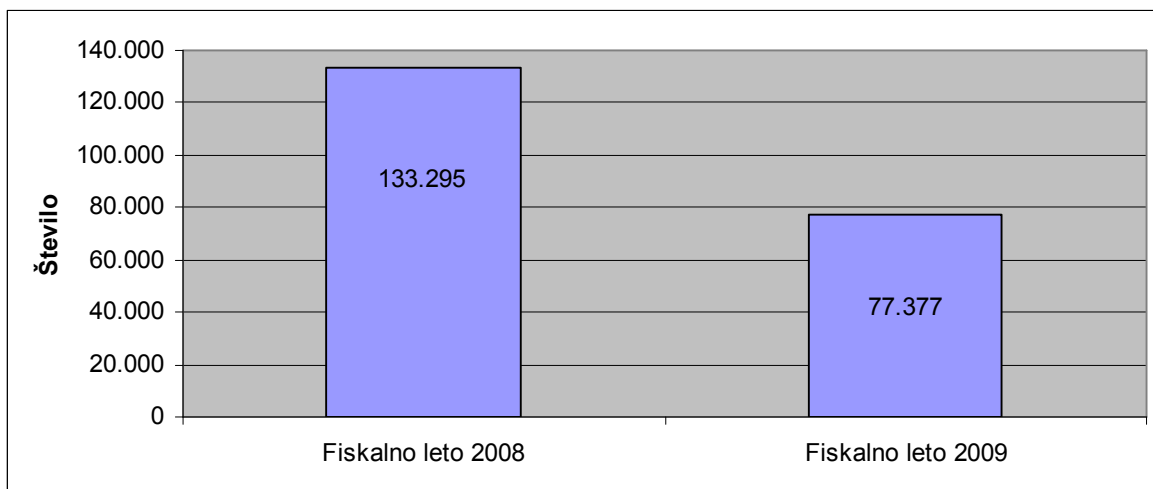

Vir: United states department of justice. Office of Information Policy (2010).

V primerjavi s prejšnjim letom (prejeto 605.491 zahtev) je število upadlo. Največ zahtev je od zveznih oddelkov je imel Oddelek za varovanje domovine (Department of Homeland Security-DHS) (103.093), na drugem mestu je Oddelek za bivše bojvnike (Department of Veterans Affairs- VA) z 69.432 in Oddelek za obrambo (Department of Defense - DOD) 67.434 je bil na tretjem mestu. Od zveznih agencij je bila na prvem mestu (Social Security Administration-SSA) 31.340 zahtev. (National Archives and Records Administration-NARA) je bila na 2 mestu z 18.581 zahtevami, na tretjem mestu je Komisija za zaposlovanje (Equal Employment Opportunity Commission-EEOC) 15.990 in Agencija za varstvo okolja (Environmental Protection Agency-EPA) je bila na 4 mestu z 10.317 zahtevami.

Izmed zveznih oddelkov sta imela manj zahtev oddelek za energijo (Department of Energy-DOE) 1.809, oddelek za trgovino (Department of Commerce) 2.091 in oddelek za izobraževanje (Department of Education) 2.307.

Graf 4: Število rešenih zahtev

Vir: United states department of justice. Office of Information Policy (2010).

V letu 2009 je bilo 77.377 rešenih zahtev, to predstavlja 14% odgovorov v tekočem letu. V primerjavi s številom iz prejšnjega leta 2008, ko je bilo rešenih 133.295 zahtev je padlo za 55.918 zahtev. To pa pomeni 4% zmanjšanje (United states department of justice, Office of Information Policy, 2010).

FBI ocenjuje, da je v ZDA spletni kriminal po obsegu že presegal trgovino z drogami, podobno pa pričakujejo tudi v nekaterih evropskih državah. Med prebivalci ZDA po nekaterih podatkih strah številka 1 niso več teroristični napadi, pač pa kraje identitete in številke kreditnih kartic (IP, 2010f).

4.4 RAZMERJE FOIA DO DRUGIH ZAKONOV – VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

»The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or Affirmation, and particularity describing the place to be searched, and the persons or things to be seized«

»Pravica ljudi, da so varni v njihovi osebnosti, hiši, listinah, in učinkuje tudi proti neutemeljenimi preiskavami in zaplembami, saj ne bo kršena, in nobeno opravičilo naj ne bo dano za to, toda le na osnovi verjetnega razloga, podprtega s prisego ali zagotovilom in podrobnim opisom prostora preiskave in ujetih oseb ali zaplenjenih stvari«. (četrta amandma ameriške ustave).

V ameriški ustavi zasebnosti sicer ni neposredno omenjena, vendar se prvi in četrta amandma posredno nanašata na zasebnost. Omenjena je svoboda veroizpovedi, govora, pisanja in zborovanja ter pravica biti varen pred nadlegovanjem, preiskovanjem brez vzroka,...

V ZDA se dostop do informacij javnega značaja obravnava kot del širšega pojma »odprte uprave«, v katero poleg dostopa do informacij sodita še področje javnosti sej organov in področje zasebnosti oz. zasebnih podatkov. Na zvezni ravni področje odprte uprave urejajo trije temeljni predpisi in sicer:

1. Zakon o svobodi informacij, katerega smo predhodno že spoznali.

2. Zakon o zasebnosti iz leta 1974 (Privacy Act iz leta 1974), ki ureja nastanek, obstoj in ravnanje z bazami osebnih podatkov o posameznikih, ki jih upravljajo upravni organi, ter posamezniku daje pravico do vpogleda, priprave ali izbrisa podatkov, ki se nanašajo nanj. Ta zakon bi lahko enačili z našim ZVOP-1.

FOIA se nanaša se na zvezno vlado in javne agencije, medtem ko se zasebni sektor še zmeraj upira sprejetju takšne zakonske regulative (Raab, 2004, str. 8).

Temelji na načelih »poštene informacijske prakse« in zahteva od državnih organov, da zagotovijo varnost, zaupnost, integriteto ter omenjeno rabo osebnih podatkov. Posamezniku omogoča videti ter kopirati datoteke, ki jih posreduje zvezna vlada v zvezi z njim, odkriti kdo drug še ima dostop do teh informacij ter zahtevati spremembo informacij, ki niso natančne ali relevantne.

Od zveznih agencij se zahteva, da v desetih dneh podajo zahtevano informacijo, seznanjati morajo javnost o vrstah zbirk, ki jih vodijo preko zveznega registra, kako upravljajo informacije, zagotoviti morajo, da so informacije v zbirkah relevantne. Ne smejo uporabljati informacije za druge namene, kot pa so bile zbrane. V nekaterih primerih pa so lahko zvezne zbirke podatkov o posameznikih dostopne tudi drugim in sicer če je:

- namen uporabe podoben kot je bil prvotni namen zbiranja informacij
- za statistične raziskave
- za zakonsko določene namene
- tako določilo sodišče
- to nujno z medicinskega stališča (Privacy Rights Clearinghouse, 2010).

3. Zakon o vladi v sončni svetlobi (Government in the Sunshine Act), ki ureja javnost kolektivnih upravnih organov oz. teles in pravico javnosti do prisotnosti na njihovih sejah (Government in the Sunshine Act, 5 U.S.C. § 552b (Open meetings); Public Law 94-409, Sec. 3(a), 90 Stat. 1241 (1976).

Skupaj z FOIA pa se obravnava zlasti Zakon o zasebnosti, kajti oba omogočata dostop do določenih dokumentov v posesti zvezne vlade. Zakon o zasebnosti ureja načine zbiranja,

shranjevanja in razkritja osebnih podatkov ter nad njihovim zbiranjem s strani zvezne vlade vzpostavlja določene kontrolne mehanizme. Organe zavezuje, da morajo vse informacije pridobiti neposredno od subjekta in jih ne smejo uporabljati v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Zakon tudi zahteva, da so vsi podatki v državnih dokumentih točni, popolni, relevantni in pravočasni (Your Right to Federal Records, Introduction, 2010).

FOIA in Zakon o zasebnosti imata veliko skupnih stičnih točk in podoben predmet urejanja, vendar pa med njima obstajajo pomembne razlike. Te razlike izhajajo iz različnih ciljev predpisov. FOIA se nanaša na vse dokumente, ki so v posesti in pod kontrolo organov zvezne izvršilne veje oblasti, Zakon o zasebnosti pa samo na dokumente, ki se nahajajo v zbirkah osebnih podatkov, ki so urejene po imenih posameznikov oz. številkah, simbolih ali drugih identifikacijskih znakih. Medtem ko FOIA pravico dostopa priznava vsakomur, se Zakon o zasebnosti nanaša zgolj na dokumente ameriških državljanov in rezidentih ter zato samo tem subjektom priznava pravico do vpogleda v osebne podatke. Razlika se kaže tudi v tem, da FOIA zagotavlja transparentnost delovanja javne oblasti, zato omogoča kar najširši dostop do vseh vladnih dokumentov. Osrednji cilj Zakona o zasebnosti pa je varstvo zasebnosti posameznikov, zato ni namenjen zgolj omogočanju dostopa, ampak posameznike tudi ščiti pred nepooblaščenim dostopom tretjih oseb do njihovih osebnih podatkov. Prav tako lahko po FOIA katerekoli podatke zahteva kdorkoli medtem ko lahko po Zakonu o zasebnosti podatke zahteva samo oseba na katere se ti nanašajo. Predpisa imata različna postopkovna določila. Zakon o zasebnosti za razliko od FOIA ne predvideva pravice do pritožbe in nima predpisanih rokov katerih morajo organi na zahtevo odgovoriti.

Oba zakona priznavata pravico do sodnega varstva, vendar jo posamezniki po FOIA uveljavijo v šestih letih, po Zakonu o zasebnosti pa v dveh letih po prejemu odločbe organa. Zakon o zasebnosti dovoljuje samo zaračunavanje stroškov za razmnoževanje dokumentov, FOIA pa tudi za iskanje in pregled. Nobeden od zakonov ne ustanavlja absolutne pravice dostopa do informacij in jo omejujeta iz razlogov varstva legitimnih javnih in/ali zasebnih interesov (v obeh se najde omejitve iz razloga varstva zasebnosti posameznikov). Izjeme imata oba urejene različno, v Zakonu o zasebnosti pa so zlasti široke glede kazenskega pregona.

Zakonodajalec je navkljub razlikam med tema dvema zakonoma eksplicitno poudaril svoj namen, da se oba uporabljata skupaj in da organi vsako zahtevo avtomatično obravnavajo z vidika obeh zakonov ter posameznikom omogočijo dostop do čim večjega števila informacij.

Posameznikom se zato priporoča, da se v primeru dvoma sklicujejo na oba (razen v primeru, da iščejo informacije, ki se nanašajo na njih same, v tem primeru se uporablja le FOIA). Zgoditi se zna, ker imata zakona različno urejene postopke in izjeme, da pride pri organih do različnih zaključkov (Congress Citizens's Guide, 2010, str. 3-6 in Adler, 1992, str. 5).

5 PRIMERJAVA UREDITVE MED SLOVENIJO IN ZDA

Ugotovimo lahko, da kot v slovenski in v ameriški pravni ureditvi - določeni podatki niso varovani absolutno, ampak samo takrat, kadar bi njihovo razkritje imelo neke negativne posledice: bi škodovalo izvedbi sodnega ali predkazenskega postopka, bi povzročilo napačno razumevanje vsebine dokumenta, ki je še v pripravi ali bi povzročilo motnje pri delovanju oziroma dejavnosti organa glede internih dokumentov (Prepeluh, 2005 str. 31).

ZDA so država z najdaljšo tradicijo zaščite svobode izražanja in transparentnosti dela državnih organov v imenu zaščite demokracije v družbi. Številnim državam, ki so se lotile urejanja področja dostopa do informacij javnega značaja, je ameriški model predstavljal najpomembnejši vzor, me drugim spada sem tudi Slovenija (glej Prepeluh, 2005 str. 105).

ZDA ima ureditev zapisano v FOIA, Slovenija pa v ZDIJZ.

5.1 RAZLIKE MED ZAKONOMA

Slovenski ZDIJZ se od ameriškega FOIA razlikuje v tem, da se med upravičenci ne uvaja nobenih razlik glede na njihov status. V Sloveniji je dostop brezplačen, organ lahko prosilcu zaračuna samo materialne stroške, medtem ko je v ZDA potrebno plačilo in sicer se namreč različnim kategorijam upravičencev zaračunavajo različni stroški za posredovanje informacij. Medtem ko »normalni« uporabniki plačajo stroške za iskanje in razmnoževanje dokumentov, so stroški za komercialne uporabnike informacij občutno višji, za predstavnike medijev in izobraževalne ali nekomercialne znanstvene institucije pa občutno nižji.

Po drugi strani lahko ugotovimo, da je ZDIJZ zelo liberalen, saj med zavezance brez omejitev všteva tudi organe zakonodajne in še zlasti sodne veje oblasti. Čeprav tudi v primerjalnopravnih ureditvah velja, da so tudi ti organi vedno bolj podvrženi nadzoru javnosti, pa za njih praviloma veljajo določene posebnosti.

Tudi v ameriški ureditvi so podobni **zavezanci za posredovanje informacij** kot v slovenski, vendar je pomembno poudariti razliko, da se FOIA po izrecnem zakonskem določilu ne nanaša na zvezni parlament in zvezna sodišča, kar se ZDIJZ (Državni zbor, sodišča).

Glede informacij, ki predstavljajo izjemo od načela svobodnega dostopa, lahko za slovensko ureditev ugotovimo, da je po eni strani preveč, po drugi pa premalo restriktivna. Preveč zato, ker redko posluhuje relativnih izjem, to je izjem, po katerih so informacije nedostopne samo, kadar bi njihovo razkritje vsaj potencialno lahko imelo kakšne negativne posledice. Premalo restriktivna pa zato, ker drugače kot v teh dveh

ureditvah slovenski zakon ne pozna generalne klavzule, da bi izjeme lahko predpisal kakšen drug zakon. ZDIJZ na prvi pogled zato deluje kot zelo liberalen in pregleden zakon, ki ne dopušča izjem v nobenih drugih zakonih. ZDIJZ zelo sodobno med načine dostopa do informacij javnega značaja uvršča neposredni dostop do informacij, ki so jih organi dolžni posredovati na svetovni splet in postopek z ustno zahtevo, vendar pa razumljivo najpodrobneje ureja postopek s pisno zahtevo, v katerem so prosilcu na voljo tudi pravna sredstva, vključno s sodnim varstvom. Za razliko od norme 2. odstavka 39. člena Ustave RS zakon prosilcem izrecno omogoča dostop do informacij javnega značaja brez izkazovanja pravnega interesa. Vendar pa lahko kritično ugotovimo, da so roki za odločitev organa v slovenski zakonodaji relativno dolgi v primerjavi z ureditvijo v ZDA. Zaradi racionalizacije poslovanja organov tem ni potrebno izdati posebne odločbe, kadar se zahtevi ugodi, temveč napravi samo uradni zaznamek. Prosilec ima zoper negativne odločbe organa prve stopnje pravico do pritožbe na v ta namen posebej ustanovljeni organ - pooblaščenca za dostop do informacij javnega značaja. Med posebnosti oziroma nedoslednosti ZDIJZ lahko uvrstimo tudi ureditev, po kateri naloge spodbujanja in svetovanja ter seznanjanja javnosti v zvezi z dostopom do informacij javnega značaja opravlja ministrstvo, ki je samo del izvršilne veje oblasti in večji dostopnosti informacij po naravi stvari manj naklonjeno. Med prav posebne značilnosti pa lahko nenazadnje uvrstimo še kazensko določbo zakona, ki je ne pozna ureditev v ZDA, da se za prekršek kaznuje uradna oseba organa, če v predpisanem roku neupravičeno ne posreduje zahtevane informacije javnega značaja (glej Prepeluh, 2005, str. 36-37)

Nedoslednost ZDIJZ opazimo v tem, ker naslov sledi direktivi ustave, njegova vsebina pa je širša in poleg primarne pravice dostopa ureja tudi obvezno objavljanje določenih vrst informacij javnega značaja. Ravno s tega vidika strokovnjaki ugotavljajo, da bi bilo morda bolje, če bi zakon naslovili kot zakon svobodi informacij oz. informacijski svobodi, kot je storil to ameriški zakonodajalec leta 1966 (po Prepeluh, 2005, str. 34).

Razlika je tudi v tem, da lahko organ po prejemu zahteve v Sloveniji podaljša rok za največ 30 delovnih dni v ZDA pa je ta rok največ 10 delovnih dni, kar pomeni, da je bistveno krajši napram slovenskemu.

Upravičenci dostopa do informacij so v Sloveniji vse pravne in fizične osebe, medtem ko morajo imeti v ZDA za razliko od Slovenije tudi tujci stalno prebivališče v ZDA.

V ZDA ne poznajo **načina dostopa do informacij** z ustno zahtevo, za razliko od Slovenije, v kateri je ta postopek eden izmed treh temeljnih načinov dostopa. Do razlik prihaja tudi v postopku s pisno zahtevo, kjer slovenska ureditev predvideva odstop zahteve pristojnemu organu, kadar tisti, pri katerem je bila zahteva prvotno vložena, zahtevane informacije ne poseduje, o čemer se mora prosilca obvestiti (ZDIJZ, 20. člen). Rešitev se očitno zgleduje po ZUP. V nasprotju z ureditvijo v Evropski uniji in New Yorku naš zakon predvideva pomoč prosilcu s strani organa zgolj v primeru nepopolne vloge, ne pa tudi v primeru prvotne vloge sicer pa ga organ pri nepopolni vlogi pozove na dopolnitev v danem roku (najmanj 3 delovni dnevi) (ZDIJZ, 18. člen).

Razlika je tudi v tem, da lahko organ po prejemu zahteve v Sloveniji podaljša rok za največ 30 delovnih dni v ZDA pa je ta rok največ 10 delovnih dni, kar pomeni, da je bistveno krajši napram slovenskemu.

5.2 PODOBNOSTI MED ZAKONOMA

Kljub opisanim razlikam lahko ugotovimo, da sta si navedena pravna sistema v mnogočem podobna. Prav te podobnosti so bile osnovna izhodišča za slovensko pravno ureditev.

Osnovni principi, ki jih najdemo v skoraj vseh smernicah ter zakonodajah so:

- doseči poštenost in zakonitost,
- informacije uporabljati samo za namen, ki je bil prvotno določen,
- točnost, pomembnost in ne prekomernost glede na določen namen,
- natančnost in časovna omejenost,
- podatke uničiti, ko je namen izpolnjen

(Dodig-Crnkovic, Horniak, 2005, str. 4).

Zavezanci za posredovanje informacij so v obeh ureditvah vsi državni organi, ki urejajo postopke države.

V obeh ureditvah imajo podobne **vrste informacij do katerih se zagotavlja dostop** in sicer v Sloveniji poznamo tri vrste informacij:

1. informacije, ki jih morajo organi na lastno pobudo posredovati na splet;
2. informacije, ki jih organom ni treba na lastno pobudo posredovati na splet, so pa te informacije javnega značaja in če jih posameznik »želi imeti«, mu mora biti zagotovljena možnost, da jih »išče«, »najde« oziroma da »pride do njih«. Zakon določa postopek za njihovo pridobivanje (iskanje in posredovanje);
3. informacije, ki jih organom po izrecnih zakonskih določbah ni treba na lastno pobudo posredovati na splet in jih posameznik tudi ne išče, ker zanje morda sploh ne ve ali jih sam niti ne more najti, so pa javnega značaja in splošnega pomena za javnost.

ZDA morajo prav tako objavljati določene informacije na spletu , jih dati na vpogled in kopiranje v t.i. »čitalnicah« ostale pa so dolžni posredovati na zahteve zainteresiranih po predpisanem postopku.

Obe ureditvi poznajo **neposredni dostop na svetovnem spletu**, kjer morajo biti takšne informacije upravičencu dostopne brez plačila in **dostop po postopku s pisno zahtevo**. Pri postopku s pisno zahtevo imata obe ureditvi po prejemi zahteve rok 20 delovnih dni za odločitev ali zahtevi ugoditi in o tem obvestiti vlagatelja.

Obe ureditvi imata tudi predpisane postopke, glede zavrnitve zahteve prosilca in sicer je zoper njegovo odločbo predviden upravni spor skladno z zakonom.

Oba zakona pa imata urejene t.i. izjeme od načela prostega dostopa do informacij javnega značaja. Te izjeme so v obeh ureditvah zelo podobne in so taksativno našteve v posameznima zakonoma.

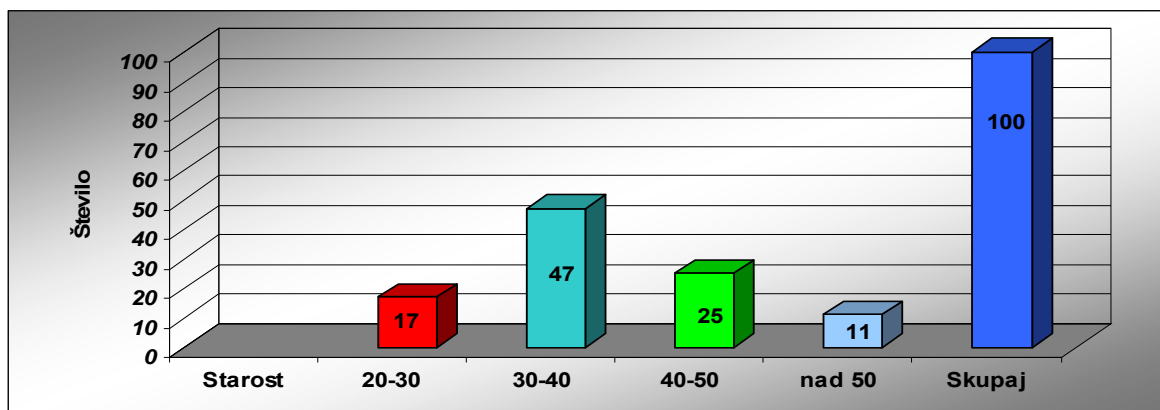
Vsaka država tudi **spremlja izvajanje posameznih zakonov**. ZDA ima spremljanje in izvajanje v pristojnosti posebnega zveznega organa, to je Pisarne za informacije in zasebnost (Office for Information and Privacy - OIP) v sestavi zveznega oddelka za pravosodje (US Department of Justice). OIP obenem spremlja in nadzira tudi izvajanje Zakona o zasebnosti (the Privacy Act - PA). Slovenija pa ima za to poseben organ, ki se imenuje Informacijski pooblaščenec. Z njegovo ustanovitvijo je bil združen nadzor nad izvajanjem ZVOP-1 in ZDIJZ v enem organu. Informacijski pooblaščenec izvaja številne pristojnosti tako na področju dostopa do informacij javnega značaja kot tudi na področju varstva osebnih podatkov. IP opravlja dve skupini nalog, in sicer naloge, s katerimi naj bi se zagotovilo enotno uresničevanje varstva osebnih podatkov, ter naloge inšpekcijskega nadzorstva nad izvajanjem vseh predpisov, ki urejajo varstvo osebnih podatkov. Oba organa tudi vodita statistiko in poročata o izvajanju zakona in vloženih zahtevah.

Zelo zanimivo je tudi to, da se **oba zakona povezujeta še z drugimi zakoni**. ZDIJZ se najbolj povezuje z ZVOP-1, FOIA pa z Zakonom o zasebnosti, med katerima je tudi veliko stičnih točk, vendar pa prav tako kot v slovenski ureditvi obstajajo pri vsakem različno postavljeni cilji. Oba pa imata funkcijo varovanje osebnih podatkov.

6 ANALIZA VPRAŠALNIKA Z NASLOVOM "ZADOVOLJSTVO VAROVANJA OSEBNIH PODATKOV V SLOVENIJI"

Vprašalnik smo sestavili med poletjem leta 2010 z namenom, da bi ugotovili kako so ljudje seznanjeni z področjem varovanja osebnih podatkov in predvsem kakšno je njihovo zadovoljstvo glede varovanja osebnih podatkov. Vprašalnik smo razdelili med 100 ljudi različne starosti in izobrazbe. Vrnjenih smo prejeli vseh 100 vprašalnikov.

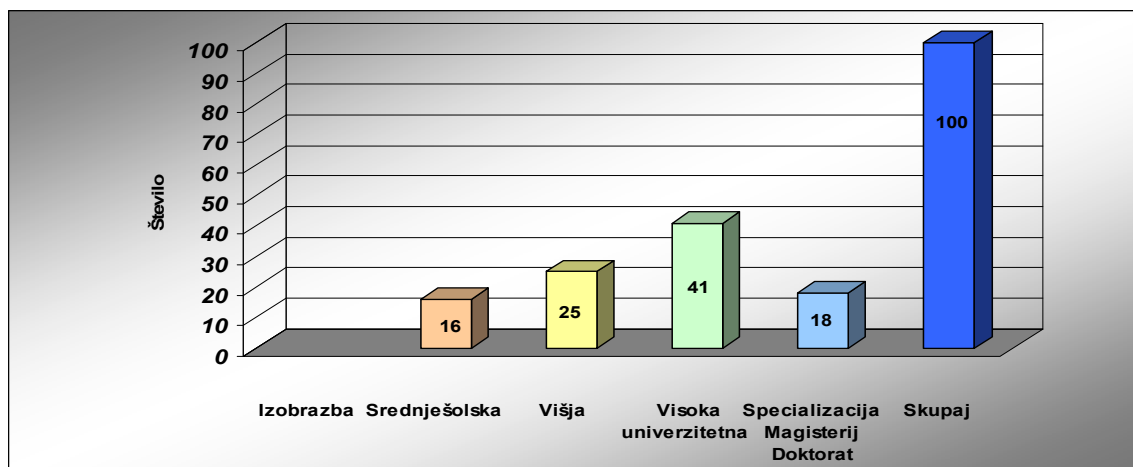
Graf 5: Vaša starost!

Vir: Lasten vir (2010).

Največ ljudi je bilo v starostni skupini od 30-40 let to je 47, najmanj pa nad 50 let in sicer 11 ljudi. Gre za dokaj mlado populacijo.

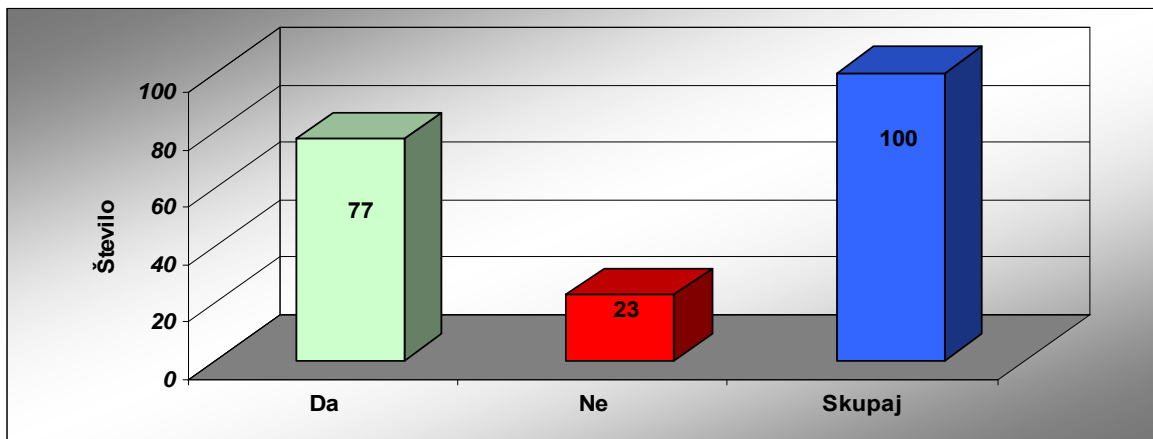
Graf 6: Kakšna je vaša izobrazba?

Vir: Lasten vir (2010).

Največ ljudi (41) je imelo visoko oz. univerzitetno izobrazbo, najmanj pa jih je bilo z srednješolsko izobrazbo (16), medtem, ko jih je bilo z specializacijo, magisterijem in doktoratom (18). Presenetilo nas je to dejstvo, da gre za dokaj izobražene ljudi.

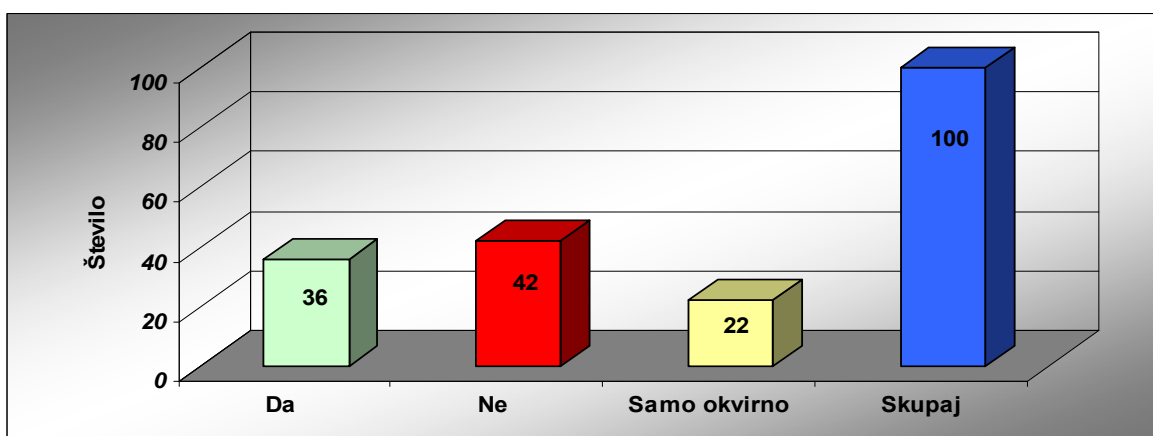
Graf 7: Veste kaj pomeni varstvo osebnih podatkov?

Vir: Lasten vir (2010).

Večina anketiranih ljudi ve kaj pomeni varstvo osebnih podatkov (77), vendar je še vedno veliko število ljudi (23), ki ne vedo kaj to pomeni. Menim, da bi bilo potrebno ljudi bolj seznaniti z tem pojmom. Res je da lahko vse najdemo na internetnih virih, vendar še vedno obstaja nekaj ljudi, ki se ne znajo uporabljati računalnikov in tudi nimajo dostopa do interneta in ravno za te ljudi bi bilo potrebno poskrbeti, da bi o varstvo osebnih podatkov bili obveščeni na drugačen način. Eden od njih bi bil lahko tudi takšen, da bi razdelili zloženko po nabiralnikih in s tem ozavestili tiste, ki premalo vedo o varovanju osebnih podatkov.

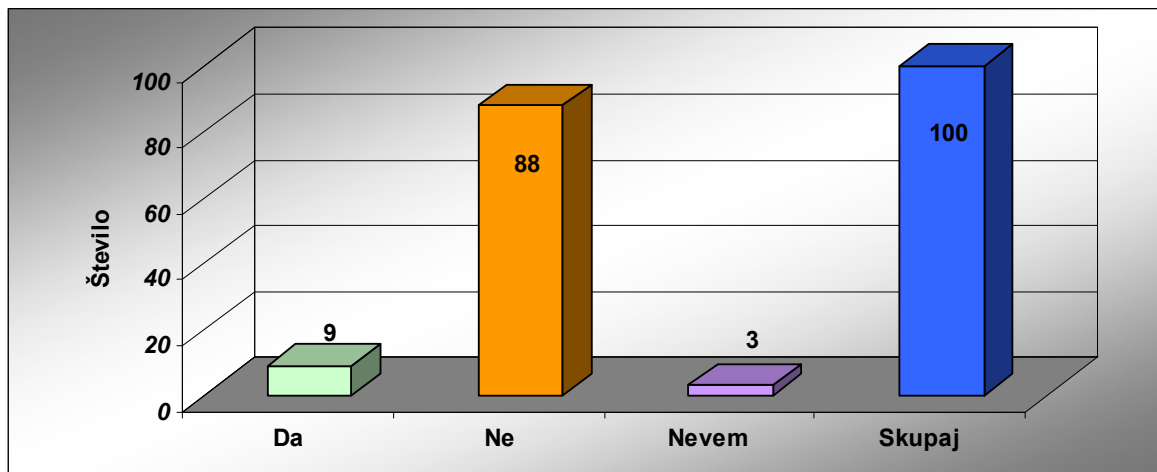
Graf 8: Poznate zakonodajo s področja varovanja osebnih podatkov?

Vir: Lasten vir (2010).

Preseneča nas to, da kar 36 ljudi pozna zakonodajo s področja varovanja osebnih podatkov, vendar je zaskrbljujoče tudi dejstvo, da jih 42 ne pozna in 22 samo okvirno.

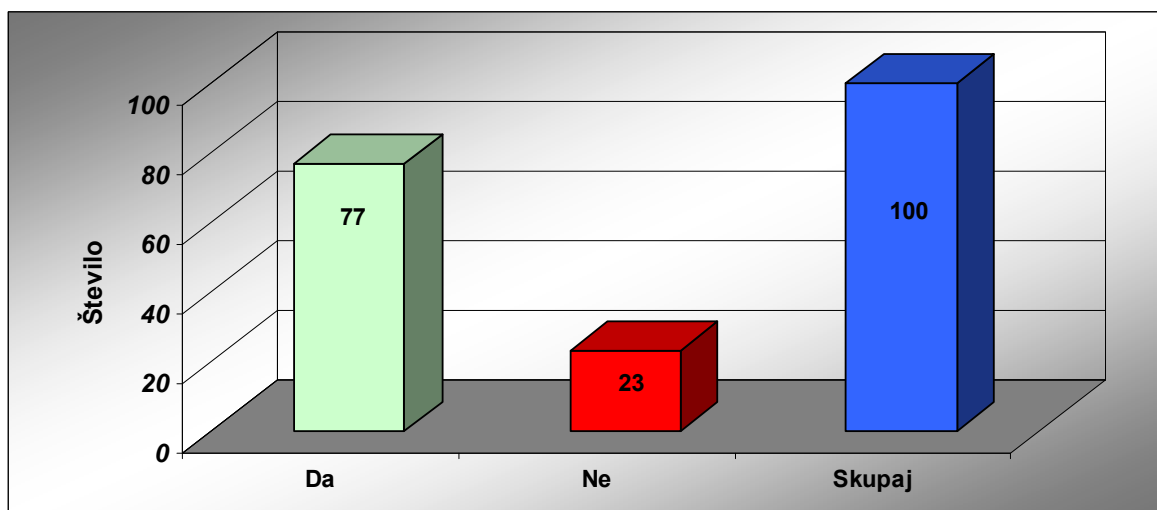
Graf 9: Ali vam je (bi vam bilo) vseeno, če ponudnik vsebine med vašim obiskom strani odčita vaš e-mail naslov, ne da bi vas zanj vprašal in bi ga sami vnesli?

Vir: Lasten vir (2010).

88 ljudi je mnenja, da jim ni vseeno, da na internetu odčitujejo njegov elektronski naslov.

Graf 10: Ali ste bili že kdaj presenečeni, ko ste prejeli kakšna sporočila in ne veste od kje jim vaš naslov? (npr.: nadlegovanje z oglasi)

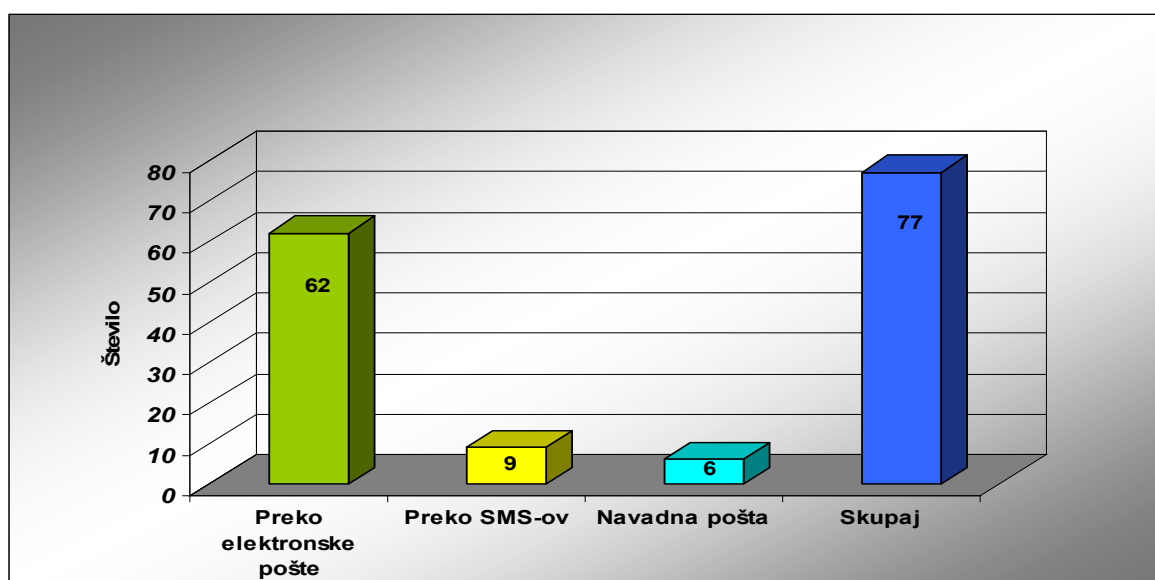

Vir: Lasten vir (2010).

77 ljudi od 100 je že prejelo nezaželeno pošto, ne, da bi vedeli zakaj in od kje so pridobili njihove naslove. To predstavlja kar precejšen odstotek, kar bi moralo biti zaskrbljujoče. Po našem mnenju gre za vsiljevanje raznih ponudb, da bi lahko dobavitelji povečali prodajo.

Če ste na prejšnji odgovor odgovorili z da, potem označite, kako:

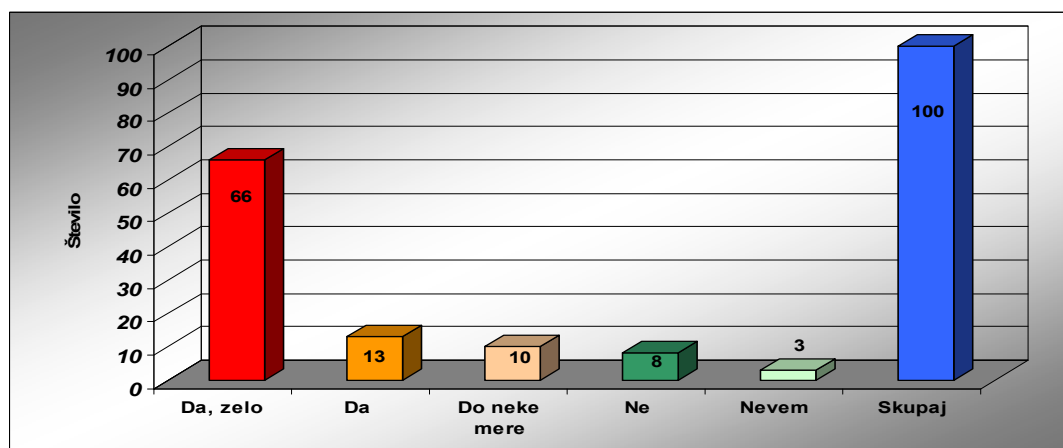
Graf 11: Odgovori preko e-pošte, SMS-ov, navadne pošte

Vir: Lasten vir (2010).

Po podatkih prihaja največ nezaželene pošte preko elektronskih virov, se pravi e-pošte, se pravi kar 62 ljudi jo je že prejelo.

Graf 12: Se vam zdi pomembno, da veste kateri vaši osebni podatki se zbirajo in v kakšen namen?

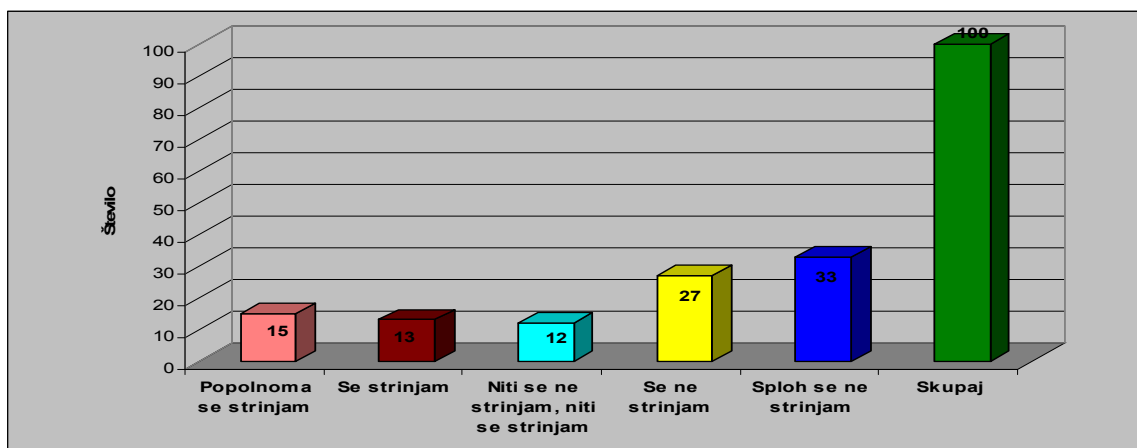

Vir: Lasten vir (2010).

Po podatkih, ki smo jih prejeli iz vprašalnikov je 66 ljudem zelo pomembno, da vedo kateri njihovi podatki se zbirajo in v kakšen namen. 13 ljudi je odgovorilo z da, 10 jih je srednjega mnenja in so odgovorili z odgovorom do neke mere. Zelo malo pa je takšnih, ki jim je vseeno (8), 3 od izprašanih pa so odgovorili z ne vem.

Prosimo ocenite zadovoljstvo varovanja vaših osebnih podatkov?

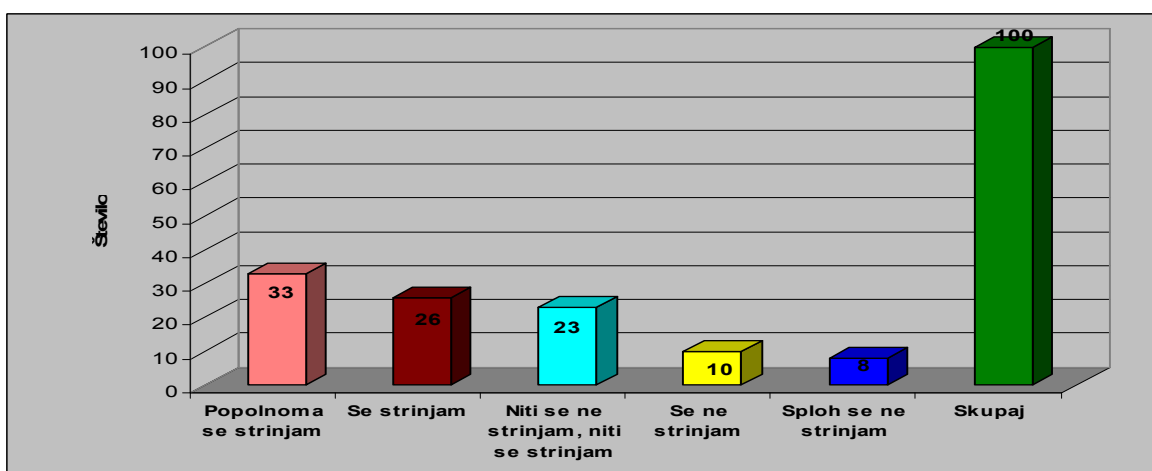
Graf 13: Podatki so dobro varovani!

Vir: Lasten vir (2010).

27 ljudi se ne strinja z trditvijo, da so podatki dobro varovani, 33 ljudi pa se sploh ne strinja. To predstavlja skupaj 60 odstotkov, kar pomeni, da ljudje dvomijo v to, da so podatki s katerimi razpolagajo določene osebe oz. inštitucije, katerim smo zaupali naše podatke, dovolj varni.

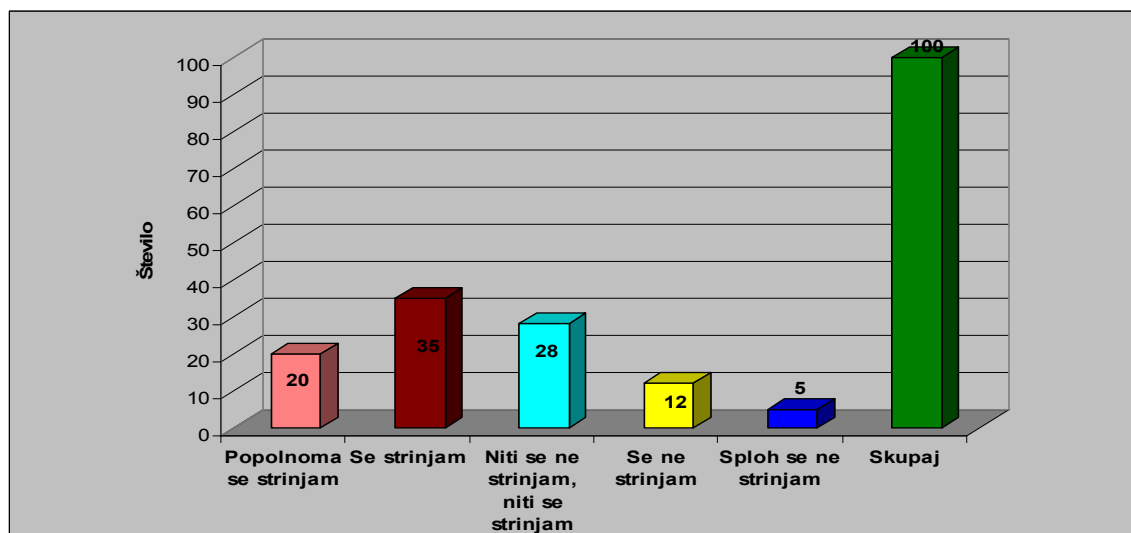
Graf 14: Podatki so preveč dostopni javnosti!

Vir: Lasten vir (2010).

Izprašani so mnenja, da so podatki preveč dostopni javnosti, 33 se jih popolnoma strinja, 26 se jih strinja, kar predstavlja skupaj 59 odstotkov, kar je več kot polovica vseh vprašanih.

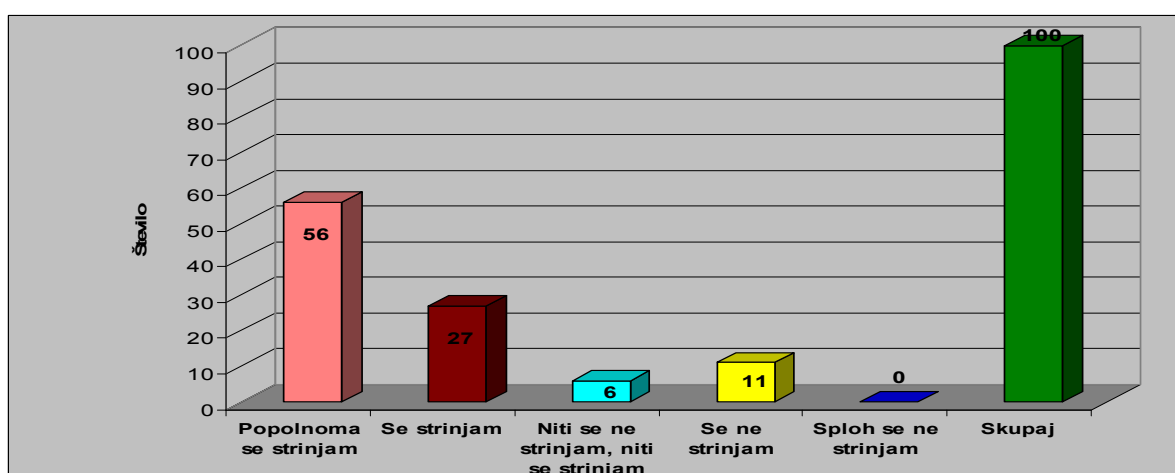
Graf 15: Moji podatki so že bili uporabljeni za informativne namene, ne da bi se s tem predhodno strinjal/-a!

Vir: Lasten vir (2010).

20 ljudi se popolnoma strinja z trditvijo, da so bili njegovi podatki že bili uporabljeni za informativne namene, ne da bi se s tem predhodno strinjal/-a, 35 izprašanih pa se strinja. To spet predstavlja velik odstotek. 28 ljudi se ni opredelilo in so srednjega mnenja. Zelo malo je takšnih, ki se ne strinjajo (12) in se sploh ne strinjajo (5).

Graf 16: Glede objave podatkov na internetu bi morali biti zaskrbljeni!

Vir: Lasten vir (2010).

83 izprašanih je mnenja, da bi morali biti glede objave podatkov na internetu zaskrbljeni. 56 od tega jih je odgovorilo popolnoma se strinjam, 27 pa se jih strinja. Zelo malo je takšnih, ki se ne strinja z trditvijo (11). 6 pa se niti ne strinja, niti se strinja, kar pomeni, da so neopredeljeni.

Iz vprašalnika sem želela pridobiti informacije, v kakšnem obsegu so ljudje zadovoljni z varovanjem osebnih podatkov. Iz raziskave, ki smo jo napravili na podlagi vprašalnika, lahko povzamemo trditev, da so po mnenju izprašanih ljudi podatki absolutno premalo varovani in da so ljudje rahlo zaskrbljeni v zvezi s tem in se pojavljajo dvomi. Tukaj moramo predpostaviti, da je šlo za dokaj izobražene ljudi, za katere lahko trdimo, da naj bi bili dobro informirani glede varstva podatkov. Lahko menimo, da je absolutno potrebno še bolj informirati ljudi glede varovanja podatkov in jih o tem tudi bolje obveščati, na tak način, da bo vsem ljudem dostopen.

Naj v tem poglavju omenimo še dva zelo zanimiva prispevka, ki sta bila v kratkem objavljena in sicer:

1. Google: 'Nadzorujemo vsak vaš klik, podatke bomo predali policiji' Google ve, kaj gledate, kaj iščete, kdo so vaši prijatelji. Toliko o spletni zasebnosti! In ne, kot pojasnjuje šef spletnega giganta Eric Schmidt, ne bodo si premislili in zmanjšali nadzora. *"Bilo bi prenevarno, da bi lahko ljudje na spletu počeli kar koli, pa ne bi bilo mehanizma, kako jih izslediti,"* pravi. *"Zasebnost uporabnikov je za nas zelo pomembna, je človekova pravica, vendar zasebnost ni enako anonimnost. Če kdo želi zagrešiti zločin, se pač ne moremo strinjati, da ima pravico, da to stori popolnoma anonimno in ga zato tudi nihče ne preganja."*

Zbrani Googlovi podatki so tako na voljo vladam in pravosodnim organom, če se pojavi sum o nečednih poslih posameznika na spletu. Vse več uporabnikov pa skrbi, kaj bi se utegnilo zgoditi v prihodnosti, če bi podatki padli v napačne roke. Podobne pomisleke imajo tudi uporabniki Facebooka, kjer so prav tako napovedali, da zasebnosti uporabnika ne bodo krepili, ampak prej obratno. Številni raziskovalci se zato ukvarjajo z idejami, kako v prihodnosti ljudi zavarovati, da jih 'neumnosti' iz mladosti na spletu ne bodo spremljale vse življenje. Podatki namreč na spletu trenutno nimajo roka trajanja, in ko ste vi že pozabili na neko objavljeno fotografijo ali zapisan stavek, splet še ni. (24ur. com, 2010a).

2. Objavili podatke 100 milijonov uporabnikov Facebooka. Strokovnjak za varno uporabo interneta je zbral in objavil osebne podatke okoli 100 milijonov uporabnikov Facebooka. Kot je pojasnil, je to storil, da bi opozoril na pomanjkljivo varnost socialnega omrežja. Strokovnjak za svetovni splet Ron Bowles je ustvaril posebno kodo, s katero je po Facebook profilih pobiral informacije, ki jih uporabniki niso ročno prikrili v svojih nastavitvah. Ni pa zbiral oziroma vsaj ni objavil telefonskih števil, hišnih naslovov in spletnih naslovov. Nato je vse zbrane podatke objavil kot t. i. "torrent", ki ga je mogoče naložiti preko strani PirateBay.com. Kot poročajo tuji mediji, so se hitro oglasili tako nekateri drugi strokovnjaki, uporabniki Facebooka pa tudi uporabniki množičnih medijev,

ki trdijo, da ne gre za hekanje podatkov. Bowles namreč ni pridobival in razširjal katerih koli osebnih podatkov, ki ne bi bili že tako ali tako brezplačno in zakonito dostopni na internetu, niti ni šlo za podatke, ki bi jih uporabniki Facebooka želeli skriti (24ur. com, 2010b).

Toliko o varnosti podatkov, saj jih lahko pridobijo, že s samim obiskom spletnih strani, ki jih gledamo skozi čas.

7 REZULTATI MAGISTRSKEGA DELA

7.1 DOSEŽENI REZULTATI IN CILJI RAZISKAVE

Z raziskavo smo prikazali pomembnost informacij javnega značaja in varstva osebnih podatkov. V Sloveniji premalo poznamo varovanje osebnih podatkov in se ne zavedamo njihove pomembnosti. S primerjavo med Slovenijo in ZDA pa smo poiskali podobnosti in razlike. Primerjava z ZDA nas je zelo navdušila, ker smo veliko njihovih značilnosti uvedli tudi mi v naš zakon. Primerjalni rezultati so nam točno pokazali v kolikšni meri se naš zakon razlikuje od zakona ZDA.

7.2 PREVERITEV HIPOTEZ

Svoje hipoteze smo preverjali z literaturo in internetnimi viri objavljenimi na svetovnem spletu. Podrobnejša podlaga so nam bili zakoni. Analizirali smo tudi pridobljene rezultate na podlagi vprašalnika z naslovom Zadovoljstvo varovanja osebnih podatkov v Sloveniji.

1. Hipoteza -Informacije javnega značaja in varstvo osebnih podatkov so zelo pomembne/i informacije/ podatki, ki se med sabo nedvomno prepletajo. HIPOTEZA JE POTRJENA.

To lahko trdimo iz tega, ker je dostop do informacij javnega značaja, omejen z varstvom osebnih podatkov. ZDIJZ v 6. členu v 12 točkah določa izjeme od načela prostega dostopa do informacij javnega značaja. Te izjeme se nanašajo na varovanje osebnih podatkov.

ZDIJZ določa, da organ zavrne dostop do zahtevane informacije, če se zahteva nanaša na osebni podatek, katerega razkritje bi pomenilo kršitev varstva osebnih podatkov v skladu z zakonom, ki ureja varstvo osebnih podatkov to je ZVOP. ZDIJZ zagotavlja transparentnost dela javne oblasti, ZVOP-1 pa varuje zlasti zasebnost posameznikov in zato ne omogoča samo dostopa do osebnih podatkov ampak posameznike ščiti pred nepooblaščenim dostopom tretjih oseb do takšnih podatkov.

2. Hipoteza -Zakonodaja v Sloveniji in ZDA je zelo podobna. HIPOTEZA JE POTRJENA.

Zakonodaja je podobna, saj je Slovenija povzela veliko značilnosti pri sprejemanju zakonodaje prav iz ameriške ureditve.

Naj naštejemo nekaj podobnosti, ki so natančneje opisane v poglavju 5.1 Podobnosti med zakonoma. V obeh ureditvah imajo podobne vrste informacij do katerih se zagotavlja dostop. ZDA morajo prav tako objavljati določene informacije na spletu, jih dati na vpogled in kopiranje v t.i. »čitalnicah« ostale pa so dolžni posredovati na zahteve

zainteresiranih po predpisanem postopku. Obe ureditvi poznajo neposredni dostop na svetovnem spletu. Pri postopku s pisno zahtevo imata po prejemi zahteve rok 20 delovnih dni za odločitev ali zahtevi ugoditi in o tem obvestiti vlagatelja. Predpisane imata tudi postopke, glede zavrnitve zahteve prosilca. V zakonu so urejene t.i. izjeme od načela prostega dostopa do informacij javnega značaja. Vsaka država spremlja izvajanje posameznih zakonov s posebnimi organi, ki vodijo statistiko in poročajo o izvajanju zakona in vloženih zahtevah. Zakona se povezujeta še z drugimi zakoni in imata funkcijo varovanja osebnih podatkov.

3. Hipoteza - Osebni podatki so premalo varovani. HIPOTEZA JE POTRJENA.

Na podlagi vprašalnika smo ugotovili da gre za dokaj mlado populacijo ljudi v starostni skupini od 30-40 let. Po izobrazbi je bilo največ ljudi z visoko oz. univerzitetno izobrazbo. Večina ljudi je vedela kaj pomeni varstvo osebnih podatkov. Kar 36 ljudi pozna zakonodajo s področja varovanja osebnih podatkov, 22 pa okvirno, kar pomeni kar velik odstotek. Veliko ljudi od izprašanih (77), je že bilo presenečenih glede nezaželene pošte in niso vedeli, kje so pridobili njihove naslove. Največ nezaželene pošte prihaja preko elektronskih virov (e-mail). Več si lahko preberete v poglavju 6.

Najbolj zanimivi pa so nam bili odgovori na trditve o zadovoljstvu varovanja osebnih podatkov in sicer na trditev podatki so dobro varovani se 33 ljudi sploh ne strinja, 27 se jih ne strinja, kar predstavlja skupaj 60 odstotkov, kar predstavlja precejšnji odstotek glede na izprašane. Ljudje se tudi strinjajo s trditvijo, da so podatki preveč dostopni javnosti, kar 59 odstotkov je tega mnenja. Ljudje so večini tudi mnenja, da bi morali biti zaskrbljeni, glede objave podatkov na internetu.

7.3 PRISPEVEK REZULTATOV RAZISKAVE K ZNANOSTI OZ. STROKI

Magistrsko delo prikazuje ureditev dveh pravnih sistemov glede dostopa informacij javnega značaja in varstva osebnih podatkov. Predstavljana sta oba pravna sistema tako v Sloveniji kot tudi v ZDA. Iz dela je razvidna sama primerjava pravnih sistemov in temeljne podobnosti in razlike. Širši javnosti smo prikazali do kakšnih informacij imajo pravico dostopati. Obenem pa smo poudarili pomen varovanja osebnih podatkov. Analiza vprašalnika kaže na to dejstvo, da se premalo zavedamo katere podatke je potrebno skrbno varovati in katere ne. Več pa je potrebno narediti tudi na področju varovanja osebnih podatkov in ozaveščanja ljudi, glede njihovih pravic. Ugotovljeno je bilo tudi, da so podatki premalo varovani in, da prihaja vse več do zlorab le teh.

7.4 UPORABNOST REZULTATOV RAZISKAVE

Sam rezultat raziskave je predvsem pomoč tistim ljudem, ki ne vedo veliko o dostopu informacij javnega značaja in samem varovanju osebnih podatkov. Predstavljeni so državni organi, ki so vključeni v postopke oz. so zavezanci za posredovanje informacij javnega značaja, upravičenci dostopa do informacij, vrste informacij - dokumentov, do katerih se zagotavlja dostop, načini dostopa do informacij oz. kako je urejen pravni postopek, v katerem lahko posameznik pravico do dostopa uresniči, izjeme od načela prostega dostopa do informacij javnega značaja, razmerje med ZVOP in ZDIJZ, ter razmerje FOIA do drugih zakonov, zadovoljstvo z varovanja osebnih podatkov v Sloveniji, ter razlike v zakonu med Slovenijo in ZDA. Prikazan je postopek dostopa do informacij javnega značaja in kakšna pravna sredstva se lahko uporabijo v primeru zavrnitve vloge.

Prikazana je ureditev v Sloveniji in ZDA, kar je pomembno za samo primerjavo in lažji vpogled glede razlik in podobnosti med ureditvama. Delo naj bo v pomoč tistim ljudem, ki bi radi spoznali način dostopa do informacij javnega značaja in izvedeli kateri podatki so varovani. Tukaj je potrebno omeniti tudi vprašalnik in njegove rezultate, katere smo pridobili. Najbolj zaskrbljujoč je podatek, da so ljudje mnenja, da so podatki premalo varovani in, da ljudje niso zadovoljni z varovanjem le teh.

8 ZAKLJUČEK

Z magistrskim delom smo želeli prikazati normativno ureditev dostopa so informacij javnega značaja v povezavi z varstvom osebnih podatkov v Sloveniji in ZDA.

Na področju varstva podatkov se osveščенost državljanov sicer iz dneva v dan povečuje, s tem pa tudi zavedanje posameznikov o njegovih pravicah. Kot najvišji pravni akt Ustava RS zagotavlja varstvo osebnih podatkov, ZVOP-1 iz leta 2004 pa načelno določa, da je varstvo osebnih podatkov namenjeno preprečevanju nezakonitih in neupravičenih posegov v informacijsko zasebnost posameznika. ZVOP-1 je sicer tehnično in pravno dobro urejen, vendar je v praksi, predvsem zaradi različnih organizacijskih oziroma tehničnih razlogov, včasih težko dosledno upoštevati vse zahteve oziroma pravila varstva osebnih podatkov. Zaradi tega bi lahko obstajalo temeljito izobraževanje zaposlenih, s katerim bi preprečili številna odstopanja oziroma nedoslednosti v njihovem ravnanju.

Za preprečevanje kršitev oziroma upoštevanje pravil na področju varstva osebnih podatkov se je z objavo ZInFP upoštevala določba ZVOP-1, ki je predvidevala delovanje državnega nadzornega organa za varstvo osebnih podatkov. Na ta samostojen, neodvisen državni organ - Informacijski pooblaščenec - se lahko sedaj obrnejo vsi, ki menijo, da jim je bila kršena kakršna koli pravica v zvezi z njihovo zasebnostjo in varstvom osebnih podatkov.

Kljub opisanim razlikam lahko ugotovimo, da sta si navedena pravna sistema v mnogočem podobna. Prav te podobnosti so bile očitno osnovna izhodišča za slovensko pravno ureditev, ki pa od uveljavljenih rešitev v marsičem tudi odstopa in utegne zaradi svoje inovativnosti zaiti v težave pri izvrševanju zakona.

Katalog organov - zavezancev za omogočanje dostopa do informacij javnega značaja, ki ga vsako leto sestavi Vlada RS, kar je v primerjalnopravnih ureditvah redkost in bi morala veljati domneva, da so za posredovanje informacij zavezani prav vsi organi izvršilne veje oblasti, v kolikor zakon izrecno ne predpisuje kakšne izjeme. Po drugi strani lahko ugotovimo, da je ZDIJZ zelo liberalen, saj med zavezance brez omejitev všteta tudi organe zakonodajne in še zlasti sodne veje oblasti. Čeprav tudi v primerjalnopravnih ureditvah velja, da so tudi ti organi vedno bolj podvrženi nadzoru javnosti, pa za njih praviloma veljajo določene posebnosti.

ZDIJZ zelo sodobno med načine dostopa do informacij javnega značaja uvršča neposredni dostop do informacij, ki so jih organi dolžni posredovati na svetovni splet in postopek z ustno zahtevo, vendar pa razumljivo najpodrobneje ureja postopek s pisno zahtevo, v katerem so prosilcu na voljo tudi pravna sredstva, vključno s sodnim varstvom.

Vendar pa lahko ugotovimo, da so roki za odločitev organa v slovenski zakonodaji relativno dolgi v primerjavi z ureditvijo v ZDA.

Opredelitev izjem od splošnega načela prostega dostopa do informacij, t.j. kategorij informacij, do katerih, ob izpolnjenosti določenih pogojev, javnost nima dostopa, je vsekakor ključni del vseh izmed primerjanih zakonov. Varstvo zaupnosti kazenskega pregona je skupno vsem primerjanim zakonom.

Poudariti je potrebno, da ni cilj varstva osebnih podatkov, varstvo podatkov samih, temveč varstvo posameznika, na katerega se ti podatki nanašajo, in s tem njegove informacijske zasebnosti. Po drugi strani pa lahko proti varstvu osebnih podatkov izpostavimo varovanje tajnih podatkov ter na drugi strani posredovanje informacij javnega značaja. Razlika med tajnimi in osebnimi podatki je le v tem, da so za tajne podatke predpisani posebni dodatni varnostni postopki in ukrepi, ki natančno, vezano na pomembnost podatka opredeljujejo način uporabe, hrambe in posredovanja teh podatkov. Za obe vrsti podatkov, tako tajne kot osebne, pa velja, da so lahko dostopni le tistim osebam, ki se morajo z njimi seznaniti v okviru izvajanja z zakonom predpisanih nalog.

Vedeti moramo do katerih podatkov imamo dostop in se obenem tudi zavedati pomembnosti varovanja osebnih podatkov. Vsak posameznik ima svoje osebne podatke in lahko z njimi sam razpolaga. Vemo pa tudi to, da prihaja v svetu do vedno več zlorab le teh podatkov in, da se marsikdaj sploh ne zavedamo, kje puščamo svoje podatke in do kakšnih posledic lahko pride v primeru zlorabe. Temu je potrebno nameniti veliko pozornosti in biti vedno bolj previden. Moramo se zavedati, da se z informacijsko tehnologijo širi tudi dostop do vedno bolj iskanih podatkov. Zato moramo biti vedno bolj previdni in dosledni, kajti cena, ki jo lahko plačamo je lahko zelo velika.

SPISEK UPORABLJENE LITERATURE IN VIROV

Literatura

1. ADLER, Alan Robert (1992). Step-by-Step Guide – Using the Freedom of Information Act, American Civil Liberties Union Fundation (ACLU), Wasington, D.C.
2. ANŽIČ, Andrej (2000). Tajnost: vrednota in zlo. Teorija in praksa, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, letnik 37, št. 5.
3. BUGARIČ, Bojan, PLIČANIČ, Stanko (2003). Prost dostop do informacij javnega značaja. Pravna praksa, št. 9.
4. ČEBULJ, Janez, ŽUREJ, Jurij. (2005). Varstvo osebnih podatkov in informacije javnega značaja, Nebra, Ljubljana.
5. DODIG-CRNKOVIČ G., HORNIK V. (2005). Good to Have Someone Watching Us from a Distance? Privacy vs. Security at the Workplace, Department of Computer Science and Engineering, Mälardalen University.
6. HENRY, L. Cristopher (2003). Freedom of information act. Nova Biomedical.
7. KOTNIK ŠUMAH, Kristina (2010). Dostop do informacij javnega značaja kot pravica in dolžnost. Informacijski pooblaščenec RS, Ljubljana.
8. KRANJC, Andrej (2004). Varstvo osebnih podatkov v obdobju tranzicije in vstopanju Slovenije v Evropsko unijo, Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
9. MEYER v. Bush (1971). 981 F.2d 1288, 1291 n.1(D.C.Cir. 1993) ter Soucie v. David, 448 F.2d 1067, 1078 n.44, D.C.Cir.
10. MIRKOVIČ, Milada (2003). Dostop do informacij javnega značaja – Primerjava ZDA, Nizozemska in Slovenija, Mirovni inštitut, Ljubljana.
11. PIRC MUSAR, Nataša, BIEN, Sonja, BOGATAJ, Jože, PRELESNIK, Mojca, ŽAUCER, Alenka (2006). Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1) s komentarjem, GV Založba, Ljubljana.
12. PIRC MUSAR, Nataša, BIEN KARLOVŠEK, Sonja, PRELESNIK, Mojca, PETRIČ, Aleš, KOTNIK ŠUMAH, Kristina (2010). Vse o dostopu do informacij javnega značaja za proslilce in organe zavezance, Založba Forum Media d.o.o., Ljubljana.

13. PIRC MUSAR, Nataša, BENKOVIČ KRAŠOVEC, Monika, BOGATAJ, Jože, KOTNIK ŠUMAH, Kristina, TOMŠIČ, Andrej (2009). Letno poročilo informacijskega pooblaščenca za leto 2008. Informacijski pooblaščenec RS, Ljubljana.
14. PIRC MUSAR, Nataša, RODEŽ, Simona, PETRIČ, Aleš (2005). Kako in kdaj uporabljati test javnega interesa. Ministrstvo za javno upravo : Pooblaščenec za dostop do informacij javnega značaja, Ljubljana.
15. PIRC MUSAR, Nataša, RODEŽ, Simona (2006). Vstopite, dostop je prost! : dostop do informacij javnega značaja : Informacijski pooblaščenec, Ljubljana.
16. PLIČANIČ, Senko, PERENIČ, Gorazd, PREPELUH, Urška, BUGARIČ, Bojan, PIRC MUSAR, Nataša, PUCELJ VIDOVIČ, Tanja, VAZZAZ, Viktorija Julija (2005). Komentar Zakona o dostopu do informacij javnega značaja : s pravom EU in primerjalnopravno prakso. Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti, Ljubljana.
17. PREPELUH, Urška (2005). Pravica dostopa do informacij javnega značaja. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
18. PREPELUH, Urška (2003). Dostop do informacij javnega značaja: primeri evropskih inštitucij, Zvezne države New York in Slovenije, Mirovni inštitut, Ljubljana.
19. RAAB, Charles D. (2004). The future of privacy protection1., Edinburgh University, Edinburgh.
20. REHBERGER, Ana (2003). Diplomsko delo Zakon o dostopu do informacij javnega značaja. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
21. TERŠEK, Andraž (2006). Svoboda izražanja – neprepričljivo varovana in zlorabljana? Referat na mednarodni konferenci Besede so dejanja, govor jih poganja – diskriminatorni in sovražni govor, Pravna fakulteta v Ljubljani, Ljubljana.
19. TERŠEK, Andraž (2005). Doktrinarni obseg pravice dostopa do informacij javnega značaja, Pravna praksa, št. 38, str. 8.
20. TERŠEK, Andraž (2006a). Doktrinarna utemeljitev pravice do dostopa do informacij javnega značaja. Pravna Fakulteta, Ljubljana.
21. TERŠEK, Andraž (2006b). Doktrinarno preozka razlaga ZDIJZ, Pravna praksa, št. 19, str. 21.

Pravni viri

1. Government in the Sunshine Act, 5 U.S.C. § 552b (Open meetings); Public Law 94-409, Sec. 3(a), 90 Stat. 1241 (1976).
2. Promoting Practical Access to Democracy-A. Survey of Freedom of Information in Central and Eastern Europe, Article 19, London, October 2002.
3. Tax Analysts, 492 U.S. 136, 144-45 (1989).
4. The Government Printing Office Electronic Information Access Enhancement Act of 1993 (2000). Daugherty (ed), s. 7) 44 U.S.C. §4101.
5. Uredba o posredovanju in ponovni uporabi informacij javnega značaja. Ur. list RS, št. 76-/05, 19/07.
6. Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ). Ur. list RS, št. 51-2180/06.
7. Zakon o Informacijskem pooblaščenju (ZInfP). Ur. list RS, št. 113/05, 51/07.
8. Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP). Ur. list RS, št. 24/2006, 126/07, 105/06.
9. Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZvoP-1). Ur. list RS, št. 94.16.10./07.

Internetni viri

1. Citizens for the right to Know (2010). Dosegljivo na: <http://www.rtk.org/> (14.03.2010).
2. Congressional Record: Main Page (2010). Dosegljivo na: <http://www.gpoaccess.gov/crecord/index.html> (20.07.2010).
3. Federal Citizen Information CenterYour (2010). *Right to Federal Records, Introduction*. Dosegljivo na: http://www.pueblo.gsa.gov/cic_text/fed_prog/foia/foia.htm (20.7.2010).
4. Informacijski pooblaščenec (2008a). Dosegljivo na: <http://www.ip-rs.si/pristojnosti/varstvo-osebni-podatkov/> (16. 12. 2008).
5. Informacijski pooblaščenec (2008b). Dosegljivo na: <http://www.ip-rs.si/novice/arhiv-novic/> (17. 12. 2008).
6. Informacijski pooblaščenec (2008c). Dosegljivo na: <http://www.ip-rs.si/novice/detajl/pooblasčenec-prejel-nagrado-netko-2008/> (18. 12. 2008).
7. Informacijski pooblaščenec (2010a). Dosegljivo na: <http://www.ip-rs.si/zakonodaja/zakon-o-dostopu-do-informacij-javnega-znacaja/> (10.07.2010).
8. Informacijski pooblaščenec (2010b). Dosegljivo na: <http://www.ip-rs.si/o-pooblasčencu/zgodovina/informacije-javnega-znacaja/> (10.07.2010).
9. Informacijski pooblaščenec (2010c). *Tudi danes imate pravico vedeti*. Dosegljivo na: http://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/brosure/Dan_pravice_vedeti.pdf (12.07.2010).
10. Informacijski pooblaščenec (2010d). *Vstop v zasebnost prepovedan*. Dosegljivo na: http://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/brosure/zasebnoNIjavno_slo.pdf (12.07.2010).
11. Informacijski pooblaščenec (2010e). *Samo ti odločaš*. Dosegljivo na: http://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/brosure/Brosura_koncna_otroci_CMYK.pdf (12.07.2010).
12. Informacijski pooblaščenec (2010f). *Zavarujmo osebne podatke*. Priročnik za upravljavce osebnih podatkov. Dosegljivo na: http://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/brosure/brosura.pdf (12.07.2010).

13. Informacijski pooblaščenec (2010). Dosegljivo na: http://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/brosure/ip_dijz_slo.pdf (22.07.2010).
14. JARC, M. Paranoja o državnem nadzoru nad mediji (2001). Dosegljivo na: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/10/zakon/> (30.5.2010).
15. JANČIČ, P. (2001). *Ozka zakonska ureditev dostopa do informacij*. Dosegljivo na: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/10/zakon/> (12.06.2010).
16. Krka d.d. (2010). Dosegljivo na: <http://www.krka.biz/si/mediji/novice/2009/?v=novica1106> (22.07.2010).
17. Mediawatch. Mirovni inštitut (2010). Dosegljivo na: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/14/dostop/> (30.06.2010).
18. MIRKOVIČ, M. (2010). *Pomanjkljivosti predloga zakona o dostopu do informacij javnega značaja*. Dosegljivo na: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/15/dostop/#> (22.07.2010).
19. PIRC, MUSAR, N. (2005). *Novosti, ki jih prinaša novela zakona o dostopu do informacij javnega značaja*. Dosegljivo na: http://www.lex-localis.info/files/e6bf9042-8b5b-41f3-967a-da93637d0e31/632915261605468750_2005_03_07.pdf (30.06.2010).
20. Privacy Rights Clearinghouse (2010). Dosegljivo na: <http://www.privacyrights.org/fs/fs11-pub.htm> (20.07.2010).
21. PLIČANIČ, S. (2010). *Ustavna pravica doslej neuresničena*. Dosegljivo na: <http://www.ip-rs.si/novice/detajl/28-september-je-svetovni-dan-pravice-vedeti/> (12.06.2010).
22. Predsednik Republike Slovenije (2010). Dosegljivo na: <http://www.up-rs.si/up-rs/up-rs.nsf/dokumentiweb/7815B2D7D9033D80C1257262004DFD13?OpenDocument> (23.07.2010).
23. Predsednik vlade Republike Slovenije (2010). Dosegljivo na: <http://www.kpv.gov.si/> (30.06.2010).
24. Register predpisov Republike Slovenije (2010). Dosegljivo na: <http://zakonodaja.gov.si/> (10.05.2010).
25. Sodstvo Republike Slovenije (2010). Dosegljivo na: <http://www.sodisce.si/> (20.03.2010).

26. The National Security Archive. The George Washington University (2010). *Freedom of Information Act (FOIA), 5 U.S.C. § 552*. Dosegljivo na: <http://www.usdoj.gov/oip/foiastat.htm> (15.05.2010).
27. THOMAS - Congress Citizen's Guide (2010). *In the spirit of Thomas Jefferson, legislative information from the Library of Congress*. Dosegljivo na: <http://thomas.loc.gov/> (17.05.2010).
28. Unesco (2010). Dosegljivo na: http://portal.unesco.org/ci/en/files/26159/12054862803freedom_information_en.pdf/freedom_information_en.pdf (19.07.2010).
29. United States Department of Justice (2010). *Guide to the Freedom of Information Act*. Dosegljivo na: http://www.justice.gov/oip/foia_guide09.htm (15.05.2010).
30. United States Secret Service (2010). Dosegljivo na: <http://www.secretservice.gov/foia.shtml> (14.04.2010).
31. Uradni list Republike Slovenije (2010). Dosegljivo na: <http://www.uradni-list.si/> (23.05.2010).
32. U.S. Department of State diplomacy in action (2010). Dosegljivo na: <http://www.state.gov/m/a/ips/> (12.05.2010).
33. Varuh človekovih pravic (2010). Dosegljivo na: <http://www.varuh-rs.si/> (13.07.2010).
34. 24ur.com (2010). Dosegljivo na: <http://24ur.com/novice/it/objavili-podatke-100-milijonov-uporabnikov-facebooka.html> (17.08.2010a).
35. 24ur.com (2010). Dosegljivo na: <http://24ur.com/novice/it/google-nadzorujemo-vsak-vas-klik-podatke-bomo-predali-policiji.html> (17.08.2010b).

PRILOGA

Vprašalnik

VPRAŠALNIK

Spoštovani !

Sem podiplomska študentka magistrskega študija na Fakulteti za Upravo. Na Vas se obračam s prošnjo za sodelovanje. V okviru magistrske naloge moram opraviti raziskavo o Zadovoljstvu varovanja osebnih podatkov. Odločila sem se, da bom ugotavljala osebno zadovoljstvo varovanja podatkov pri ljudeh, da dobimo dejansko stanje, zato vas prosim, da odgovorite na vprašalnik – zanj ne boste porabili več kot 10 minut. Anketa je anonimna. Podatki bodo uporabljeni izključno v raziskovalne namene.

Za sodelovanje se Vam že vnaprej zahvaljujem.

Vijoleta Kaluža

Navodilo za izpolnjevanje: Obkrožite številko pred odgovorom!

1. Vaša starost!

1. 20-30
2. 30-40
3. 40-50
4. nad 50

2. Kakšna je vaša izobrazba?

1. srednješolska
2. višja
3. visoka/univerzitetna
4. specializacija/magisterij/doktorat

3. Veste kaj pomeni varstvo osebnih podatkov?

1. Da
2. Ne

4. Poznate zakonodajo s področja varovanja osebnih podatkov?

<i>1 - da</i>	<i>2 - ne</i>	<i>3 - samo okvirno</i>
---------------	---------------	-------------------------

5. Ali vam je (bi vam bilo) vseeno, če ponudnik vsebine med vašim obiskom strani odčita vaš e-mail naslov, ne da bi vas zanj vprašal in bi ga sami vnesli?

1 - da	2 - ne	3 - ne vem
--------	--------	------------

6. Ali ste bili že kdaj presenečeni, ko ste prejeli kašna sporočila in ne veste od kje jim vaš naslov? (npr.: nadlegovanje z oglasi)

1. Da 2. Ne

Če ste na prejšnji odgovor odgovorili z da, potem označite, kako:

1 - preko elektronske pošte	2 - preko SMS - ov	3 - navadna pošta
-----------------------------	--------------------	-------------------

7. Se vam zdi pomembno, da veste kateri vaši osebni podatki se zbirajo in v kakšen namen?

1 - da, zelo	2 - da	3 - do neke mere	4 - ne	5 - ne vem
--------------	--------	------------------	--------	------------

8. Prosimo ocenite zadovoljstvo varovanja vaših osebnih podatkov (Navodilo: za vsako trditev označite številko, ki najbolj ustreza oceni vašega odgovora)

1 - popolnoma se strinjam	2 - se strinjam	3 - niti se ne strinjam, niti se strinjam	4 - se ne strinjam	5 - sploh se ne strinjam
---------------------------	-----------------	---	--------------------	--------------------------

1	2	3	4	5	Podatki so dobro varovani!
1	2	3	4	5	Podatki so preveč na dosegu javnosti!
1	2	3	4	5	Moji podatki so bili že prevečkrat zlorabljeni!
1	2	3	4	5	Glede namena objave osebnih podatkov na internetu bi morali biti zaskrbljeni!